

JUSTITSMINISTERIET

Udvalget for bedre og mere effektiv
behandling af civile sager ved
domstolene

Dato: 18. december 2013

Bedre og mere effektiv behandling af civile sager ved domstolene

**Afgivet af Udvalget om bedre og mere effektiv behandling af civile sa-
ger ved domstolene**

Slotsholmsgade 10
1216 København K.

Telefon 7226 8400
Telefax 3393 3510

www.justitsministeriet.dk
jm@jm.dk

Kapitel 1	6
Udvalgets kommissorium, sammensætning og arbejde	6
1. Udvalgets nedsættelse og udvalgets kommissorium.....	6
2. Udvalgets sammensætning	9
3. Udvalgets arbejde	9
3.1. Udvalgets møder	9
3.2. Underudvalget om sagstilgangen til Højesteret	10
3.3. Retsplejerådet	11
3.4. Ekstern konsulentbistand.....	11
3.5. Udvalgets følgegruppe	12
Kapitel 2	13
Overordnede overvejelser og sammenfatning af udvalgets forslag	13
1. Overordnede overvejelser om domstolenes opgaver i civile sager. ...	13
2. Sammenfatning af udvalgets forslag	15
2.1. Fortsat fokus på produktivitet og produktivitetsforbedringer ved domstolene	15
2.2. Forslag vedrørende digitalisering.....	16
2.3. Forslag vedrørende forløbet frem til sagens anlæg	16
2.4. Forslag vedrørende retsmægling	18
2.5. Forslag vedrørende bevisspørgsmål	18
2.6. Forslag vedrørende sagens forberedelse	19
2.7. Forslag vedrørende hovedforhandlingen.....	21
2.8. Forslag vedrørende retsafgift	22
2.9. Forslag vedrørende appel	22
2.10. Øvrige forslag.....	23
Kapitel 3	25
Forløbet af en civil sag i byretten.....	25
1. Indledning.....	25
2. Sagens anlæg, forkyndelse og svarskrift	25
3. Fri proces	27
4. Retsmægling.....	28
5. Forberedende møde (§ 353-møde)	28
6. Den videre forberedelse	30
7. Hovedforhandling og domsafsigelse	31
Kapitel 4	33
Sagsbehandlingstider.....	33
1. Indledning.....	33
1.1. Byretterne	33
1.2. De overordnede retter.....	35
2. Sagsflow og sagsbehandlingstid ved byretterne.....	37

2.1 Civile sager.....	37
2.2 Straffesager.....	40
2.3 Fogedsager	42
2.4 Skiftesager	43
3. Sagsflow og sagsbehandlingstid ved Sø- og Handelsretten	45
4. Sagsflow og sagsbehandlingstid ved landsretterne	47
5. Sagsflow og sagsbehandlingstid ved Højesteret	49
6. Domstolenes mål for sagsbehandlingstiderne	50
Kapitel 5	53
Produktivitet	53
1. Overordnet om metode for måling af produktivitet på domstolsområdet	53
1.1. Generelt	53
1.2 Vægtningen og produktivitsberegningen i praksis	55
1.3. Produktivitsudviklingen siden domstolsreformen.....	55
2. Produktivitsudvikling ved byretterne mv.	56
3. Produktivitsudvikling ved landsretterne.....	58
4. Udvalgets overvejelser	61
Kapitel 6	62
Digitalisering	62
1. Sagsbehandlingen i dag	62
2. Udvalgets overvejelser	63
Kapitel 7	67
Forløbet frem til sagens anlæg	67
1. Fremme af sagen med fornøden hurtighed.....	67
1.1. Gældende ret	67
1.2. Udvalgets overvejelser	68
2. Forlig/mægling inden udtagelse af stævning	69
2.1. Gældende ret	69
2.2. Udvalgets overvejelser	69
3. Isoleret bevisoptagelse	70
3.1. Gældende ret	70
3.2. Udvalgets overvejelser	70
4. Advokatpålæg og beskikkelse af advokat	73
4.1. Gældende ret	73
4.2. Udvalgets overvejelser	74
5. Stedlig kompetence - værneting	74
5.1. Gældende regler	74
5.2. Udvalgets overvejelser	75
6. Kravet om original underskrift på processkrifter	77
6.1. Gældende ret	77

6.2. Udvalgets overvejelser	78
Kapitel 8	79
Retsmægling.....	79
1. Reglerne om retsmægling.....	79
2. Statistik og økonomi.....	80
3. Muligheder for at øge brugen af retsmægling.....	83
3.1. Retsmægling uden anlæg af retssag	84
3.2. Obligatorisk retsmægling	85
3.3. Tilbagebetaling af retsafgift, hvis sagen afsluttes forligsmæssigt efter retsmægling.....	85
3.4. Økonomiske konsekvenser for en part, som afslår at deltage i retsmægling	86
3.5. Retsmæglers mulighed for at fremsætte forligsforslag til parterne	87
3.6. Regler om fastsættelse af tidspunktet for retsmæglingen.....	88
3.7. Fleksibel anvendelse af dommerretsmæglere	89
3.8. Øget anvendelse af retsmægling ved identifikation af bedste praksis.....	89
Kapitel 9	91
Bevispørgsmål	91
1. Vidner.....	91
1.1. Krav til bevisførelsens relevans og afskæring af overflødig bevisførelse.....	91
1.2. Tidlig underretning af vidner om tidspunktet for hovedforhandlingen.....	93
1.3. Vidneafhøringen, forberedelse af vidnet samt vidnets egen forberedelse	94
1.4. Skriftlige vidneerklæringer	96
1.5. Vidneafhøring ved brug af telekommunikation	97
2. Syn og skøn	99
3. Øvrige beviser	102
Kapitel 10	104
Sagens forberedelse	104
1. Indledning.....	104
2. Forberedende møde, jf. retsplejelovens § 353.....	105
3. Yderligere skriftveksling.....	107
4. Betalingspåkrav jf. retsplejelovens 348, stk. 3.....	110
4.1. Gældende regler	110
4.2. Udvalgets overvejelser	111
5. Forberedelsens afslutning.....	112
6. Ekstrakt, tidsplan og materialesamling. Fortegnelse i småsager.....	114

7. Lovbestemt frist for afholdelse af hovedforhandling	116
Kapitel 11	118
Hovedforhandlingen.....	118
1. Indledning.....	118
2. Skriftlig forelæggelse	118
3. Skriftlig procedure.....	119
4. Tilkendegivelser	119
5. Kortere domme i sager, som behandles under medvirken af tre dommere.....	121
6. Øget brug af skriftligt behandlede sager	123
7. Rettens aktive medvirken ved hovedforhandlingens tilrettelæggelse	125
8. Digital modtagelse af dokumenter i forbindelse med domsskrivning	127
9. Digital udsendelse af dom	127
10. Berømmelse og andel omberømmelser	128
Kapitel 12	130
Retsafgifter mv.	130
1. Gældende regler	130
1.1. Afgift i 1. instans i civile sager	130
1.2. Afgift for appel.....	131
2. Udvalgets overvejelser om ændring af retsafgifterne	131
3. Udvalgets overvejelser om en afgift for ansøgning til Procesbevillingsnævnet om appeltilladelse.....	133
Kapitel 13	136
Appel	136
1. Sammenfatning af udvalgets overvejelser og anbefalinger om adgangen til appel i civile sager	136
2. Udvalgets overvejelser og anbefalinger om sagstilgangen til Højesteret	140
Kapitel 14	143
Øvrige overvejelser	143
1. Øget digitalisering i forbindelse med forkyndelse	143
2. Ændrede krav til inddragelse af boligdommere	144
3. Central udvikling af hjælpe tekster og administrative vejledninger	145
4. Regulering af beløbsgrænser med pris- og lønudviklingen	146
5. Brugen af 3-dommersager og sager med sagkyndige dommere	146
Kapitel 15	148
Økonomiske og administrative konsekvenser af udvalgets forslag	148
Kapitel 16	152
Lovudkast med bemærkninger	152

1. Lovudkast	152
2. Bemærkninger til lovudkastet	156

Kapitel 1

Udvalgets kommissorium, sammensætning og arbejde

1. Udvalgets nedsættelse og udvalgets kommissorium

I tilknytning til aftalen om finansloven for 2012 blev det besluttet at igangsætte en række tværministerielle analysearbejder på domstolenes område. Analyserne skal afdække mere langsigtede muligheder for bl.a. regelændringer og reformer i domstolssystemet, der understøtter effektiv opgavevaretagelse.

Justitsministeriet har på den baggrund bl.a. nedsat Udvalget om bedre og mere effektiv behandling af civile sager ved domstolene.

Udvalgets kommissorium har følgende ordlyd:

”1. Med lov nr. 538 af 8. juni 2006 om ændring af retsplejeloven og forskellige andre love (politi- og domstolsreform) blev der gennemført en række omfattende ændringer af domstolenes organisation og virksomhed, som har betydet den største reform af domstolenes forhold i nyere tid.

Reformen er gennemført med det mål at skabe de bedst mulige rammer for, at domstolenes opgaver kan løses med en ensartet høj faglig kvalitet overalt i landet og med en fleksibel, serviceorienteret og effektiv tilrettelæggelse af sagsbehandling ved domstolene.

Reformen har medført, at der er etableret større og styrkede byretter (ved en sammenlægning af de daværende 82 retskredse til 24), og at der samtidig er gennemført en mere sammenhængende instansordning, hvor byretterne er blevet den almindelige første instans i alle civile sager, mens de overordnede retters ressourcer koncentrerer om behandlingen af principielle sager og appelsager.

Der er endvidere bl.a. indført mere fleksible sagsbehandlingsregler i første instans med henblik på at give domstolene mulighed for efter det konkrete behov at gennemføre en mere effektiv sagsstyring også i større civile sager. Herudover er der indført regler, der giver mulighed for, at ny teknologi i øget omfang vil kunne indføres i retssagsbehandlingen.

Hertil kommer, at der er skabt en særlig forenklet procesform for civile sager om krav af mindre værdi (den såkaldte ”småsagsproces”) med henblik på at få gjort det hurtigere og billigere at få behandlet sådanne sager.

2. Der er siden gennemførelsen af domstolsreformen foretaget forskellige ændringer af retsplejeloven.

Reglerne i retsplejeloven har også for nylig gennemgået ændringer, og der er endvidere overvejelser i gang med henblik på yderligere ændringer i den civile retspleje.

Hertil kommer, at der med henblik på ny lovgivning er afgivet betænkning nr. 1528/2012 af en arbejdsgruppe under Justitsministeriet vedrørende forkyndelse.

Endelig har Retsplejerådet netop afgivet betænkning nr. 1530/2012 om midlertidige afgørelser om forbud og påbud, og rådet arbejder aktuelt med bl.a. spørgsmålet om adgang til lønindeholdelse for private krav.

3. I den aftale, som regeringen og Enhedslisten indgik den 20. november 2011 om finansloven for 2012, er det anført, at regeringen og Enhedslisten er enige om, at et velfungerende og effektivt domstolssystem er væsentligt for retshåndhævelsen og borgernes adgang til at få løst deres retstvister.

Aftaleparterne ønsker at sikre et solidt grundlag for, at Danmark i fremtiden får endnu bedre og mere effektive domstole. Det er derfor aftalt, at der skal igangsættes et analysearbejde, som bl.a. skal belyse effektiviseringspotentialer, aktivitet og produktivitet i domstolene og afdække mere langsigtede muligheder for bl.a. regelændringer og reformer i domstolssystemet, der understøtter effektiv opgavevaretagelse.

4. Regeringen har besluttet at nedsætte et udvalg, som skal belyse behovet og mulighederne for at foretage tilpasninger af domstolenes virkemåde, for så vidt angår behandlingen af civile sager i byretterne, landsretterne og Højesteret.

Udvalget forudsættes i den forbindelse at belyse aktivitet og produktivitet i domstolene samt at vurdere effektiviseringspotentialer mv. med det sigte, at sagsbehandlingstiderne i de civile sager nedbringes. I den forbindelse skal udvalget i relevant omfang kortlægge og analysere processer, sagsskridt og arbejdsgange i forbindelse med domstolenes behandling af civile sager.

Udvalget skal på baggrund heraf komme med forslag til initiativer der kan sikre en bedre og mere effektiv og fleksibel behandling af civile sager, herunder bl.a. i forhold til regelgrundlaget (retsplejeloven) samt arbejdsformen, opgavefordelingen mv. ved domstolene.

Udvalgets overvejelser og forslag til ændringer i forhold til behandlingen af civile sager skal ikke omfatte selve retskredsstrukturen, dvs. antallet af byretskredse mv., men skal derimod kunne omfatte ethvert andet tiltag, der vil kunne bidrage til at opnå det anførte mål om en fortsat udvikling af et bedre og mere effektivt domstolssystem, samtidig med at det sikres, at behandlingen af sagerne fortsat sker på en retssikkerhedsmæssig forsvarlig måde. I overvejelserne bør indgå, om der er elementer i domstolsreformen (udover strukturreformen), som ikke fuldt ud har haft den ønskede virkning på sagsbehandlingstider og kvalitet mv.

Det forudsættes, at udvalgets forslag samlet set understøtter en mere effektiv opgavevaretagelse ved behandlingen af civile sager og samlet set ikke medfører merudgifter.

Det forudsættes, at udvalget afgrænser sit arbejde således, at spørgsmål, som allerede specifikt behandles i andet regi, ikke også gøres til genstand for overvejelser i udvalget, og at der i øvrigt sker den fornødne koordination med arbejdet i bl.a. Retsplejerådet.

Det forudsættes endvidere, at udvalget inddrager relevante erfaringer fra udlandet, herunder navnlig de øvrige nordiske lande.

Udvalget anmodes om at udarbejde forslag til lovregler på de områder, hvor udvalgets forslag vil nødvendiggøre lovændringer.

Udvalget sammensættes med repræsentanter fra Justitsministeriet, Finansministeriet, Domstolsstyrelsen, Den Danske Dommerforening samt Advokatrådet. Udvalgets formand udpeges af Justitsministeriet. Der kan, hvis det vurderes at være hensigtsmæssigt, nedsættes underudvalg vedrørende bestemte spørgsmål. Udvalget – og eventuelle underudvalg – kan anmode særligt sagkyndige personer om at deltage i behandlingen af et givent spørgsmål. Sekretariatsfunktionen varetages af Justitsministeriet (sekretariatsformand), Finansministeriet og Domstolsstyrelsen.

Udvalget kan inddrage ekstern konsulentbistand, hvis dette vurderes at være relevant. Udgifter hertil afholdes ligeligt af Finansministeriet og Justitsministeriet.

Der nedsættes en følgegruppe bestående af interesseorganisationer mv., som løbende vil blive orienteret om og inddraget i udvalgets arbejde.

Udvalget anmodes om så vidt muligt at afslutte sit arbejde senest den 1. september 2013. Udvalget anmodes om i første

række at prioritere forslag, som vil kunne afklares på kort sigt, og så vidt muligt de forslag som af udvalget vurderes at have de største effektiviseringspotentialer.”

2. Udvalgets sammensætning

Udvalget har følgende sammensætning:

Landsretspræsident Bjarne Christensen (formand)
Landsdommer Mikael Sjöberg, Den Danske Dommerforening
Dommer Elisabeth Michelsen, Den Danske Dommerforening
Advokat Pernille Backhausen, Advokatrådet
Advokat Lars Svenning Andersen, Danske Advokater
Direktør Charlotte Münter, Domstolsstyrelsen
Kontorchef Anders Bager Jensen, Finansministeriet
Afdelingschef Carsten Kristian Vollmer, Justitsministeriet

Kontorchef Stig Henneberg, Finansministeriet, indtrådte som medlem af udvalget i december 2012 i stedet for kontorchef Nikolas Lyhne-Knudsen, Finansministeriet. Kontorchef Anders Bager Jensen, Finansministeriet, indtrådte som medlem af udvalget i oktober 2013 i stedet for kontorchef Stig Henneberg.

Sekretariatetsfunktioner for udvalget blev ved arbejdets afslutning varetaget af Jonas From Soelberg (Finansministeriet), Nikolaj Stenfalk (Finansministeriet), Marianne Ploug (Domstolsstyrelsen) og Cecilie Maarbjerg Qvist (Justitsministeriet).

I forbindelse med arbejdet har Nanna Skriver Dall (Finansministeriet), Ditte Lauritzen (Finansministeriet) og Line Bjørklund (Domstolsstyrelsen) desuden i forskellige perioder deltaget i sekretariatet.

3. Udvalgets arbejde

3.1. Udvalgets møder

Udvalget påbegyndte sit arbejde i november 2012 og har afholdt 11 møder.

Udvalget har i juli 2013 afgivet to delnotater om henholdsvis adgangen til appel i civile sager og sagstilgangen til Højesteret.

Udvalget har som led i arbejdet indhentet oplysninger fra Norge, Sverige og Finland, ligesom udvalget har indhentet en række statistiske oplysninger fra Domstolsstyrelsen og retterne.

3.2. Underudvalget om sagstilgangen til Højesteret

Med lov nr. 538 af 8. juni 2006 om ændring af retsplejeloven og forskellige andre love (politi- og domstolsreform) blev der gennemført en række omfattende ændringer af domstolenes organisation og virksomhed.

Med reformen blev der bl.a. gennemført en ændring af instansordningen, så byretterne er den almindelige første instans i alle civile sager, mens de overordnede retters ressourcer koncentrerer om behandlingen af principielle sager og appelsager.

Civile sager behandles således som udgangspunkt ved byretten i første instans, dog således at byretten efter anmodning fra en part kan henvise en sag til behandling ved landsret i første instans, hvis sagen er af principiel karakter. Domme, som er afsagt af en landsret som første instans, kan frit ankes til Højesteret.

Ved Sø- og Handelsretten behandles visse særlige sagstyper vedrørende erhvervsforhold som opregnet i retsplejelovens § 225. Domme, som er afsagt af Sø- og Handelsretten, kan frit ankes til Højesteret.

Højesteretspræsident Børge Dahl har ved brev af 10. oktober 2012 til justitsministeren imidlertid bl.a. peget på, at reformens mål om, at Højesterets ressourcer koncentrerer om behandlingen af principielle sager, ikke er nået for de civile ankesager. Der peges i den forbindelse navnlig på, at en del af de sager, der er behandlet af landsretterne som første instans eller af Sø- og Handelsretten, efter formålet med domstolsreformen ikke burde behandles af Højesteret.

Retspræsident for Sø- og Handelsretten Henrik Rothe har i forlængelse heraf ved brev af 29. oktober 2012 til justitsministeren peget på en række forhold vedrørende den fri ankeadgang fra Sø- og Handelsretten til Højesteret.

Udvalget besluttede på den baggrund at nedsætte et underudvalg til at se på de problemstillinger om sagstilgangen til Højesteret, som rejses i højesteretspræsident Børge Dahls brev af 10. oktober 2012 og retspræsident for

Sø- og Handelsretten Henrik Rothes brev af 29. oktober 2012 til justitsministeren.

Underudvalget har afholdt 4 møder og har været sammensat af repræsentanter for Højesteret, landsretterne, byretterne, Sø- og Handelsretten, Dommerforeningen, Advokatrådet og Danske Advokater. Formand for udvalget, Bjarne Christensen, var formand for underudvalget, og sekretariatsfunktionen for underudvalget blev varetaget af udvalgets sekretariat.

Underudvalget afleverede den 27. marts 2013 et notat om sagstilgangen til Højesteret til udvalget, jf. nærmere herom kapitel 13, afsnit 2. Notatet er medtaget som bilag 2 til dette notat.

3.3. Retsplejerådet

Udvalget har valgt at anmode Retsplejerådet om at behandle emnet syn og skøn og i tilknytning hertil også visse spørgsmål om dokumentbeviser. Retsplejerådet har på den baggrund i august 2013 afleveret et notat til udvalget om visse spørgsmål i forbindelse med syn og skøn i civile sager, jf. nærmere herom kapitel 9, afsnit 2. Notatet er medtaget som bilag 3 til dette notat.

3.4. Ekstern konsulentbistand

Udvalget har inddraget ekstern konsulentbistand som en del af sit arbejde. Konsulentfirmaet Deloitte Consulting har således for udvalget gennemført en analyse af domstolenes processer, ressourceforbrug og sagsbehandlingstider i forbindelse med behandling af civile sager. Analysen indeholder både en kortlægning og forslag til effektivisering i forbindelse med domstolenes behandling af civile sager.

Deloitte Consulting har i september 2013 afsluttet analysen med rapporten ”Analyse af civile sager”. Rapporten indeholder en række anbefalinger, som efterfølgende er blevet drøftet i udvalget. Anbefalingerne inddrages nedenfor i de relevante afsnit, og rapporten i sin helhed er medtaget som bilag 4 til dette notat.

3.5. Udvalgets følgegruppe

I overensstemmelse med udvalgets kommissorium har der været nedsat en følgegruppe bestående af interesseorganisationer mv., som løbende skal orienteres om og inddrages i udvalgets arbejde.

Følgende organisationer mv. har deltaget i følgegruppen:

Dommerfuldmægtigforeningen
Forbrugerrådet
Finansrådet
Realkreditrådet
Dansk Erhverv
Håndværksrådet
Dansk InkassoBrancheforening
HK Landsklubben Danmarks Domstole
FSR – Danske Revisorer
Danmarks Rederiforening
Dansk Arbejdsgiverforening
Landsorganisationen i Danmark
Liberale Erhvervs Råd
Domstolenes Tjenestemandsforening
Dansk Industri
Forsikring & Pension
Dansk Byggeri
HK Danmark

Der har været afholdt 3 møder, hvor følgegruppen er blevet orienteret om udvalgets arbejde og har haft lejlighed til at komme med forslag til udvalgets overvejelser og til emner, som udvalget kunne inddrage i sit arbejde.

Kapitel 2

Overordnede overvejelser og sammenfatning af udvalgets forslag

1. Overordnede overvejelser om domstolenes opgaver i civile sager.

Domstolenes opgave i civile sager er at afgøre retstvister for borgere, virksomheder og myndigheder. Et velfungerende og effektivt domstolssystem er væsentligt for retshåndhævelsen, for kontrollen med myndighedsudøvelsens lovlighed, for virksomhedernes indgåelse og opfyldelse af kontrakter og for borgernes adgang til at få løst deres retstvister både i forhold til andre borgere og i forhold til erhvervsvirksomheder og offentlige myndigheder. Et velfungerende og effektivt domstolssystem er således afgørende for offentlige myndigheder, for erhvervslivet og for den enkelte borger. Et velfungerende og effektivt domstolssystem er kort sagt af afgørende betydning for et demokratisk samfund som det danske.

Domstolenes afgørelser skal være materielt korrekte og af høj faglig kvalitet. Det kræver en ordentlig og grundig sagsbehandling. Samtidig skal sagsbehandlingen tilrettelægges, så den er fleksibel, serviceorienteret og effektiv til gavn for borgerne.

Domstolene skal behandle og afgøre alle de sager, som efter reglerne kan indbringes for domstolene. Domstolene kan således ikke selv vælge at bortprioritere sagsområder eller nedprioritere behandlingen af bestemte sagsområder.

Domstolenes evne til og muligheder for at leve op til de krav, der er nævnt ovenfor, er af afgørende betydning for tilliden til retssystemet, og tillid til retssystemet er af afgørende betydning i et demokratisk samfund.

Mere effektiv og fleksibel behandling af sagerne er noget, som der igennem flere år har været fokus på hos domstolene. Domstolene har således allerede i de senere år iværksat forskellige tiltag bl.a. for at nedbringe sagsbunkerne ved byretterne og for at dele erfaringer på tværs af retskredsene med hensyn til gode sagsgange og sagstilrettelæggelse. Disse tiltag er udført i samarbejde mellem Domstolsstyrelsen, de enkelte retter og Dommerforeningen og de øvrige personaleorganisationer inden for domstolene.

Et af de seneste eksempler er den vejledning, som Dommerforeningen har udarbejdet om behandlingen af civile sager ved byretterne. Sammen med landsretternes fælles vejledninger for behandlingen af sager i landsretterne

og Højesterets vejledninger om behandlingen af sager ved Højesteret bidrager den til at skabe ensartethed og klarhed for alle aktører, så sagerne kommer godt gennem domstolssystemet.

Også blandt advokaterne er der fokus herpå, og Advokatrådets Procesudvalg har udarbejdet vejledningen ”Den Gode Proces – Advokatens arbejde med civile sager” med det formål at medvirke til en god retssagsproces til gavn for alle implicerede aktører og til gavn for sagsbehandlingstiden.

Tilrettelæggelsen af arbejdet ved domstolene skal ske med respekt for den retssikkerhed, som er helt afgørende for borgernes tillid til domstolene. Domstolenes afgørelser skal være materielt rigtige og af høj kvalitet, og det stiller krav til grundighed.

Domstolenes sagsbehandlingstider har også stor betydning. Afgørelser skal ikke bare være rigtige. De skal også træffes i rette tid, således at retstvister kan afsluttes inden for rimelig tid. Korte sagsbehandlingstider er af afgørende betydning for erhvervslivet, borgerne og det offentlige, fordi korte sagsbehandlingstider bidrager til, at perioder med usikkerhed om økonomiske eller personlige forhold bliver så korte som muligt. Det er ikke mindst på dette område, at domstolene i de sidste mange år har haft en stor udfordring, og hvor man aktuelt stadig har et betydeligt forbedringspotentiale især i landsretterne og Højesteret.

Udvalget for bedre og mere effektiv behandling af civile sager ved domstolene har igennem sit arbejde fokuseret på at sikre både en hurtigere og mere smidig, effektiv og fleksibel behandling af sagerne, men hele tiden med fokus på at opnå den rette balance i forhold til kvaliteten i domstolenes arbejde, og på en måde, så det sikres, at behandlingen af sagerne fortsat sker på en retssikkerhedsmæssigt forsvarlig måde.

Udvalget har med disse hensyn for øje stillet en lang række forslag vedrørende behandlingen af civile sager ved domstolene, som kan være med til at optimere og effektivisere processen og føre til en samlet set bedre og mere effektiv behandling af de civile sager i alle instanser.

Udvalgets forslag vedrører alle faser i en civil sag, dvs. forløbet frem til sagens anlæg, sagens forberedelse, sagens beviser, hovedforhandlingen og appel, men også mere overordnede emner som f.eks. digitalisering, produktivitet og sagsbehandlingstider er blevet behandlet af udvalget.

2. Sammenfatning af udvalgets forslag

Udvalgets forslag til at opnå en bedre, mere effektiv og smidig behandling af de civile sager vedrører alle led i en civil sag helt fra før sagen anlægges og til appel.

Udvalget har tidligere afgivet delnotater med forslag og lovudkast med tilhørende bemærkninger om appel og sagstilgangen til Højesteret. Endvidere har Retsplejerådet afleveret et notat til udvalget med et lovudkast med bemærkninger vedrørende visse spørgsmål om syn og skøn. De lovudkast, der er indeholdt i delnotaterne og i Retsplejerådets notat, er ikke medtaget igen i det lovudkast, der findes nedenfor i kapitel 16.

Kapitel 16 indeholder derimod udvalgets øvrige forslag, som er samlet i et lovudkast med tilhørende bemærkninger.

Der redegøres i det følgende nærmere for udvalgets overvejelser og forslag.

Udvalgets forslag og anbefalinger kan sammenfattes således:

2.1. Fortsat fokus på produktivitet og produktivetsforbedringer ved domstolene

Det er vigtigt for udvalget, at der fortsat er fokus på produktivitet og mulighederne for løbende produktivetsforbedringer ved domstolene. Udvalget understreger dog, at det også er vigtigt, at den høje kvalitet i domstolenes arbejde samtidig fastholdes. Produktivitet og fokus på produktivitet kan således ikke stå alene.

Udvalget har noteret sig, at domstolene har et hold af Bedste Praksis-konsulenter, som kan anvendes af retterne, og anbefaler, at produktiviteten også fremadrettet søges forbedret i det omfang, som retssikkerhedsmæssige hensyn giver grundlag for og på en måde, som sikrer, at den høje kvalitet i domstolenes arbejde fastholdes. En sådan forbedring af produktiviteten måske bl.a. ved udbredelse af bedste praksis. Det må forventes, at arbejdet med udbredelsen af bedste praksis i domstolenes behandling af civile sager vil indebære et effektiviseringspotentiale, som udvalget finder, at der bør arbejdes videre med at realisere.

2.2. Forslag vedrørende digitalisering

Udvalget er orienteret om det arbejde, der pågår med indførelse af juridiske fagsystemer og anden form for digitalisering ved domstolene. Udvalget finder det generelt vigtigt, at der fortsat arbejdes med indførelse og udbredelse af digitalisering ved domstolene.

Særligt i forhold til arbejdet med digitalisering af sagsskridt ved sagens indledning indføres hjemmel i retsplejeloven til, at Domstolsstyrelsen kan fastsætte regler om, at der ved indgivelse af stævning og svarskrift skal anvendes bestemte blanketter som forside.

Der arbejdes videre med at implementere en løsning med en elektronisk indberetningsblanket, som vil kunne medvirke til at understøtte fyldestgørende indberetning af oplysninger, som kræves ved stævning og svarskrift.

2.3. Forslag vedrørende forløbet frem til sagens anlæg

2.3.1. Fremme af sagen med fornøden hurtighed

Der indsættes en bestemmelse i retsplejelovens afsnit om rettergangsmåden om, at parterne har pligt til at fremme sagen med fornøden hurtighed, til at undgå unødige sagsskridt og til at undersøge muligheden for en forligsmæssig løsning også forud for sagens anlæg.

Der indsættes en bestemmelse i kapitlet om sagsomkostninger i retsplejeloven, hvorefter det kan få omkostningsmæssige konsekvenser, hvis det eksempelvis i forbindelse med hovedforhandlingen bliver klart, at en af parterne har forhalet sagen, herunder nægtet at indgå i drøftelser med modparten om f.eks. forlig.

2.3.2. Forligsdrøftelser/mediation inden udtagelse af stævning

Retsplejelovens § 353 tilføjes en bestemmelse om, at parterne på det forberedende møde skal redegøre for, hvilke drøftelser der forud for mødet og herunder også forud for udtagelse af stævning har været mellem parterne om bl.a. mulighederne for forlig.

2.3.3. Isoleret bevisoptagelse

Retsafgiftsloven ændres for at koncentrere processen vedrørende isoleret bevisoptagelse, så det betragtes som en ny sag, der udløser ny afgift, hvis advokaterne stiller supplerende spørgsmål i forbindelse med den isolerede bevisoptagelse mere end tre måneder efter, at der foreligger en besvarelse af de stillede spørgsmål. Ændringen retter sig mod optagelse af syn og skøn og har ikke betydning for vidneførsel i medfør af retsplejelovens § 343.

Retsplejelovens § 343, stk. 3, ændres, så retten får mulighed for at fordele omkostningerne i forbindelse med isoleret bevisoptagelse, hvis der modtages en begæring herom fra skønsrekvirenten senest 3 måneder efter, at der foreligger en besvarelse af de stillede spørgsmål. Som konsekvens heraf ændres § 343, stk. 2, 1. pkt., således at den part, som ønsker beviset optaget, foreløbigt afholder udgifterne ved bevisoptagelsen.

2.3.4. Advokatpålæg og beskikkelse af advokat

Medvirken af en advokat vil i visse tilfælde medføre, at sagen kan behandles hurtigere ved domstolene. Det er udvalgets opfattelse, at der burde meddeles advokatpålæg oftere, end det sker i praksis, og udvalget foreslår derfor, at retsplejelovens § 259 ændres, således at det fremover alene er en betingelse for at meddele advokatpålæg, at advokatbistand anses for nødvendig for, at retten kan behandle sagen på ”hensigtsmæssig” måde. Det præciseres samtidig i bemærkninger, at det med ændringen forudsættes, at retterne oftere og i højere grad af egen drift bør overveje at meddele advokatpålæg ud fra en samlet vurdering af sagens omstændigheder, herunder af hensyn til sagens fremme og muligheden for en hurtigere domstolsbehandling.

2.3.5. Stedlig kompetence - værneting

Retterne får hjemmel til at henvise sagerne ”vandret” mellem byretterne til en tilstødende retskreds efter aftale med vedkommende retspræsident. Henvisning kræver ikke, at parterne samtykker heri. Henvisning skal kunne ske, når det findes væsentligt af hensyn til sagens behandling inden for rimelig tid. Parterne skal høres over en påtænkt beslutning om henvisning, men henvisning forudsætter ikke begæring fra en af parterne. Er der tale om, at begge parter modsætter sig en henvisning, bør man dog være tilbageholdende med at henvise sagen til en anden ret.

2.3.6. Kravet om original underskrift på processkrifter

Kravet om original underskrift på processkrifter, herunder stævninger, ophæves. Retten får i stedet mulighed for i visse situationer at stille krav om, at et processkrift skal underskrives af en part eller en rettergangsfuldmægtig.

2.4. Forslag vedrørende retsmægling

Retsplejelovens § 273 suppleres med en bestemmelse, hvorefter dommermæglere kan fungere som retsmæglere ved andre retter end eget embede, herunder eventuelt på tværs af instanser, efter aftale mellem retspræsidenterne.

Der arbejdes mere systematisk på at identificere "bedste praksis" hos byretter, der har gode erfaringer med omfanget af brugen af retsmægling både generelt og konkret inden for enkelte sagskategorier, således at disse byretters gode erfaringer i muligt omfang kan udbredes og bidrage til, at brugen af retsmægling søges øget ved de øvrige byretter.

2.5. Forslag vedrørende bevisspørgsmål

2.5.1. Vidner

Der indføres en bestemmelse i retsplejeloven om, at der skal angives et tema for, hvad det pågældende vidne skal forklare om, og en begrundelse for, hvorfor det er relevant at høre vidnet.

Der indføres en bestemmelse i retsplejeloven om, at parterne eller advokaterne skal varsle deres respektive vidner om datoen for hovedforhandling, så snart denne er berammet.

Det indføres i retsplejelovens § 175, at rettens indkaldelse af vidner i civile sager skal ske hurtigst muligt efter berømmelse af hovedforhandlingen.

Udvalget forudsætter, at retten og parterne/advokaterne i sager, hvor det er relevant, konkret aftaler brug af tidsplan vedrørende vidnerne.

Kravene til vidnets egen forberedelse, jf. retsplejelovens § 180, tilføjes opregningen i retsplejelovens § 175, stk. 2, af, hvad vidneindkaldelsen skal indeholde, således at vidnet her gøres opmærksom på forpligtelsen.

Retten får mulighed for at henstille til parterne, at der søges indhentet en skriftlig vidneerklæring.

Udvalget fremhæver, at det forekommer nærliggende at øge brugen af vidneafhøring ved brug af telekommunikation i takt med, at den tekniske løsning bliver udbredt. Vidneafhøring via telefonforbindelse anvendes så vidt vides sjældent, men er en relevant mulighed at tage i betragtning med henblik på at spare tid og omkostninger.

2.5.2. Syn og skøn

Udvalget har bedt Retsplejerådet om at behandle emnet syn og skøn, og Retsplejerådet er i et notat til udvalget fremkommet med et forslag vedrørende syn og skøn i civile sager.

Udvalget anbefaler, at Retsplejerådets forslag gennemføres, da det efter udvalgets opfattelse vil skabe grundlag for en væsentlig hurtigere gennemførelse af et syn og skøn, så sagsbehandlingstiden i sager med syn og skøn kan blive kortere end det er tilfældet i dag.

2.5.3. Andre beviser

Udvalget har drøftet spørgsmålet om bevisførelse i sager, hvor Retslægerådet og Arbejdsskadestyrelsen skal inddrages, og navnlig hvilken betydning det har for sagens tidsmæssige forløb. Udvalget peger på, at sager, hvor disse myndigheder skal inddrages, ofte har en meget lang sagsbehandlingstid. Udvalget anbefaler i den forbindelse, at der arbejdes videre med de pågældende myndigheder og respektive ministerier i forhold til sikre en hurtigere behandling af sådanne sager.

2.6. Forslag vedrørende sagens forberedelse

2.6.1. Forberedende møde

Retsplejelovens § 348, stk. 2, og § 351, stk. 2, ændres, så der stilles krav om, at parterne over for retten allerede i stævning eller svarskrift skal oplyse forslag til temaer til drøftelse på det forberedende møde. Ved at henlede rettens og modpartens opmærksomhed på behovet for drøftelse af et givent tema sikrer man, at begge parter og retten konkret er forberedt herpå til det forberedende møde, og at der er afsat tilstrækkelig tid hertil.

Retsplejelovens § 353, stk. 3, ændres, så retten får mulighed for, når det findes påkrævet af hensyn til drøftelserne på det forberedende møde, at pålægge parterne at meddele deres foreløbige stillingtagen til nærmere angivne problemstillinger.

Jf. pkt. 2.3.2. ovenfor tilføjes retsplejelovens § 353 en bestemmelse om, at parterne på det forberedende møde skal redegøre for, hvilke drøftelser der har været mellem parterne forud for mødet og herunder også forud for udtagelse af stævning, herunder om muligheden for forlig.

Retsplejelovens § 353, stk. 1, suppleres med en bestemmelse om, at retten kan pålægge parterne på det forberedende møde at redegøre for, hvilke initiativer der har været forud for dette møde.

Retsplejelovens § 353, stk. 2, ændres, så der stilles krav om, at hver af parterne på det forberedende møde skal give møde ved en person, der er bemyndiget til at træffe bestemmelse med hensyn til sagen for så vidt angår spørgsmål af processuel karakter.

2.6.2. Betalingspåkrav jf. retsplejelovens 348, stk. 3.

Der indføres en mulighed for, at retten i sager om betalingspåkrav på mere end 50.000 kr. konkret kan beslutte, at der skal udarbejdes et stævningstilæg i de sager, hvor retten vurderer, at det er nødvendigt.

2.6.3. Forberedelsens afslutning

Retten får mulighed for at bestemme, at hovedforhandlingen skal foregå i tilslutning til det forberedende møde, hvis sagens parter er indforstået hermed, sagen findes at være tilstrækkeligt oplyst, og begge parter skønnes at have mulighed for at varetage deres interesser.

2.6.4. Ekstrakt, tidsplan og materialesamling. Fortegnelse i småsager.

Retten får mulighed for konkret at pålægge parterne at indlevere ekstrakt til retten inden en fastsat frist før hovedforhandlingen, også i sager der behandles af én dommer. Det forudsættes, at et sådant pålæg kun gives i sager, hvor parterne er repræsenteret ved advokat, og kun hvor sagens karakter gør det relevant.

Retsplejelovens § 406, stk. 5, ændres, således at retten kan beslutte, at der ikke skal udarbejdes en fortegnelse i småsager, hvis det konkret findes forsvareligt at afholde hovedforhandling på det foreliggende grundlag.

2.7. Forslag vedrørende hovedforhandlingen

2.7.1. Tilkendegivelser

Retten og parterne skal i højere grad prioritere forligsbestræbelser også efter hovedforhandlingen.

Det er en judiciel afgørelse, om der er grundlag for at fremkomme med en tilkendegivelse, og det er parternes ret at kræve en afgørelse i form af en dom. Advokaterne skal dog være opmærksomme på i fornødent omfang at forberede parterne på, at retten ofte vil tilbyde en mundtlig eller skriftlig tilkendegivelse.

Retten skal være opmærksom på vigtigheden af rettens mundtlige videreformidling af en tilkendegivelse, idet det kan have betydning for forligsviljen at høre dommerens udlægning af sagens resultat og begrundelsen herfor.

Der arbejdes videre med, om en ændring af reglerne om retsafgift, jf. nedenfor under pkt. 2.8.1, kan skabe et større incitament for parterne til at acceptere en tilkendegivelse.

2.7.2. Kortere domme i sager, som behandles under medvirken af tre dommere

Retsplejelovens § 218 a ændres, så der tilvejebringes hjemmel til domme med begrænset sagsfremstilling i tredommersager, hvis retten konkret finder det forsvareligt. En begrænset sagsfremstilling skal være mere udførlig end blot en angivelse af parternes anbringender. På samme måde som med de korte domme skal det af dommen fremgå, at dommen ikke indeholder en fuldstændig sagsfremstilling, og i tilfælde af anke skal retten afgive en supplerende redegørelse.

2.7.3. Digital modtagelse af dokumenter i forbindelse med domsskrivning

Der skal arbejdes på at sikre, at retterne modtager relevante dokumenter digitalt, så retternes arbejde med at skrive dommen kan lettes, idet der så

ikke skal ske manuel indtastning af oplysninger fra de forskellige dokumenter.

2.7.4. Digital udsendelse af dom

Der skabes de nødvendige muligheder for, at retterne på en sikker måde kan udsende domme og andre afgørelser digitalt. Domme skal som udgangspunkt udsendes digitalt, så snart dommen er afsagt, således at parterne ikke længere har anledning til at ringe til retten og få resultatet oplyst.

2.7.5. Berømmelse og andel omberømmelser

Deloitte's analyse peger på, at der er forskel på den metode og praksis retterne har i forbindelse med berømmelse og omberømmelse, og der skal derfor igangsættes et arbejde med at identificere "bedste praksis" for berømmelse og omberømmelse, således at denne kan udbredes, og der derved kan realiseres et effektiviseringspotentiale. I den forbindelse bør det undersøges, om metoden i forbindelse med berømmelse af hovedforhandling har sammenhæng med andelen af omberømmelser.

2.8. Forslag vedrørende retsafgift

2.8.1. Udvalg om retsafgifter

Der igangsættes inden for en overskuelig tidshorisont et arbejde med en gennemgang af samtlige retsafgifter med henblik på en ændring heraf. I forbindelse med dette arbejde bør forenkling og et adfærdsregulerende element i retsafgifterne være i fokus. I arbejdet skal desuden indgå overvejelser om en eventuel afgift for en ansøgning om appeltilladelse til Procesbevillingsnævnet.

2.9. Forslag vedrørende appel

Udvalget har tidligere afleveret to delnotater med udvalgets forslag vedrørende appel i civile sager og sagstilgangen til Højesteret. Delnotaterne er medtaget som bilag 1 og 2 til dette notat. Om udvalgets forslag henvises til disse bilag og til sammenfatningerne nedenfor i kapitel 13.

2.10. Øvrige forslag

2.10.1. Forkyndelse

Behovet for en centralisering af udlandsforkyndelser undersøges nærmere, og på baggrund af disse undersøgelser overvejes, om der bør ske en centralisering, eller om opgaven fortsat bør ligge decentralt.

2.10.2. Ændrede krav til inddragelse af boligdommere

Der skal arbejdes videre med reglerne om udpegning af boligdommere i den enkelte sag.

I forhold til boligdommeres deltagelse i sagens forberedelse kan det overvejes at indføre en bestemmelse svarende til retsplejelovens § 20, stk. 4, hvorefter retten kan tilkalde de sagkyndige til retsmøder uden for hovedforhandlingen, når den finder særlig anledning hertil, men hvor de sagkyndige dommere således ikke som udgangspunkt medvirker uden for hovedforhandlingen.

2.10.3. Central udvikling af hjælpetekster og administrative vejledninger

Retterne skal i højere grad prioritere anvendelse af centralt udviklede standardtekster frem for at udarbejde egne hjælpetekster, og Domstolsstyrelsen skal undersøge årsagen til, at retterne udarbejder egne standardtekster og på den baggrund overveje, om organiseringen af opgaven med at udarbejde og vedligeholde standardtekster, herunder omfanget af retternes inddragelse, er hensigtsmæssig. Det undersøges, om udarbejdelsen af administrative vejledninger i højere grad kan ske ved Domstolsstyrelsen.

2.10.4. Regulering af beløbsgrænser med pris- og lønudviklingen

Udvalget er i forbindelse med sit arbejde i forskellige sammenhænge blevet opmærksom på, at flere forskellige beløb, som f.eks. appelgrænsen, småsagsgrænsen og retsafgifterne, ikke reguleres med pris- og lønudviklingen.

Udvalget anbefaler derfor, at der sker en regulering med udgangspunkt i pris- og lønudviklingen af de forskellige beløbsgrænser i det omfang, det er relevant, når der i øvrigt sker ændringer af retsplejeloven mv. Udvalget finder dog, at der kan være anledning til en regulering til mere ”runde” be-

løb for de beløbsgrænser, hvor der er et særligt praktisk behov for, at brugere og retterne kan handle ud fra et kendskab til beløbsgrænsen som et mere afrundet beløb.

Kapitel 3

Forløbet af en civil sag i byretten

1. Indledning

Udvalget har navnlig koncentreret sit arbejde om almindelige civile sager ved byretterne. Deloitte Consulting er dog blevet bedt om i sit arbejde også at se på forældreansvarssager, boligsager og småsager, og udvalget har på den baggrund behandlet udvalgte problemstillinger vedrørende disse sagstyper.

Udvalgets arbejde og forslag har imidlertid taget udgangspunkt i, hvordan en almindelig civil sag forløber i byretten. Nedenfor beskrives derfor forløbet af en typisk civil sag ved byretten. Der er taget udgangspunkt i en almindelig civil sag behandlet efter reglerne i retsplejelovens kapitel 33 og 34.

Der er ikke fuldstændig ensartethed byretterne imellem i måden at håndtere forberedelsen af de civile sager på. Dette beror på, at nogle byretter har organiseret sig med en forberedelsesafdeling, som varetager forberedelsen af de civile sager, mens andre byretter fordeler sagerne mellem dommerne ved modtagelsen, således at den enkelte dommer forestår sagsforberedelsen i de tildelte sager. Det beror også på den frihed, der er for den enkelte ret til at tilrettelægge sagsbehandlingen, så den fungerer mest hensigtsmæssigt under de givne lokale forhold.

2. Sagens anlæg, forkyndelse og svarskrift

En civil retssag anlægges ved, at sagsøgeren indleverer en stævning til retten. Stævningen indeholder en angivelse af sagsøgerens krav under sagen (sagsøgerens påstand), en beskrivelse af sagens faktuelle forhold samt sagsøgerens argumentation for sin sag (anbringender). Retsplejeloven angiver nogle basale krav til stævningens indhold, men herudover er der ingen formkrav, og stævninger kan være meget forskellige i opbygning, indhold, omfang og kvalitet.

Retsplejeloven pålægger retten at påse forskellige forhold i forbindelse med stævningens modtagelse. Retten skal herunder påse, om retten efter reglerne om saglig og stedlig kompetence er kompetent til at behandle sagen, og er det ikke tilfældet, skal retten henvise sagen til den kompetente

ret eller afvise sagen. Retten skal også påse, om stævningen opfylder lovens krav. Er dette ikke tilfældet, kan retten afvise sagen eller give sagsøgeren en frist til at bringe stævningen i orden.

Herudover skal retten efter retsafgiftsloven kontrollere, at retsafgiften er korrekt beregnet og indbetalt. Er dette ikke tilfældet, skal retten opkræve retsafgiften, inden sagsbehandlingen påbegyndes.

Når retten har konstateret, at stævningen er i orden og retsafgiften betalt, kan sagsforberedelsen påbegyndes, og sagsøgte skal underrettes formelt om stævningen ved forkyndelse. Sagsøgte skal samtidigt anmodes om at indlevere et svarskrift til retten inden for en fastsat frist.

Hvis det fremgår af stævningen, at sagsøgte allerede er repræsenteret ved advokat med angivelse af dennes kontaktoplysninger, vil retten i stedet for at iværksætte forkyndelse sende en kopi af stævningen til advokaten sammen med et brev, der pålægger sagsøgte at indlevere svarskrift, jf. herom nedenfor, til retten inden for en fastsat frist. Fristen fastsættes almindeligvis til 14 dage regnet fra forkyndelsestidspunktet.

Hvis stævningen ikke indeholder advokatoplysninger, vil retten iværksætte forkyndelse. Retsplejeloven anviser forskellige forkyndelsesformer, herunder stævningsmandsforkyndelse, hvorved forstås, at retten overgiver stævning og et brev fra retten med frist for svarskrift til en stævningsmand, som har til opgave at søge at tage personlig kontakt til sagsøgte og overbringe dokumenterne fra retten. Et antal stævningsmænd er beskikkede ved den enkelte ret og modtager honorar for arbejdet.

Efter fremsendelse til sagsøgtes advokat eller til forkyndelse hos sagsøgte afventer sagen sagsøgtes indlevering af svarskrift eller udløbet af fristen for afgivelse af svarskrift. Nogle gange viser tilbagemeldingen fra stævningsmanden, at sagsøgte er flyttet, og i disse tilfælde må retten fremsøge sagsøgtes nye adresse og iværksætte forkyndelse på ny. Det forekommer også, at det ikke er muligt for stævningsmanden at foretage forkyndelse, hvorefter sagen må overgives til politiet til forkyndelse, eller andre forkyndelsesformer må overvejes.

Svarskriftet indeholder sagsøgtes krav under sagen (sagsøgtes påstand), en eventuel supplerende beskrivelse af sagens faktuelle omstændigheder samt sagsøgtes argumentation for sin sag (anbringender). Hvis sagsøgte ønsker at protestere over formelle forhold, skal dette være angivet i svarskriftet.

Retsplejeloven angiver nogle basale krav til svarskriftets indhold, men herudover er der ingen formkrav, og ligesom stævninger kan svarskrifter være meget forskellige i opbygning, indhold, omfang og kvalitet.

Retsplejeloven pålægger retten at påse, om svarskriftet opfylder lovens krav. Er det ikke tilfældet, kan retten give sagsøgte en frist til at bringe svarskriftet i orden, eller retten kan afsige dom i overensstemmelse med sagsøgerens påstand (udeblivelsesdom), hvis retten finder, at sagsøgerens påstand er begrundet i sagsfremstillingen og det i øvrigt foreliggende. Udeblivelsesdom afsiges som udgangspunkt også, hvis sagsøgte ikke indleverer svarskrift, eller hvis sagsøgte indleverer svarskriftet for sent. En forholdsvis stor andel af sagerne afgøres på denne måde med en udeblivelsesdom.

Hvis sagsøgte i svarskriftet har fremsat et selvstændigt modkrav, skal retten efter retsafgiftsloven kontrollere, at retsafgiften er korrekt beregnet og indbetalt. Er dette ikke tilfældet, skal retten opkræve retsafgiften.

Domstolsstyrelsen har udarbejdet et sæt standardblanketter til brug for udarbejdelse af stævning og svarskrift med tilhørende vejledninger. Der foreligger ikke statistiske oplysninger om, i hvilket omfang disse blanketter benyttes.

Der er fastsat forskrifter om antallet af kopier, som skal medfølge stævning og svarskrift, således at retterne ikke belastes af kopieringsopgaven.

3. Fri proces

I visse sager er det retten, der har kompetencen til at meddele fri proces til en part. I så fald behandler retten partens ansøgning om fri proces og træffer afgørelse herom. Et eventuelt afslag på fri proces kan påklages til landsretten. I andre sager ligger kompetencen til at meddele fri proces hos Justitsministeriet (Civilstyrelsen) med rekurs til Procesbevillingsnævnet.

Hvis en af sagens parter har opnået fri proces, beskikker retten en advokat for denne part.

Ansøgningen om fri proces vil typisk blive fremsendt til retten inden sagens anlæg eller umiddelbart efter sagens anlæg.

4. Retsmægling

Nogle retter giver i stort set alle sager parterne tilbud om retsmægling i forbindelse med, at sagen sendes til sagsøgtes advokat eller til forkyndelse hos sagsøgte, mens andre retter kun tilbyder retsmægling i sager, som skønnes egnede. Andre retter giver først tilbuddet på et senere stadie i forberedelsen.

Retsmægling er en konfliktløsningsform, hvor en mæglingsuddannet dommer eller advokat søger at bistå parterne med selv at finde en løsning på deres konflikt. Retsmægling forudsætter, at begge parter er enige om at deltage. Hvis sagen skal overgå til retsmægling, sættes sagsforberedelsen i bero, indtil mæglingen afsluttes. Hvis parterne i forbindelse med retsmæglingen finder en løsning på deres tvist, afsluttes sagen. Hvis parterne ikke når til enighed, afsluttes retsmæglingen, og sagsforberedelsen genoptages.

5. Forberedende møde (§ 353-møde)

Retten skal på baggrund af stævningen og svarskriftet tage stilling til, om der skal afholdes et forberedende møde. Lovens udgangspunkt er, at der skal afholdes et forberedende møde. Mødet kan afholdes som et telefonmøde, og denne mødeform anvendes ofte i praksis.

Det er retten, som indkalder til det forberedende møde, og det skal af rettens indkaldelse fremgå, hvilke spørgsmål der særligt kan drøftes på mødet. Loven opregner følgende spørgsmål:

- 1) parternes stilling til sagens faktiske og retlige omstændigheder
- 2) tilrettelæggelse af og tidsrammerne for en eventuel yderligere forberedelse
- 3) tidspunktet for forberedelsens slutning
- 4) tidspunktet for hovedforhandlingen

Det første punkt omhandler en afgrænsning af parternes uenighed, dels for så vidt angår, hvilke faktuelle oplysninger der kan lægges til grund, og hvilke der eventuelt skal føres bevis om, dels for så vidt angår juridiske spørgsmål.

Så vidt muligt skal retten på det forberedende møde fastlægge sagens videre forløb, herunder tidsrammerne, og så vidt muligt skal hovedforhandlingen berammes. Tidsforløbet og berammelsen drøftes med parterne.

Tilrettelæggelsen af det videre forløb har nøje sammenhæng med, hvilke retlige og bevismæssige forhold som skal afklares, og derfor opregner loven yderligere følgende eventuelle spørgsmål til behandling i det forberedende møde i det omfang, det er relevant for sagen. Opregningen er ikke udtømmende:

- 5) formalitetsindsigelser
- 6) henvisning af sagen til landsretten eller Sø- og Handelsretten
- 7) kollegial behandling
- 8) medvirken af sagkyndige
- 9) sagens udsættelse med henblik på at afvente en anden afgørelse, som vil kunne få indflydelse på udfaldet
- 10) præjudiciel forelæggelse for EU-domstolen
- 11) opfordringer til en part om at meddele faktiske oplysninger
- 12) anmodninger om pålæg om at fremlægge dokumenter eller andre beviser
- 13) anmodninger om syn og skøn eller indhentelse af sagkyndige erklæringer eller udtalelser fra organisationer eller myndigheder
- 14) formulering af spørgsmål til syns- og skønsmand, sagkyndige, organisationer eller myndigheder
- 15) indhentelse af skriftlige parts- eller vidneerklæringer
- 16) afhøringer af parter eller vidner før hovedforhandlingen
- 17) omkostninger som sagen vil kunne give anledning til
- 18) hovedforhandlingens tilrettelæggelse
- 19) forligsmægling
- 20) alternativ konfliktmægling, herunder retsmægling.

Hvis der mellem parterne er uenighed om et spørgsmål, som kræver rettens stillingtagen, kan parterne nedlægge påstande og procedere spørgsmålet på det forberedende møde, hvorefter retten, enten på mødet eller efterfølgende, træffer afgørelse om spørgsmålet.

Retten kan i stedet bestemme, at parterne skal udarbejde processkrifter om spørgsmålet, således at retten kan træffe sin afgørelse på skriftligt grundlag på et senere tidspunkt.

Som udgangspunkt skal retten søge at mægle forlig mellem parterne, medmindre det må anses for at være formålsløst. Retten kan forsøge sig med forligsmægling på det forberedende møde. I nogle tilfælde kan sagen helt afsluttes forligsmæssigt på et forberedende møde, eventuelt således at det overlades til retten at træffe afgørelse om sagsomkostninger.

Møder en part ikke op til det forberedende møde – eller ringer parten ikke op med henblik på deltagelse i telefonmøde som anvist af retten – kan ret-

ten tillægge den manglende reaktion udeblivelsesvirkning. For sagsøgers vedkommende kan udeblivelse medføre afvisning, og for sagsøgtes vedkommende kan udeblivelse medføre, at der afsiges udeblivelsesdom efter sagsøgerens påstand. Hvis begge parter udebliver, hæver retten sagen.

6. Den videre forberedelse

Som minimum bør hovedlinjerne i sagens videre forberedelse være fastlagt på det forberedende møde. Retten kan dog indkalde parterne til yderligere forberedende møder eller bede om yderligere processkrifter om nærmere angivne spørgsmål. Manglende fremmøde eller manglende efterlevelse af rettens anmodning om et processkrift kan tillægges udeblivelsesvirkning som beskrevet ovenfor.

Hvis retten er blevet bedt om at træffe afgørelse i en tvist under sagen mellem parterne, vil retten træffe en formel afgørelse herom, typisk i form af en kendelse.

Den part, som måtte være utilfreds med resultatet, kan - medmindre det modsatte er bestemt for den konkrete afgørelsestype - kære kendelsen til landsretten. Det sker ved, at parten indleverer et kæreskrift til retten, som inden en uge skal videresende det til landsretten sammen med sagens akter i fornødent omfang. Modparten kan herefter afgive et kæresvarskrift direkte til landsretten, og der kan være yderligere skriftveksling for landsretten. Landsretten tager normalt stilling til kæremålet på skriftligt grundlag. Landsrettens afgørelse kan kun kæres til Højesteret med Procesbevillingsnævnets tilladelse.

Mens kæresagen verserer i landsretten, sættes forberedelsen i bero ved byretten, i det omfang kæremålet får betydning herfor, mens spørgsmål som ikke berører det forhold, som kæremålet angår, fortsat kan behandles.

Rettens sagsbehandlingssystem er indrettet på en sådan måde, at det giver retssekretariatets medarbejdere besked, når en fastsat frist udløber. Det gælder, hvad enten der er fastsat en frist for en part, eller sagen er sat i erindring til en given dato. Derved sikres det, at en sag ikke bliver glemt af retten med unødvendig ventetid til følge.

Hvis hovedforhandlingen ikke er berammet på det (første) forberedende møde, skal hovedforhandlingen berammes snarest muligt. I forbindelse med berammelsen sender retten parterne en formel indkaldelse til hoved-

forhandlingen og opkræver en yderligere retsafgift efter retsafgiftsloven (berammelsesafgift). Hvis sagen hæves inden 6 uger før hovedforhandlingen, tilbagebetales denne afgift.

Ofte vil retten kunne tilbyde hovedforhandling på et tidspunkt, som ikke passer parterne eller deres advokater. Da retterne nødtigt tvangsberammer, tilbydes parterne en senere dato for hovedforhandling. Der er nogen forskel på, i hvilket omfang retten aktivt vurderer parternes estimer for hovedforhandlingens varighed og forholder sig til nødvendigheden af den af parterne varslede bevisførelse.

Retten kan bestemme, at parterne inden hovedforhandlingen skal indlevere endelige påstandsdokumenter. Påstandsdokumentet indeholder formuleringen af parternes endelige påstande og en beskrivelse af parternes anbringender. Endvidere indeholder det en angivelse af de dokumenter, som parterne vil påberåbe sig, og af de beviser, som vil blive ført under hovedforhandlingen.

7. Hovedforhandling og domsafsigelse

Hovedforhandlingen indledes med, at parterne nedlægger deres påstande, dvs. slår fast, hvad hver især stiller krav om. Herefter forelægges sagen for retten, hvorunder sagsøgeren kort redegør for sagens faktiske forhold og gennemgår uddrag af sagens bilag i fornødent omfang (f.eks. i form af oplæsning af relevante passager i fornødent omfang). Efter sagsøgerens forelæggelse af sagen får sagsøgte mulighed for at supplere forelæggelsen. Dernæst følger den mundtlige bevisførelse i form af parts- og vidneforklaringer, herunder eventuel afhjemling af en syns- og skønsmand. Endelig procederes sagen, hvorunder parterne argumenterer for, hvorfor sagen bør få det udfald, som parterne hver især har påstået.

Som nævnt skal retten søge at mægle forlig mellem parterne, medmindre det må anses for at være formålsløst. Dommeren vil derfor ofte tilbyde parterne en tilkendegivelse af, hvordan sagens udfald vil blive, således at parterne kan overveje at indgå et forlig. Dommeren kan meddele tilkendegivelsen mundtligt under retsmødet eller sende en skriftlig tilkendegivelse på et senere tidspunkt, som meddeles parterne. Hvis parterne indgår forlig, er det ikke nødvendigt for retten at skrive en dom i sagen.

I forbindelse med en skriftlig tilkendegivelse giver retten parterne en frist til at meddele retten, om sagen kan forliges, eller om der ønskes afsagt en

dom. Mundtlige tilkendegivelser kan parterne som regel tage stilling til med det samme. Ønsker én eller begge parter dom i sagen, optager retten sagen til dom og meddeler parterne datoen for dommens afsigelse. Dommen skal som hovedregel afsiges inden 4 uger efter optagelse til dom. På det tidspunkt skal dommen være skrevet og være klar til afsendelse.

I selve dommen skal retten træffe afgørelse om sagens omkostninger, således at den enkelte part sammen med resultatet kan se, om vedkommende skal betale eller kan gøre krav på sagsomkostninger. Hvis en part har haft fri proces under sagen, fastsætter retten salæret til den beskikkede advokat og afregner beløbet.

I de fleste sager afsiges dommen uden afholdelse af retsmøde. Parterne eller deres advokater kontakter derfor retten telefonisk og får dommens konklusion læst op. Når dommen er afsagt, sendes en udskrift af dommen hurtigst muligt til parterne eller deres advokater.

Sagen kan herefter lukkes, og der vil sædvanligvis ikke være efterbehandling ud over arkivering og eventuel fremsendelse af dokumenter til landsretten i tilfælde af anke.

Kapitel 4

Sagsbehandlingstider

1. Indledning

I dette kapitel beskrives udviklingen i sagsantal, sagsflow og sagsbehandlingstider ved domstolene siden 2006.

Sagsflow og afgørelsestider har set over perioden fra 2006 til 1. halvår 2013 navnlig været påvirket af 3 større forhold: domstolsreformen fra 2007, finanskrisen fra 2008 og løbende ændringer i den måde, sagerne behandles på. En del sager, der tidligere startede i landsretten, starter efter domstolsreformen i byretten, ligesom nævningsagerne i 1. instans også er flyttet fra landsret til byret. Højesteret skal i højere grad end tidligere koncentrere sig om behandlingen af de mere principielle sager og sager af væsentlig samfundsmæssig betydning. I overgangen fra før og efter domstolsreformens indførelse har sagsflow og afgørelsestider ved alle instanser været påvirket af disse forhold.

Nye sagstyper og nye procedurer for afvikling af sagerne har også påvirket sagsflow og sagsbehandlingstider. Således har indførelsen af småsagsprocessen i 2008 med nemmere adgang for borgerne til at føre en sag, bevirket en hel ny sagstype ved både byretterne og landsretterne samtidig med, at forhøjelsen af beløbsgrænsen til 100.000 kr. for betalingspåkrav har medført, at (endnu) flere sager rejses direkte i fogedretten og umiddelbart kan overgives til inddrivelse, hvis ikke kravet bestrides. Endvidere har indførelsen af muligheden for rekonstruktion medført, at sagstyperne betalingsstandsning og tvangsakkord er bortfaldet.

1.1. Byretterne

Fra 2007, hvor antallet af byretter pr. 1. januar 2007 gik fra 82 til 24, havde byretterne sværere ved at nå at afvikle sagerne. Der var flere årsager hertil; den nye struktur skulle implementeres, og medarbejderne skulle finde sig til rette i denne. Desuden var der en række udfordringer med at tilpasse sagsbehandlingssystemer mv. Byretterne oplevede således både et aktivitets- og produktivitetstab i 2007. Selv om retterne i både 2008 og 2009 øgede mængden af sager, som blev afsluttet, ret markant og dermed produktiviteten, blev der alligevel modtaget et noget større antal sager, end retterne under ét afviklede, hvilket medførte ophobning af sager.

I 2008, hvor byretterne ellers var ved at vænne sig til den nye struktur, og hvor produktiviteten var stigende, begyndte finanskrisen. Retterne oplevede som følge deraf en stor vækst i antallet af modtagne konjunkturbetingede sager i 2008 og efterfølgende år. Frem til 2011 afviklede retterne et stigende antal sager. Alligevel kunne retterne ikke undgå, at der i perioden 2007- 2009 fandt en markant stigning sted i antallet af verserende sager.

Tabel 1. Modtagne og afsluttede sager ved byretterne - 2006 - 1. halvår 2013

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013(1)
	<i>Absolutte tal</i>							
Modtagne sager								
<i>Straffesager</i>	142.221	131.035	135.640	147.089	147.294	153.589	192.025	81.204
<i>Civile sager</i>	63.171	64.826	64.443	68.239	67.624	58.741	50.649	24.822
<i>Fogedsager</i>	262.571	278.511	346.456	424.350	425.647	406.451	367.464	183.925
<i>Skiftesager</i>	67.093	67.246	68.760	72.931	72.245	68.643	68.177	36.416
<i>Notarialforretninger</i>	63.984	66.001	74.662	62.039	63.901	63.906	64.557	32.973
I alt	599.040	607.619	689.961	774.648	776.711	751.330	742.872	359.340
Afsluttede sager								
<i>Straffesager</i>	139.668	122.066	131.474	140.247	153.999	162.622	198.308	84.017
<i>Civile sager</i>	62.427	59.252	63.029	68.977	69.322	65.877	54.952	26.992
<i>Fogedsager</i>	262.667	257.831	324.256	406.801	435.624	442.366	390.159	183.737
<i>Skiftesager</i>	66.617	64.803	67.378	70.182	71.994	70.885	69.998	34.603
<i>Notarialforretninger</i>	63.984	66.001	74.662	62.039	63.901	63.906	64.557	32.973
I alt	595.363	569.953	660.799	748.246	794.840	805.656	777.974	362.322
	<i>Indeks (2006=100)¹²</i>							
Modtagne sager								
<i>Straffesager</i>	100	92	95	103	104	108	135	114
<i>Civile sager</i>	100	103	102	108	107	93	80	79
<i>Fogedsager</i>	100	106	132	162	162	155	140	140
<i>Skiftesager</i>	100	100	102	109	108	102	102	109
<i>Notarialforretninger</i>	100	103	117	97	100	100	101	103
I alt	100	101	115	129	130	125	124	120
Afsluttede sager								
<i>Straffesager</i>	100	87	94	100	110	116	142	120
<i>Civile sager</i>	100	95	101	110	111	106	88	86
<i>Fogedsager</i>	100	98	123	155	166	168	149	140
<i>Skiftesager</i>	100	97	101	105	108	106	105	104
<i>Notarialforretninger</i>	100	103	117	97	100	100	101	103
I alt	100	96	111	126	134	135	131	122

1) 2006 er valgt som indeksår, da det var sidste år før reformen

2) Indeks for modtagne og afsluttede sager for 1. halvår 2013 er ganget med 2 for at tage højde for, at der kun er data for et halvt år.

Kilde: Domstolsstyrelsen

Antallet af modtagne sager ved byretterne toppede i 2010, som samtidig var det første år efter reformen, hvor retterne afsluttede flere sager, end de modtog. Fra 2010 og frem til udgangen af 1. halvår 2013 har retterne således årligt nedbragt sagsbunkerne. Siden 2011 har retterne modtaget lidt færre sager, men antallet af modtagne sager ligger fortsat på et højt niveau i forhold til tidligere. I 2011 afsluttede byretterne et meget stort antal sager og gjorde et stort indhug i antallet af verserende sager. I 2012 og 1. halvår 2013 fortsatte byretterne med at afvikle flere sager, end de modtog.

I takt med, at antallet af modtagne sager er faldet, og antallet af verserende sager er nedbragt, er antallet af afsluttede sager ligeledes faldet. Det vil aldrig være muligt at nå til et punkt, hvor der ikke er verserende sager, da alle sager skal igennem en række sagsskridt fra modtagelse til afslutning. Antallet af verserende sager ved byretterne er faldet med mere end 90.000 sager fra ultimo 2009, hvor der var godt 223.000 verserende sager, og frem til ultimo 2012, hvor der var knapt 132.000 verserende sager. Det er Domstolsstyrelsens vurdering, at antallet af verserende sager ikke kan bringes meget længere ned.

Udviklingen i antal modtagne, afsluttede og verserende sager har naturligvis påvirket sagsbehandlingstiderne. Sagsbehandlingstiderne for straffe- og fogsager steg efter domstolsreformen og toppede i 2010. I 2011, 2012 og i 1. halvår 2013 er sagsbehandlingstiderne for straffe- og fogsager fortsat med at falde. For civile sager faldt sagsbehandlingstiderne for almindelige sager og boligsager under ét i 2011. I 2012 faldt sagsbehandlingstiderne også for de hovedforhandlede sager, og faldet er for alle kategorier fortsat i 1. halvår af 2013.

Udviklingen i antallet af modtagne og afsluttede sager samt den gennemsnitlige sagsbehandlingstid ved byretterne er beskrevet nedenfor i afsnit 2.

1.2. De overordnede retter

1.2.1. Sø- og Handelsretten

Sø- og Handelsretten behandler skiftesager i Storkøbenhavn; sager der alle andre steder i landet behandles af byretterne. Retten behandler ligeledes et relativt set mindre antal civile sager i 1. instans. Retten var kun i mindre grad påvirket af domstolsreformen, men har været påvirket af konjunkturudviklingen på samme måde som byretterne.

Udviklingen i antallet af modtagne og afsluttede sager samt den gennemsnitlige sagsbehandlingstid ved Sø- og Handelsretten er beskrevet nedenfor i afsnit 3.

1.2.2. Landsretterne

Instansreformen betød, at byretterne fra 2007 som udgangspunkt var 1. instans i alle civile sager, der blev rejst ved Danmarks Domstole, hvis ikke sagen var principiel. Samtidig blev behandlingen af nævningsager ændret, således at byretterne behandler disse sager i 1. instans. Det har påvirket

sagsantallet ved landsretterne, idet der var en periode med et lavere antal ankesager, ligesom antallet af civile 1. Instanssager – som forudsat med domstolsreformen – er reduceret markant. I takt med byretternes reduktion af antallet af verserende sager har der været en stigning i både antallet af straffeankesager og civile ankesager ved landsretterne, ligesom antallet af kæremål er steget markant gennem de senere år. Stigningen i antallet af modtagne sager har påvirket sagsbehandlingstiden ved landsretterne, idet den aktuelt ligger på et relativt højt niveau, som ønskes reduceret.

Udviklingen i antallet af modtagne og afsluttede sager samt den gennemsnitlige sagsbehandlingstid ved landsretterne er beskrevet nedenfor i afsnit 4.

1.2.3. Højesteret

Som følge af instansreformen skulle Højesteret i endnu højere grad end før reformen koncentrere indsatsen om de mere principielle sager og sager med stor samfundsmæssig betydning. Det har påvirket antallet af modtagne og afsluttede sager, idet færre sager når Højesteret, hvilket har påvirket sagsbehandlingstiderne ved Højesteret i årene efter instansreformen. Udviklingen i sagsbehandlingstiderne har ligeledes været påvirket af afviklingen af de sager, der kunne indbringes for Højesteret efter de tidligere regler.

Udviklingen i antallet af modtagne og afsluttede sager samt den gennemsnitlige sagsbehandlingstid ved Højesteret er beskrevet nedenfor i afsnit 5.

2. Sagsflow og sagsbehandlingstid ved byretterne

2.1 Civile sager

Tabel 2. Modtagne og afsluttede civile sager ved byretterne 2006-1. halvår 2013

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013(1)
	<i>Absolutte tal</i>							
Civile sager¹								
Modtagne civile sager	63.171	64.826	64.443	68.239	67.624	58.741	50.649	24.822
- heraf almindelige sager	46.889	50.733	22.650	23.655	22.073	17.452	14.698	6.338
- heraf boligretssager	5.064	4.751	2.706	2.449	2.524	2.473	1.975	957
- heraf småsager ²			28.571	32.498	33.368	28.760	24.078	12.260
- heraf forældread-svarssager ²			2.629	3.429	3.501	3.618	3.715	1.995
- heraf ægteskabssa-ger	5.735	3.796	2.798	1.677	1.615	1.604	1.504	746
Afsluttede civile sager	62.427	59.252	63.029	68.977	69.322	65.877	54.952	26.992
- heraf almindelige sager	46.263	45.367	30.815	24.383	23.333	21.544	16.849	8.238
- heraf boligretssager	5.054	4.435	3.379	2.765	2.832	2.950	2.519	1.101
- heraf småsager ²			18.652	31.598	32.796	31.661	25.251	12.369
- heraf forældread-svarssager ²			1.232	3.278	3.683	3.541	3.952	1.962
- heraf ægteskabssa-ger	5.465	3.914	3.604	1.900	1.693	1.671	1.545	784
	<i>Indeks (2006=100)^{3,4}</i>							
Modtagne civile sager	100	103	102	108	107	93	80	79
- heraf almindelige sager	100	108	48	50	47	37	31	27
- heraf boligretssager	100	94	53	48	50	49	39	38
- heraf småsager ²			100	114	117	101	84	86
- heraf forældread-svarssager ²			100	130	133	138	141	152
- heraf ægteskabssa-ger	100	66	49	29	28	28	26	26
Afsluttede civile sager	100	95	101	110	111	106	88	86
- heraf almindelige sager	100	98	67	53	50	47	36	36
- heraf boligretssager	100	88	67	55	56	58	50	44
- heraf småsager ²			100	169	176	170	135	133
- heraf forældread-svarssager ²			100	266	299	287	321	319
- heraf ægteskabssa-ger	100	72	66	35	31	31	28	29

1) Underkategorierne er ikke udtømmende og summer derfor ikke op til den overordnede kategori

2) Fra 2008 kunne en sag afvikles som en småsag. Indeks vil således være 100 i 2008. Dette gælder også forældreadsvarsagerne, der i dette år blev udskilt som selvstændig kategori.

3) 2006 er valgt som indeksår, da det var sidste år før reformen.

4) Indeks for modtagne og afsluttede sager for 1. halvår 2013 er ganget med 2 for at tage højde for, at der kun er data for et halvt år.

Kilde: Domstolsstyrelsen.

Ved gennemgang af tallene er det vigtigt at være opmærksom på følgende forhold:

- Fra 1. januar 2008 kunne en sag afvikles som en småsag. En del sager, der tidligere blev afviklet som en almindelig civil sag eller en boligsag, blev derfor fra 2008 afviklet som en småsag.
- I 2008 blev forældreansvarssager ligeledes udskilt som sin egen sagsgruppe. Det påvirker også sagstallet for ægtefællesager, hvor forældreansvarssagerne tidligere ville være grupperet under.
- Fra 1. januar 2005 kunne en del inkassosager indtil 50.000 kr. som tidligere nævnt rejses direkte i fogedretten, jf. reglerne om betalingspåkrav. Beløbsgrænsen for disse inkassosager – betalingspåkrav blev i oktober 2011 hævet til 100.000 kr.

Tabel 3. Sagsbehandlingstid (antal dage i gennemsnit) for civile sager 2006-1. halvår 2013

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013(1)
	<i>Absolutte tal (Gns. antal dage)</i>							
Civile sager								
Almindelige sager	168	162	233	276	288	309	347	335
- heraf hovedforhandlede sager	404	426	471	556	552	581	570	526
Boligretssager	182	191	255	297	313	292	328	273
- heraf hovedforhandlede sager	354	387	431	497	532	537	502	434
Småsager ²			73	113	119	120	117	104
- heraf hovedforhandlede sager			195	288	328	315	298	267
Forældreansvarssager ³			148	173	183	171	160	149
- heraf hovedforhandlede sager			194	208	218	207	189	178
Ægteskabssager	100	132	154	173	150	136	127	135
- heraf hovedforhandlede sager	116	152	170	183	165	150	134	142
	<i>Indeks (Hvor muligt er 2006=100)¹</i>							
Almindelige sager	100	96	139	164	171	184	206	199
- heraf hovedforhandlede sager	100	105	117	138	137	144	141	130
Boligretssager	100	105	141	164	172	161	181	150
- heraf hovedforhandlede sager	100	109	122	140	150	151	142	122
Småsager ²			100	155	164	165	160	142
- heraf hovedforhandlede sager			100	147	168	161	152	137
Forældreansvarssager ³			100	116	123	115	107	100
- heraf hovedforhandlede sager			100	107	113	107	98	92
Ægteskabssager	100	132	154	173	150	136	127	135
- heraf hovedforhandlede sager	100	131	147	158	142	129	116	123

1) 2006 er valgt som indeksår, da det var sidste år før reformen.

2) Fra 2008 kunne en sag afvikles som en småsag. Indeks for 2008 = 100.

3) Fra maj 2008 blev sager om forældreansvar udskilt som en egen kategori. Indeks 2008 = 100

Kilde: Domstolsstyrelsen

Sagsbehandlingstiden er ikke alene påvirket af, hvor mange sager retten helt overordnet modtager. For almindelige civile sager og for boligsagerne skal ændringerne i sagsbehandlingstiden fra 2007 til 2008 ses i lyset af muligheden for i stedet at oprette en sag som en småsag. Når de sager, småsagerne, der må anses for at være de letteste, således er taget væk fra sagsportefølgen for almindelige sager og boligsager, vil de resterende sager selvfølgelig blive tungere og få en længere gennemsnitlig sagsbehandlingstid.

En ny sagstype – her småsager og forældreansvarssager – vil de første år have en tendens til lave sagsbehandlingstider som følge af, at der skal opbygges en sagsportefølje ved retten. Det skal der tages højde for, når udviklingen vurderes.

2.2 Straffesager

Tabel 4. Modtagne og afsluttede straffesager ved byretterne 2006-1. halvår 2013

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013(1)
	<i>Absolutte tal</i>							
Straffesager¹								
Modtagne straffesager ²	142.221	131.035	135.640	147.089	147.294	153.589	192.025	81.204
- heraf nævningesager			142	187	110	116	164	68
- heraf sager med domsmænd	15.506	13.972	14.383	15.472	15.905	16.401	15.270	7.741
- heraf sager uden domsmænd	86.675	78.831	81.349	88.918	86.812	90.193	126.421	47.732
- heraf tilståels-sager	13.610	11.258	10.846	12.106	11.297	10.940	10.302	4.941
Afsluttede straffesager ²	139.668	122.066	131.474	140.247	153.999	162.622	198.308	84.017
- heraf nævningesager			94	172	130	123	135	79
- heraf sager med domsmænd	15.068	13.094	13.137	13.910	16.786	16.656	16.350	8.113
- heraf sager uden domsmænd	84.774	72.442	79.526	84.172	91.735	98.129	131.042	49.570
- heraf tilståels-sager	13.364	10.109	10.027	11.760	12.634	12.003	10.910	5.493
	<i>Indeks (2006=100)^{3,4}</i>							
Modtagne straffesager ²	100	92	95	103	104	108	135	114
- heraf nævningesager			100	132	77	82	115	96
- heraf sager med domsmænd	100	90	93	100	103	106	98	100
- heraf sager uden domsmænd	100	91	94	103	100	104	146	110
- heraf tilståels-sager	100	83	80	89	83	80	76	73
Afsluttede straffesager ²	100	87	94	100	110	116	142	120
- heraf nævningesager			100	183	138	131	144	168
- heraf sager med domsmænd	100	87	87	92	111	111	109	108
- heraf sager uden domsmænd	100	85	94	99	108	116	155	117
- heraf tilståels-sager	100	76	75	88	95	90	82	82

1) Underkategorierne er ikke udtømmende og summer derfor ikke op til den overordnede kategori.

2) Der blev i 2012 modtaget og afsluttet ekstraordinært mange bødesager (sager uden domsmænd) pga. en ændret procedure hos politiet. Proceduren er lavet om igen, så i 2013 modtages igen et normalt antal bødesager.

3) 2006 er valgt som indeksår, da det var sidste år før reformen.

4) Indeks for modtagne og afsluttede sager for 1. halvår 2013 er ganget med 2 for at tage højde for, at der kun er data for et halvt år.

Kilde: Domstolsstyrelsen.

Nævningesager optræder først fra 2008. I 2012 modtog og afsluttede byretterne et meget stort antal sager uden domsmænd (bødesager) som følge af en ændret rykkerprocedure hos politiet. Politiet har nu genindført rykkerproceduren. Sagsantallet er derfor faldet igen i 1. halvår 2013. De meget lave sagsbehandlingstider for sager uden domsmænd i 2012 og 1. halvår 2013 skyldes, at bødesager fra oktober 2011 kan afgøres uden at afholde retsmøde, hvis bødepålægget ikke bestrides.

Byretterne har gennem hele perioden fra 2006 bortset fra 1. halvår 2013 oplevet et stigende antal såvel modtagne som afsluttede straffesager. Udviklingen er dog domineret af et stort antal sager uden domsmænd. De tungere sager med domsmænd har ikke oplevet samme udvikling.

Tabel 5. Sagsbehandlingstid (antal dage i gennemsnit) for straffesager 2006 - 1. halvår 2013

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013(1)
<i>Absolutte tal (Gns. antal dage)</i>								
Straffesager								
Sager med domsmænd	90	107	122	141	156	135	127	118
Sager uden domsmænd	61	81	90	95	99	75	35	37
Tilståelsesager	77	107	145	141	141	110	95	82
Nævningesager ²			123	105	154	176	134	148
<i>Indeks (Hvor muligt er 2006=100)¹</i>								
Sager med domsmænd	100	119	136	157	174	150	141	132
Sager uden domsmænd	100	133	147	156	162	123	57	61
Tilståelsesager	100	138	187	182	182	142	123	106
Nævningesager ²			100	85	125	143	108	120

1) 2006 er valgt som indeksår, da det var sidste år før reformen.

2) Antallet af nævningesager er så lille, at tilfældige udsving i sagsbehandlingstiden for enkelte sager kan påvirke den gennemsnitlige sagsbehandlingstid.

Kilde: Domstolsstyrelsen.

2.3 Fogedsager

Tabel 6. Modtagne og afsluttede fogedsager - 2006 - 1. halvår

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013(1)
	<i>Absolutte tal</i>							
Fogedsager¹								
Modtagne fogedsager	262.571	278.511	346.456	424.350	425.647	406.451	367.464	183.925
- heraf almindelige fogedsager	158.267	161.328	193.742	235.296	239.632	226.275	199.636	97.593
- heraf betalingspåkrav	69.537	78.684	106.112	133.271	132.972	127.799	118.157	62.780
- heraf særlige fogedsager	29.251	32.226	36.364	41.267	38.666	36.151	33.876	15.474
- heraf tvangsauktioner	5.466	6.247	10.204	14.435	13.993	14.844	14.060	7.132
Afsluttede fogedsager	262.667	257.831	324.256	406.801	435.624	442.366	390.159	183.737
- heraf almindelige fogedsager	159.940	152.554	183.773	220.920	249.267	243.770	214.994	96.233
- heraf betalingspåkrav	67.649	67.859	96.242	133.530	130.737	145.153	122.980	62.849
- heraf særlige fogedsager	29.417	31.463	35.401	39.709	40.692	37.193	35.495	16.379
- heraf tvangsauktioner	5.636	5.935	8.826	12.626	14.823	14.860	14.936	7.313
	<i>Indeks (2006=100)²³</i>							
Modtagne fogedsager	100	106	132	162	162	155	140	140
- heraf almindelige fogedsager	100	102	122	149	151	143	126	123
- heraf betalingspåkrav	100	113	153	192	191	184	170	181
- heraf særlige fogedsager	100	110	124	141	132	124	116	106
- heraf tvangsauktioner	100	114	187	264	256	272	257	261
Afsluttede fogedsager	100	98	123	155	166	168	149	140
- heraf almindelige fogedsager	100	95	115	138	156	152	134	120
- heraf betalingspåkrav	100	100	142	197	193	215	182	186
- heraf særlige fogedsager	100	107	120	135	138	126	121	111
- heraf tvangsauktioner	100	105	157	224	263	264	265	260

1) Underkategorierne er ikke udtømmende og summer derfor ikke op til den overordnede kategori for fogedsager.

2) 2006 er valgt som indeksår, da det var sidste år før reformen.

3) Indeks for modtagne og afsluttede sager for 1. halvår 2013 er ganget med 2 for at tage højde for, at der kun er data for et halvt år.

Kilde: Domstolsstyrelsen.

Byretterne oplevede en markant vækst i antal modtagne og afsluttede fogedsager fra 2008, hvor finanskrisen startede, og frem til 2010. Siden er antallet af modtagne sager faldet, men er dog ved udgangen af 1. halvår 2013 stadig en del over niveauet fra før finanskrisen. Byretterne afsluttede ligeledes et stigende antal fogedsager, men først i 2010 afsluttedes flere sager, end byretterne modtog. I 2011 afsluttede byretterne mere end 440.000 fogedsager, 68 pct. over niveauet i 2006. Siden er tallet for afsluttede sager faldet, men ligger fortsat på et højt niveau.

Som følge af det store antal sager var sagsbehandlingstiderne stigende frem til 2010 for almindelige fogedsager og tvangsauktioner og frem til 2009 for betalingspåkrav og særlige fogedsager. Siden har sagsbehandlingstiderne været faldende og er i dag – bortset fra tvangsauktioner – på niveau med eller under niveauet i 2006, der var det sidste år før domstolsreformen.

Tabel 7. Sagsbehandlingstid (antal dage i gennemsnit) for fogedsager 2006 - 1. halvår 2013

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013(1)
	<i>Absolutte tal (Gns. antal dage)</i>							
Fogedsager								
Almindelige fogedsager	53	72	74	87	90	75	66	54
Betalingspåkrav	73	94	100	108	98	80	67	61
Særlige fogedsager	44	51	51	61	59	53	50	42
Tvangsauktioner	72	101	102	105	114	98	90	81
	<i>Indeks (Hvor muligt er 2006=100)¹</i>							
Almindelige fogedsager	100	135	139	163	170	141	123	101
Betalingspåkrav	100	129	137	147	134	110	92	84
Særlige fogedsager	100	116	116	138	133	119	112	94
Tvangsauktioner	100	141	142	146	159	136	125	113

1) 2006 er valgt som indeksår, da det var sidste år før reformen.

Kilde: Domstolsstyrelsen.

2.4 Skiftesager

Tabel 8. Modtagne og afsluttede skiftesager - 2006 - 1. halvår 2013

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013(1)
	<i>Absolutte tal</i>							
Skiftesager								
Modtagne skiftesager	67.093	67.246	68.760	72.931	72.245	68.643	68.177	36.416
- heraf insolvensskiftesager	10.123	9.772	12.268	16.159	16.618	14.977	15.397	6.963
- heraf dødsboskiftesager	56.970	57.474	56.492	56.772	55.627	53.666	52.780	29.453
Afsluttede skiftesager	66.617	64.803	67.378	70.182	71.994	70.885	69.998	34.603
- heraf insolvensskiftesager	10.772	9.950	11.210	14.276	16.334	15.886	15.618	7.224
- heraf dødsboskiftesager	55.845	54.853	56.168	55.906	55.660	54.999	54.380	27.379
	<i>Indeks (2006=100)^{1,2}</i>							
Modtagne skiftesager	100	100	102	109	108	102	102	109
- heraf insolvensskiftesager	100	97	121	160	164	148	152	138
- heraf dødsboskiftesager	100	101	99	100	98	94	93	103
Afsluttede skiftesager	100	97	101	105	108	106	105	104
- heraf insolvensskiftesager	100	92	104	133	152	147	145	134
- heraf dødsboskiftesager	100	98	101	100	100	98	97	98

1) 2006 er valgt som indeksår, da det var sidste år før reformen.

2) Indeks for modtagne og afsluttede sager for 1. halvår 2013 er ganget med 2 for at tage højde for, at der kun er data for et halvt år.

Kilde: Domstolsstyrelsen.

Dødsboerne udgør den største andel af skiftesagerne, og antallet af modtagne og afsluttede dødsboer er ret konstant og ikke påvirket af konjunkturer. Sagsudviklingen for skiftesager under ét følger således ikke udviklingen for øvrige sagsområder.

Derimod er den mindre andel af skiftesagerne – insolvensskifter – meget konjunkturafhængige. Som følge af finanskrisen oplevede skifteretterne stor vækst i antal modtagne insolvensskifter fra 2008 og frem til 2010. Derefter faldt antallet af modtagne insolvensskifter igen, men er stadig på et højt niveau. Byretterne afsluttede samtidig frem til og med 2010 flere og flere insolvensskiftesager. I takt med faldet i antallet af nye modtagne insolvensskifter fra 2011 faldt antallet af afsluttede insolvensskifter ligeledes i 2011, 2012 og i 1. halvår 2013, men antallet af afsluttede sager er dog fortsat en del over niveauet før finanskrisen.

Tabel 9. Sagsbehandlingstid (antal dage i gennemsnit) for skiftesager 2007 - 1. halvår 2013

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013(1)
Skiftesager¹	<i>Absolutte tal (Gns. antal dage)</i>						
Dødsboskifter							
Boudlæg §18	48	52	50	44	38	38	39
Uskiftet bo §24	72	79	85	78	76	74	72
Udlagt til efterlevende ægtef.	59	65	72	70	60	68	64
Forenklet p. skifte §33 og §34	67	68	70	64	62	61	64
Insolvensskifter							
Betalingsstandsning	195	139	147	182	211		
Tvangsakkord	60	78	79	47	54		
Rekonstruktioner ²						140	133
Gældssanering	209	209	200	188	181	180	190
Konkurs	453	381	339	331	391	446	410
Tvangsopløsning	137	127	118	111	118	105	124
Ægtefælleskifte	289	282	289	305	285	213	259
	<i>Indeks (Hvor muligt er 2007=100)¹</i>						
Boudlæg §18	100	106	104	92	78	79	79
Uskiftet bo §24	100	110	117	107	105	102	100
Udlagt til efterlevende ægtef.	100	111	122	119	102	115	108
Forenklet p. skifte §33 og §34	100	102	105	96	93	91	97
Insolvensskifter							
Betalingsstandsning	100	71	75	93	108		
Tvangsakkord	100	130	132	79	89		
Rekonstruktioner ²						100	95
Gældssanering	100	100	95	90	86	86	91
Konkurs	100	84	75	73	86	98	90
Tvangsopløsning	100	93	86	81	86	76	90
Ægtefælleskifte	100	98	100	106	99	74	90

1) Sagsbehandlingstiden i skiftesager måles kun fra og med 2007. 2007 er derfor valgt som indeks 2007=100.

2) Rekonstruktioner erstatter betalingsstandsning og tvangsakkord.

Kilde: Domstolstyrelsen.

Der var først fra 2007, at der blev udviklet en statistik, der kunne måle sagsbehandlingstiderne for skiftesagerne. Frem til og med 2009 steg sagsbehandlingstiderne for dødsboer. Siden er sagsbehandlingstiderne faldet for uskiftet bo og for boudlæg. Tendensen er ligeledes faldende for andre dødsboskifter, men med variationer fra år til år.

Sagsbehandlingstiderne for insolvensskifterne er i dag under niveauet i 2007, men varierer noget år for år.

I 2011 faldt sager om betalingsstandsning og tvangsakkord bort og blev erstattet af en ny sagstype, rekonstruktion.

3. Sagsflow og sagsbehandlingstid ved Sø- og Handelsretten

Tabel 10. Modtagne og afsluttede sager ved Sø- og Handelsretten samt de gennemsnitlige sagsbehandlingstider for civile sager for årene 2006 - 1. halvår 2013

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013(1)
	<i>Absolutte tal</i>							
Civile sager¹								
Modtagne sager	413	394	382	344	444	380	323	157
Afsluttede sager	406	421	417	390	369	384	366	179
Sagsbeh.tid civile 1. instans (antal mdr. i gennemsnit)	26	21	25	23	22	21	21	20
Insolvensskiftesager								
Modtagne sager	3.344	3.609	4.787	6.745	7.050	5.938	5.981	2.582
Afsluttede sager	3.322	3.638	3.612	3.760	5.736	5.825	6.297	2.844
	<i>Indeks (2006=100)</i>							
Civile sager¹								
Modtagne sager	100	95	92	83	108	92	78	76
Afsluttede sager	100	104	103	96	91	95	90	88
Sagsbeh.tid civile 1. instans (antal mdr. i gns.)	100	81	95	88	84	81	81	156
Insolvensskiftesager								
Modtagne sager	100	108	143	202	211	178	179	154
Afsluttede sager	100	110	109	113	173	175	190	171

1) Sø- og Handelsretten gennemgik over sommeren 2013 rettens afsluttede sager helt tilbage fra 2007 og rettede alle registreringer op. Modtagne og afsluttede sager samt de gennemsnitlige afgørelsestider kan derfor afvige lidt fra tidligere opgørelser.

2) 2006 er valgt som indeksår, da det var sidste år før reformen.

3) Indeks for modtagne og afsluttede sager for 1. halvår 2013 er ganget med 2 for at tage højde for, at der kun er data for et halvt år.

Kilde: Domstolsstyrelsen.

Retten har siden 2006 behandlet stadig flere insolvensskiftesager. Det er kun i 1. halvår 2013, at tendensen er blevet brudt, idet der relativt er afsluttet lidt færre sager. Sø- og Handelsretten har gennem årene modtaget et svingende antal insolvensskiftesager, men retten har kunnet afslutte stadig flere sager fra 2006 og helt frem til 2013.

Sø- og Handelsrettens insolvensskiftesager har fulgt konjunkturudviklingen. Der har således været modtaget et stigende antal sager i 2008, 2009 og 2010. Fra 2010 er tilgangen af insolvensskiftesager slået igennem i et øget antal afsluttede sager. Der blev opbygget en del verserende sager i 2008-2011, som retten aktuelt er i gang med at afvikle.

Sø- og Handelsretten behandler ligeledes et relativt mindre antal civile sager. Som følge af, at antallet af sager ligger på et begrænset niveau, kan tilfældige udsving i de enkelte år ses i statistikken. Tendensen er ikke desto mindre, at retten i 2012 og 1. halvår 2013 både modtog og afsluttede færre civile sager. Sagsbehandlingstiden for civile 1. instanssager har generelt været faldende siden 2008.

Det er forventningen, at styrelsen fra 2014 vil have tal for den gennemsnitlige sagsbehandlingstid for skiftesager ved Sø- og Handelsretten. Der er ikke tidligere udviklet et statistikmodul til at trække disse tal, men nu kan data organiseres og trækkes ud, så sagsbehandlingstiderne kan beregnes.¹

---

¹ Et forsøgsudtræk af alle konkurssager, der er sluttet i 2012, har således vist, at den gennemsnitlige afgørelsestid for disse sager er 493 dage mod 446 ved byretterne. Gennemførte konkurssager har i gennemsnit taget 639 dage ved Sø- og Handelsretten mod 612 dage ved byretterne. De nævnte tal for Sø- og Handelsretten er behæftet med usikkerhed.

4. Sagsflow og sagsbehandlingstid ved landsretterne

**Tabel 11. Modtagne og afsluttede sager ved landsretterne samt sagsbehandlingstid
2006 - 1. halvår 2013**

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013(1)
	<i>Absolutte tal</i>							
Modtagne sager								
Civile 1. instanssager ¹	1.490	141	217	199	252	197	220	64
Civile ankesager	2.739	2.155	2.718	2.843	3.125	3.263	3.536	1.797
Civile kæremål	2.653	2.475	2.902	3.126	3.374	3.715	3.933	1.815
Nævningesager	112	61	32	43	44	43	42	21
Straffeankesager	3.436	2.479	2.828	2.708	3.082	3.153	3.408	1.619
Straffekæremål	3.851	3.568	3.987	3.844	3.704	3.606	3.463	1.598
Andet	91	122	149	239	218	335	336	163
Modtagne sager i alt	14.372	11.001	12.883	13.002	13.799	14.312	14.938	7.077
Afsluttede sager								
Civile 1. instanssager	1.576	1.425	508	326	229	266	204	93
Civile ankesager	2.927	2.477	2.449	2.888	2.856	3.000	3.144	1.756
Civile kæremål	2.651	2.519	2.777	3.166	3.342	3.654	3.876	1.907
Nævningesager	107	80	30	35	56	35	42	23
Straffeankesager	3.562	2.987	2.723	2.655	2.822	3.058	3.147	1.533
Straffekæremål	3.828	3.593	3.989	3.837	3.674	3.615	3.442	1.543
Andet	93	119	150	237	219	318	357	157
Afsluttede sager i alt	14.744	13.200	12.626	13.144	13.198	13.946	14.212	7.012
Sagsbehandlingstid (antal mdr. i gennemsnit)								
Civile 1. instanssager ²	23,2	24,5	10,0	13,4	15,1	16,7	18,4	22,7
Civile ankesager	12,0	11,4	10,5	9,9	9,2	10,9	11,8	12,1
Civile kæremål ³		1,5	1,3	1,4	1,4	1,5	1,6	1,7
Nævningesager	3,8	4,4	4,9	6,1	5,9	5,8	7,1	6,6
Straffeankesager	5,0	4,9	4,0	4,4	4,2	5,0	5,2	6,1
	<i>Indeks (2006=100)^{4,5}</i>							
Modtagne sager								
Civile 1. instanssager ¹		100	154	141	179	140	156	91
Civile ankesager	100	79	99	104	114	119	129	131
Civile kæremål	100	93	109	118	127	140	148	137
Nævningesager	100	54	29	38	39	38	38	38
Straffeankesager	100	72	82	79	90	92	99	94
Straffekæremål	100	93	104	100	96	94	90	83
Andet	100	134	164	263	240	368	369	358
Modtagne sager i alt	100	77	89	90	96	100	104	98
Afsluttede sager								
Civile 1. instanssager ¹	100	90	32	21	15	17	13	6
Civile ankesager	100	85	84	99	98	102	107	120
Civile kæremål	100	95	105	119	126	138	146	144
Nævningesager	100	75	28	33	52	33	39	43
Straffeankesager	100	84	76	75	79	86	88	86
Straffekæremål	100	94	104	100	96	94	90	81
Andet	100	128	161	255	235	342	384	338
Afsluttede sager i alt	100	90	86	89	90	95	96	95
Sagsbehandlingstid (antal mdr. i gennemsnit)								
Civile 1. instanssager ²	100	105	43	58	65	72	79	98
Civile ankesager	100	95	88	82	77	90	98	101
Civile kæremål ³		100	93	99	95	100	107	120
Nævningesager	100	116	129	159	156	152	186	173
Straffeankesager	100	97	80	87	85	100	105	122

1) Fra 2007 starter sagerne i byretterne. Der sker således et markant fald fra 2006 til 2007 i antal modtagne 1. instanssager. Indeks = 100 for modtagne sager i 2007. For afsluttede er indeks 2006 = 100 dog bevaret, da sagerne afsluttes over en årrække, og 2007 således ikke er et naturligt år at tage udgangspunkt i.

2) Sagsbehandlingstiden for civile 1. instanssager for 2008-2012 gælder kun for den del af sagerne, der er anlagt efter 1. januar 2007. Der er således databrud fra 2007 til 2008.

3) Sagsbehandlingstiden for kæresager er ikke opgjort i 2006. Derfor er indeks for sagsbehandlingstiden for kæresager 2007=100.

4) 2006 er valgt som indeksår, da det var sidste år før reformen.

5) Indeks for modtagne og afsluttede sager for 1. halvår 2013 er ganget med 2 for at tage højde for, at der kun er data fra et halvt år.

Kilde: Domstolsstyrelsen.

Reformen af instansfølgen betød, at landsretterne fra og med 2007 modtog ca. 1.300 færre civile sager årligt. Samtidig betød den faldende aktivitet ved byretterne i 2007, at færre sager – både straffesager og civile sager – blev anket eller kæret til landsretterne. Sagsafviklingen ved landsretterne faldt dog ikke tilsvarende, da landsretterne kunne intensivere afviklingen af de verserende sager.

I de efterfølgende år i takt med at de nye 1. instanssager ved byretterne blev anket til landsretterne, og sager, der også tidligere blev behandlet ved byretterne i 1. instans, blev anket til landsretterne, har landsretterne fra 2008 modtaget og også afviklet et stadig stigende antal civile anke- og kæresager. Fra 2010 har landsretterne ligeledes modtaget et stigende antal straffeanker.

For sagsbehandlingstiden har det betydet, at de civile ankesager frem til 2010 var faldende, men siden da har sagsbehandlingstiden for de civile ankesager været stigende. Det skyldes som nævnt flere sager, men det skyldes også færre ressourcer. Sagsbehandlingstiden for de tilbageblevne 1. instanssager har været stigende fra 2008. Det hører med til billedet, at der kun er målt på sager, der er modtaget efter instansreformen. Der er tal for afgørelsestiden for civile 1. instanssager i 2007 og 2008, men for disse to år er der målt på 1. instanssager modtaget både før og efter instansreformen. Ser man bort fra nævningsager, der svinger meget fra periode til periode grundet et lille sagstal, har sagsbehandlingstiden været stigende for alle hovedsagskategorier ved landsretterne siden 2010.

Der foreligger ikke data om afgørelsestiden i kæresager for 2006 og tidligere, da retterne ikke målte afgørelsestiden for kæresager før 2007.

5. Sagsflow og sagsbehandlingstid ved Højesteret

Tabel 12. Modtagne og afsluttede sager ved Højesteret samt de gennemsnitlige sagsbehandlingstider for civile sager for årene 2006 - 1. halvår 2013

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013(1)
	<i>Absolutte tal</i>							
Modtagne ankesager	332	347	263	194	173	191	168	77
Civile ankesager	274	309	232	172	152	162	147	72
Straffeankesager	58	38	31	22	21	29	21	5
Afsluttede ankesager	330	321	271	255	225	223	219	101
Civile ankesager	270	269	250	231	205	200	187	90
Straffeankesager	60	52	21	24	20	23	32	11
Sagsbeh.tid (antal mdr. i gns.)								
Civile ankesager med mundtlig hfh. ¹	25,5	22,1	24,5	23,8	28,0	28,7	23,2	22,0
Straffeankesager med hfh.	5,1	5,4	6,7	6,4	6,6	5,8	6,3	3,2
	<i>Indeks (2006=100)^{2,3}</i>							
Modtagne ankesager	100	105	79	58	52	58	51	46
Civile ankesager	100	113	85	63	55	59	54	53
Straffeankesager	100	66	53	38	36	50	36	17
Afsluttede ankesager	100	97	82	77	68	68	66	61
Civile ankesager	100	100	93	86	76	74	69	67
Straffeankesager	100	87	35	40	33	38	53	37
Sagsbeh.tid (antal mdr. i gns.)								
Civile ankesager med mundtlig hfh. ¹	100	87	96	93	110	113	91	86
Straffeankesager med hfh.	100	106	131	125	129	114	123	63

1) Der er set bort fra sager med forelæggelse for EU.

2) 2006 er valgt som indeksår, da det var sidste år før reformen.

3) Indeks for modtagne og afsluttede sager for 1. halvår 2013 er ganget med 2 for at tage højde for, at der kun er data for et halvt år.

Kilde: Domstolsstyrelsen.

Højesteret har siden 2006 år for år modtaget og afsluttet færre civile ankesager. Tendensen er ligeledes, at antallet af straffeanker er faldende over hele perioden, men som følge af den relativt begrænsede sagsmængde kan der være afvigelser i det enkelte år; dette gælder særlig i årene 2007 og 2008 og til dels 2009, hvor der manifesterede sig et helt nyt – og lavere – niveau for antal modtagne og afsluttede straffeanker. Tilsyneladende er antallet af straffeanker faldet yderligere i 1. halvår 2013, men med et så lille antal sager kan der også være tale om et tilfældigt statistisk udsving.

Tendensen er, at sagsbehandlingstiden siden 2010 er faldende for de hovedforhandlede straffeankers vedkommende og siden 2011 også for de civile anker med mundtlig hovedforhandlings vedkommende.

6. Domstolenes mål for sagsbehandlingstiderne

Der er opstillet måltal for sagsbehandlingstiderne ved byretterne og landsretterne. Politisk er der fastsat måltal for anklagemyndigheden, domstolene (byretterne) og kriminalforsorgen for sagsbehandlingstiden i bl.a. volds- og voldtægtssager, for byretterne på 37 dage. De øvrige måltal for sagsbehandlingstiderne er fastsat af Domstolsstyrelsen i samarbejde med retterne.

Byretterne har haft samme måltal i perioden 2011-2013. Der er valgt samme måltal i denne periode som følge af, at retterne fortsat nedbragte sagsbunkerne. Målene drøftes løbende med retspræsidenterne. Retternes handleplaner sikrer, at der hele tiden er fokus på opfyldelsen af mål. Rettens ledelse og Domstolsstyrelsen følger målopfyldelsen og tager initiativer til at prioritere indsatsen for at forbedre målopfyldelsen, når der er behov for det.

Nedenstående tabeller viser byretternes mål for sagsbehandlingstiderne i 2012 og 2013 og målopfyldelsen i 2012 i henholdsvis civile sager, straffesager og fogedsager.

Tabel 13. Mål for civile sager ved byretterne i 2012 og 2013 og målopfyldelse i 2013

	Mål	Målopfyldelse i 2012
Civile sager		
"Tunge" almindelige sager (sager med en sagsværdi over 1 mio. kr., forvaltnings-sager eller sager, hvor der har fundet kollegial behandling sted) (hovedforhandlede sager)	Andel under 15 mdr.: 45 pct. Andel under 80 mdr.: 60 pct.	41 pct. 55 pct.
Øvrige sager med forhandlingsmaksime (hovedforhandlede sager)	Andel under 12 mdr.: 60 pct. Andel under 15 mdr.: 72 pct.	47 pct. 62 pct.
Alle sager med forhandlingsmaksime (sager med og uden hovedforhandling, herunder sager afsluttet med udeblivelsesdom og forlig samt henviste og afviste sager)	Andel under 6 mdr.: 70 pct. Andel under 12 mdr.: 85 pct.	64 pct. 82 pct.
Ægteskabssager (hovedforhandlede sager, forligte sager og sager sluttet med retsmægling)	Andel under 4 mdr.: 56 pct. Andel under 6 mdr.: 83 pct.	58 pct. 81 pct.
Forældreansvarssager (hovedforhandlede sager)	Andel under 6 mdr.: 60 pct. Andel under 8 mdr.: 75 pct.	61 pct. 78 pct.

Kilde: Domstolsstyrelsen

Tabel 14. Mål for straffesager ved byretterne i 2012 og 2013 og målopfyldelse i 2013

	Mål		Målopfyldelse i 2012
Straffesager			
Nævningesager	Andel under 4 mdr.:	60 pct.	44 pct.
	Andel under 6 mdr.:	80 pct.	81 pct.
Domsmandssager	Andel under 3. mdr.:	65 pct.	56 pct.
	Andel under 6 mdr.:	90 pct.	80 pct.
Bødesager	Andel under 2 mdr.:	65 pct.	84 pct.
	Andel under 6 mdr.:	95 pct.	96 pct.
Tilståelsessager	Andel under 2 mdr.:	62 pct.	51 pct.
	Andel under 6 mdr.:	90 pct.	86 pct.

Kilde: Domstolsstyrelsen

Tabel 15. Mål for fogedsager ved byretterne i 2012 og 2013 og målopfyldelse i 2012

	Mål		Målopfyldelse i 2012
Fogedsager			
Almindelige fogedsager	Andel under 2 mdr.:	72 pct.	67 pct.
	Andel under 4 mdr.:	93 pct.	89 pct.
Særlige fogedsager	Andel under 2 mdr.:	80 pct.	79 pct.
	Andel under 4 mdr.:	97 pct.	95 pct.
Betalingspåkrav	Andel under 2 mdr.:	55 pct.	69 pct.
	Andel under 4 mdr.:	85 pct.	90 pct.

Kilde: Domstolsstyrelsen.

Landsretternes mål for sagsbehandlingstiden og målopfyldelsen fremgår af landsretternes embedsregnskaber, der offentliggøres årligt på landsretternes hjemmesider. Som følge af de senere års sagsudvikling har begge landsretter i 2013 fastsat nogle midlertidige mål. Nedenstående tabeller viser landsretternes mål for 2013 i civile sager og straffesager:

Tabel 16. Mål for landsretterne i civile sager i 2013

Civile sager	Mål i 2013	
Østre Landsret		
1. instanssager, henvist efter reformen		Andel under 12 mdr.: 25 pct.
		Andel under 18 mdr.: 50 pct.
Almindelige ankesager		Andel under 9 mdr.: 30 pct.
		Andel under 12 mdr.: 60 pct.
Familieretsankesager		Andel under 4 mdr.: 55 pct.
		Andel under 6 mdr.: 85 pct.
Vestre Landsret		
1. instansankesager, henvist efter reformen		Andel under 12 mdr.: 50 pct.
		Andel under 18 mdr.: 75 pct.
Almindelige ankesager		Andel under 11 mdr.: 60 pct.
		Andel under 13 mdr.: 80 pct.
Familieretsankesager		Andel under 4 mdr.: 60 pct.
		Andel under 6 mdr.: 80 pct.

Kilde: Domstolsstyrelsen

Tabel 17. Mål for landsretterne i straffesager i 2013

Straffesager	Mål i 2013
Østre Landsret	
Nævningeankesager	Andel under 6 mdr.: 35 pct. Andel under 9 mdr.: 80 pct.
Straffesager med bevis (hovedforhandlede sager)	Andel under 4 mdr.: 40 pct. Andel under 6 mdr.: 70 pct.
Straffeankesager uden bevis (hovedforhandlede sager)	Andel under 4 mdr.: 50 pct. Andel under 6 mdr.: 80 pct.
Vestre Landsret	
Nævningeankesager	Andel under 6 mdr.: 75 pct. Andel under 9 mdr.: mål ej fastsat
Straffesager med bevis (hovedforhandlede sager)	Andel under 4 mdr.: 50 pct. Andel under 6 mdr.: 75 pct.
Straffeankesager uden bevis (hovedforhandlede)	Andel under 4 mdr.: 70 pct. Andel under 6 mdr.: 90 pct.

Kilde: Domstolsstyrelsen

Danmarks Domstole har en række mål og indsatsområder for årene 2013 - 2018. Der er fire overordnede mål for perioden og en række indsatsområder, der er vigtige for at nå målene. Det ene af de fire overordnede mål er korte sagsbehandlingstider.

Landsretterne har til udvalget oplyst, at de selv har tilkendegivet, hvad deres mål for sagsbehandlingstiderne ved landsretterne vil være, og at det for de civile sager bl.a. er, at 90 pct. af civile ankesager skal kunne afgøres inden for 6 måneder, og at 90 pct. af civile 1. instanssager skal kunne afgøres inden for 9 måneder. For straffesager er det målet, at 90 pct. af nævningesager og af almindelige ankesager med bevisbedømmelse skal kunne afgøres inden for 4 måneder, og at 90 pct. af ankesager uden bevisbedømmelse skal kunne afgøres inden for 3 måneder.

Kapitel 5

Produktivitet

1. Overordnet om metode for måling af produktivitet på domstolsområdet

1.1. Generelt

Siden omkring 1999 er der blevet arbejdet med måling af produktivitet på domstolsområdet.

Ved måling af produktivitet sættes det anvendte årsværksforbrug i forhold til det samlede antal afsluttede sager, hvorved der opnås et resultat for antal afsluttede sager pr. årsværk. Der foretages i den forbindelse en såkaldt vægtning af de afsluttede sager, ligesom der også foretages en vægtning af årsværksforbruget. Vægtningen af sager sker efter en vurdering af det gennemsnitlige ressourcetræk i de enkelte sagstyper. Denne vurdering foretages i nogle nedsatte arbejdsgrupper med repræsentanter fra de enkelte sagsområder. Den seneste generelle opdatering af vægtene fandt sted i forbindelse med domstolsreformen, hvor der kom en række nye sagstyper ved byretterne. Det er de afsluttede sager, der vægtes, da de er udtryk for den ”produktion”, som retterne har haft i løbet af året. Vægtningen af årsværk sker efter gennemsnitslønninger for de enkelte personalegrupper.

Behovet for at foretage vægtning af de afsluttede sager samt årsværkene kan illustreres med to eksempler.

Eksempel 1 – vægtning af afsluttede sager: To byretter afslutter begge 30 straffesager i et år. Den ene byret afslutter 10 nævningsager, 15 domsmandssager og 5 tilståelsessager. Den anden byret afslutter 5 nævningsager, 5 domsmandssager og 20 tilståelsessager. Hvis der ikke blev foretaget en vægtning af de afsluttede sager, ville det se ud som om, at de to retter havde produceret lige meget; nemlig 30 afsluttede sager. En nævningsag er imidlertid – bl.a. som følge af at der medvirker tre juridiske dommere – gennemsnitligt langt mere ressourcekrævende at behandle end en tilståelsessag, som varer relativt kort tid i retten, ligesom der alene medvirker en juridisk dommer. Der er derfor behov for at vægte sagerne, således at sagsproduktionen ved de forskellige retter kan sammenlignes.

Eksempel 2 – vægtning af årsværk: To byretter har begge haft et årsværksforbrug på 30 årsværk i et bestemt år. Den ene byret har brugt henholdsvis 7 jurister og 23 kontoransatte. Den anden byret har brugt 14 jurister og 16 kontoransatte. Hvis der ikke blev foretaget en vægtning af årsværksforbruget, ville det se ud som om, at de to retter havde haft det samme ressourceforbrug. Juristernes gennemsnitsløn ligger dog højere end kontorpersonalets, hvorfor den samlede lønudgift må forventes at være noget højere ved den ene ret end ved den anden ret. Dette er baggrunden for, at der også foretages en vægtning af årsværkene.

Der foretages en vægtning inden for de enkelte sagstyper og mellem de enkelte sagsområder (straffesager, civile sager, fogedsager, skiftesager og notarialforretninger). Samtidig anvendes der visse tillægsvægte, der skal afspejle, at der kan være særlige ressourcekrævende aktiviteter under en sag. Som eksempel herpå kan nævnes, at der gives tillægsvægt for hovedforhandlinger, der strækker sig over flere dage, brug af tolk i straffesager samt kollegial behandling af civile sager. Der foretages samtidig en vægtning af årsværksforbruget for jurister, kontorpersonale, elever, fleksjobbere og øvrige ansatte under socialt kapitel samt øvrige ansatte.

Vægtningen af byretternes sager blev justeret som led i domstolsreformen, idet der kom nogle nye sagstyper ved byretterne, herunder eksempelvis nævningsager og småsager. Efterfølgende er der foretaget en forenkling af sagsvægtningen, der trådte i kraft den 1. januar 2011. Forenklingen bygger i vidt omfang på den meget detaljerede registrering, der er foretaget over en årrække, hvorfor denne har kunnet foretages, således at der fortsat er god datakvalitet.

Man skal udvise forsigtighed ved sammenligning af produktiviteten i årene før og efter domstolsreformen, da den overordnede karakter af de forskellige sagstyper kan have ændret sig markant. Som eksempel kan nævnes, at der med den seneste forhøjelse af beløbsgrænsen for betalingspåkrav fra 50.000 kr. til 100.000 kr. blev flyttet et betydeligt antal mere ukomplicerede civile sager over til fogedsagsområdet, hvilket har bevirket, at den gennemsnitlige civile sag er blevet mere ressourcekrævende, medens karakteren af betalingspåkravene har fået større betydning for den overordnede karakter af fogedsagsområdet.

Der er også blevet foretaget en justering af vægtningen af landsretternes sager, således at der tages højde for de ændringer i sagsporteføljen, som domstolsreformen medførte. Denne blev foretaget i 2011 og trådte i kraft med virkning for samme og efterfølgende år. En konsekvens af denne revision er, at der er sket et databrud i 2011, der bevirker, at produktiviteten for 2011 og 2012 ikke kan sammenlignes med tidligere år.

Der foretages ikke beregning af produktiviteten ved Højesteret, Sø- og Handelsretten, Tinglysningsretten samt Retten på Færøerne og Det Grønlandske Retsvæsen. I forhold til Højesteret vurderes det som følge af karakteren af sagerne og rettens helt særlige rolle ikke hensigtsmæssigt løbende at foretage produktivitetsberegninger. Der er overvejelser om at

etablere en sagsvægtning ved de øvrige retter, hvilket vil være et skridt på vejen mod at kunne foretage produktivitsberegninger.

1.2 Vægtningen og produktivitsberegningen i praksis

Efter udgangen af året udarbejdes der en statistik over antallet af afsluttede sager samt registrerede tillægsvægte. Denne statistik læses ind i en database, hvor der kobles en vægt til hver afsluttet sag, således at der ud fra de fastlagte sagsvægte kan udregnes et samlet antal vægtede sager/vægtningsspoint.

Samtidig foretages der et udtræk i Statens Lønssystem (SLS) over årsværksforbruget ved de enkelte retter. Derved kan findes et samlet årsværksforbrug for henholdsvis byretterne og landsretterne. Ved hjælp af den tidsregistrering eller arbejdstidsfordeling, der foretages på domstolsområdet, kan årsværksforbruget for den enkelte medarbejder henføres til de enkelte sagsområder samt generel ledelse og administration samt hjælpefunktioner.

På baggrund af disse dataudtræk kan antallet af vægtede sager sættes i forhold til årsværksforbruget, hvorved antallet af vægtede sager pr. årsværk fremkommer. Jo flere vægtede sager pr. årsværk, jo højere produktivitet.

1.3. Produktivitsudviklingen siden domstolsreformen

Nedenfor er produktivitsudviklingen siden domstolsreformen belyst for henholdsvis byretterne og landsretterne.

For så vidt angår landsretterne kan der ikke sammenlignes med årene før 2011 som følge af databrud. Herudover er produktivitsudregningen for landsretterne lidt anderledes end for byretterne, idet der ikke udregnes en samlet produktivitet for alle medarbejdergrupper. Baggrunden for denne forskel er, at der hidtil ikke har været behov for at kende den samlede produktivitet for alle medarbejdere ved landsretterne, idet produktiviteten for de enkelte medarbejdergrupper aktuelt anvendes i den løbende økonomistyring mv. Hertil kommer, at det i landsretterne i modsætning til byretterne kun er dommere, der kan træffe afgørelser i retternes sager.

I forhold til byretterne skal der udvises forsigtighed, når 2006 sammenlignes med de efterfølgende år. I 2007 blev antallet af byretter således reduceret fra 82 til 24, ligesom instansreformen og indførelsen af digital tinglys-

ning også har bevirket, at byretterne opgaveportefølje har en markant anderledes profil, hvilket gør at både organisatorisk struktur og øvrige rammevilkår ikke er identiske.

Der kan ikke – hverken for landsretterne eller byretterne - foretages en sammenligning af de absolutte tal for hverken aktivitet eller produktivitet for jurister og kontorphersonale, da vægtningen af de enkelte sager typisk vil være forskellig som følge af, at de to personalegrupper udfører forskellige opgaver i forbindelse med sagsbehandlingen.

2. Produktivitetsudvikling ved byretterne mv.

Tabel 18 viser aktivitetsudviklingen ved byretterne i perioden fra 2006 til 2012. Som det fremgår, var aktiviteten lavest i 2007 og højest i 2010 umiddelbart efter, at domstolene blev tilført den ekstrabevilling på 110 mio. kr., som regeringen, Dansk Folkeparti og Liberal Alliance i maj 2009 besluttede at tilføre domstolene. Aktiviteten har dog også ligget på et højt niveau i 2011 og 2012.

Tabel 18. Aktivitetsudvikling ved byretterne målt som vægtede sager*

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Jurister	641.753	620.554	660.787	736.722	789.202	785.374	775.849
Kontor	650.398	599.667	660.787	734.390	774.272	763.659	735.781
Samlet	632.276	610.615	660.787	735.680	782.185	775.132	756.822
Jurister – indeks	100,0	96,7	103,0	114,8	123,0	122,4	120,9
Kontor – indeks	100,0	92,2	101,6	112,9	119,0	117,4	113,1
Samlet – indeks	100,0	96,6	104,5	116,4	123,7	122,6	119,7

* I 2008 er det samlede vægtede antal sager ved byretterne lig det samlede uvægtede antal sager ved byretterne.

** Tinglysningsekspeditioner indgår ikke i opgørelsen.

*** Kilde: Domstolsstyrelsen

Tabel 19 viser udviklingen i årsværksforbruget ved byretterne fra 2006 til 2012. Det er vigtigt at holde sig for øje, at det – som følge af de ekstra sager til byretterne med instansreformen – var et led i domstolsreformen at tilføre yderligere dommerstillinger. Disse blev udmøntet i perioden frem til 2009. Efter ekstrabevillingen til bunkebekæmpelse blev der ansat et yderligere antal jurister, der dog løbende er reduceret efterfølgende.

Udviklingen i antallet af kontormedarbejdere er påvirket af indførelsen af digital tinglysning, idet en ikke ubetydelig del af de tidligere tinglysningssmedarbejdere er tilført andre sagsområder ved byretterne ved idriftsættelsen af den digitale tinglysning. Antallet af øvrige ansatte blev forhøjet bl.a. grundet ansættelse af administrationschefer ved retterne som led i domstolsreformen.

Tabel 19. Årsværksforbrug ved byretterne i perioden fra 2007 til 2012

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Jurister	444,70	449,74	461,60	495,97	514,19	511,02	505,05
Kontor	940,59	923,31	974,93	1006,58	1091,35	1020,12	965,67
Øvrige	70,19	85,67	106,73	118,24	113,72	102,77	101,64
Jurister – indeks	100,0	101,1	103,8	111,5	115,6	114,9	113,6
Kontor – indeks	100,0	98,2	103,7	107,0	116,0	108,5	102,7
Øvrige – indeks	100,0	122,1	152,1	168,5	162	146,4	144,8

* Årsværksforbruget er for hele perioden ekskl. årsværk til tinglysningsekspeditioner

** Elevårsværk og ansatte i fleksjob eller andre ordninger under socialt kapitel ikke i opgørelsen.

*** Kilde: Domstolsstyrelsen

Tabel 20 nedenfor viser, at den samlede produktivitet ved byretterne er øget med knap 7 procentpoint siden 2007, hvor domstolsreformen trådte i kraft. I den samme periode er produktiviteten også blevet øget markant for jurister og kontormedarbejdere. I forhold til 2006 er der også tale om en positiv udvikling. Man skal ved sammenligninger af produktiviteten før og efter reformen være opmærksom på, at bl.a. ”integration” af tidligere tinglysningsekspeditioner og ansættelse af nye medarbejdere til bunkebekæmpelse påvirker produktiviteten.

Tabel 20. Produktivitet ved byretterne 2007-2012 målt som vægtede sager pr. årsværk

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Jurister	1.467	1.382	1.436	1.487	1.535	1.537	1.536
Kontor	735	703	721	762	709	749	762
Samlet	480	459	465	483	472	486	490
Jurister – indeks	100,0	94,2	97,9	101,4	104,7	104,8	104,7
Kontor – indeks	100,0	95,7	98,1	103,7	96,5	101,9	103,7
Samlet – indeks	100,0	95,7	96,9	100,8	98,3	101,3	102,1

* Tinglysningsekspeditioner indgår ikke i opgørelsen.

** Kilde: Domstolsstyrelsen

Tabel 21 viser produktiviteten ved de enkelte byretter i 2012 for henholdsvis jurister, kontorpersonale og samlet for retten. Retten på Bornholm adskiller sig bl.a. som følge af sin størrelse markant fra de andre byretter, hvilket er med til at forklare den markante forskel i produktivitet for denne ret i forhold til andre byretter.

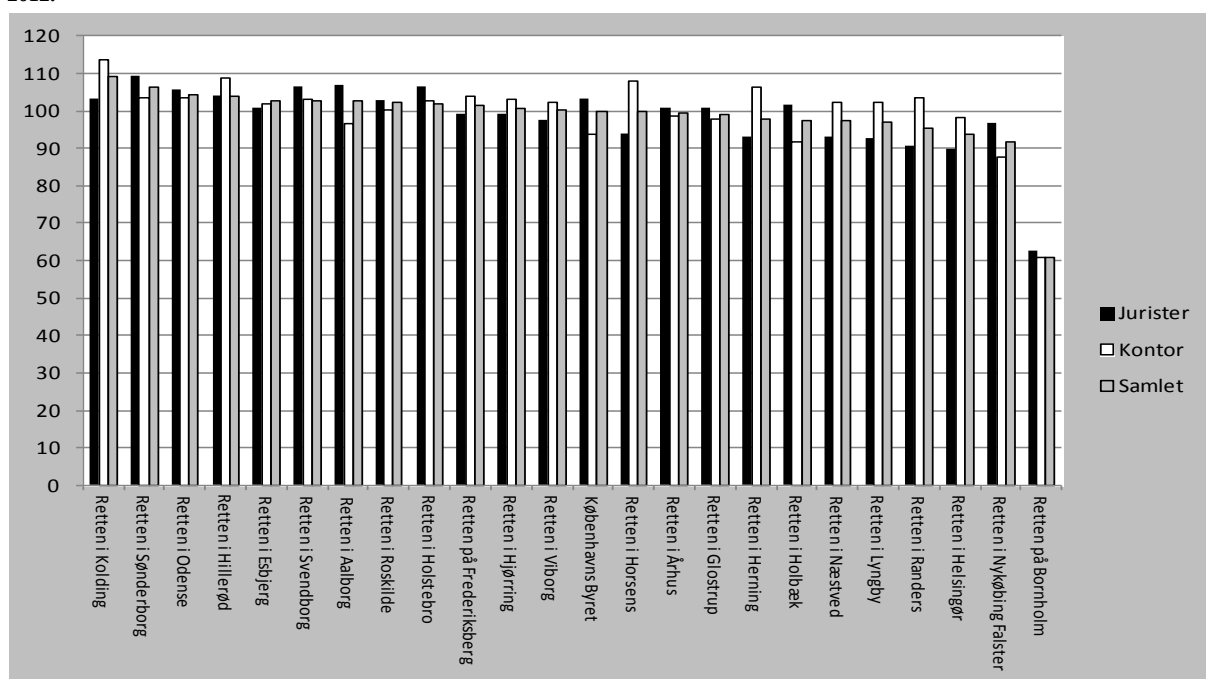
Tabel 21. Produktivitetsindeks for de enkelte byretter i 2012

Ret	Jurister	Kontor	Samlet
Retten i Hjørring	99,1	103,2	100,8
Retten i Aalborg	107,0	96,6	102,6
Retten i Randers	90,8	103,3	95,4
Retten i Århus	100,7	98,7	99,6
Retten i Viborg	97,6	102,4	100,1
Retten i Holstebro	106,4	102,8	101,7
Retten i Herning	93,3	106,4	97,7
Retten i Horsens	94,0	107,8	99,8
Retten i Kolding	103,2	113,5	109,2
Retten i Esbjerg	100,7	101,9	102,8
Retten i Sønderborg	109,4	103,5	106,2
Retten i Odense	105,5	103,4	104,4
Retten i Svendborg	106,4	103,2	102,8
Retten i Nykøbing Falster	96,9	87,7	91,7
Retten i Næstved	93,2	102,2	97,2
Retten i Holbæk	101,7	91,8	97,4
Retten i Roskilde	102,7	100,3	102,1
Retten i Hillerød	103,9	108,6	103,7
Retten i Helsingør	89,7	98,0	93,9
Retten i Lyngby	92,9	102,1	96,8
Retten i Glostrup	100,9	97,6	98,8
Retten på Frederiksberg	99,3	103,8	101,6
Københavns Byret	103,2	93,6	99,9
Retten på Bornholm	62,8	60,9	61,0

* Kilde: Domstolsstyrelsen

Udviklingen kan grafisk illustreres som i figur 1 nedenfor.

Figur 1. Produktivitet ved de enkelte byretter i 2012. Indeks 100 svarer til gennemsnittet for byretterne i 2012.

* Kilde: Domstolsstyrelsen

3. Produktivitetsudvikling ved landsretterne

Som det fremgår af [tabel 22](#), havde landsretterne en positiv udvikling i produktiviteten fra 2011 til 2012. Aktivitetsniveauet er i øvrigt påvirket af den tilpasning af landsretternes årsværksforbrug, som fandt sted som led i domstolsreformen som følge af den ændrede opgavefordeling mellem retterne, jf. nærmere nedenfor.

Tabel 22. Aktivitetsudvikling ved landsretterne målt som vægtede sager*

	2011	2012	2011	2012
	-absolutte tal-		-indeks-	
Østre Landsret – jurister	8.510	8.683	100	102
Østre Landsret – kontor	8.289	8.578	100	103,5
Vestre Landsret – jurister	5.436	5.490	100	101,0
Vestre Landsret – kontor	5.657	5.705	100	100,8
Samlet – jurister	13.946	14.173	100	101,6
Samlet – kontor	13.946	14.283	100	102,4

* I 2011 er det samlede vægtede antal sager ved landsretterne lig det samlede uvægtede antal sager ved landsretterne.

Kilde: LIS (ledelsesinformationssystemet) for landsretterne

Landsretternes årsværksforbrug er, som [tabel 23](#) viser, reduceret for både jurister og kontorphersonale fra 2006 til 2012. I alt er der reduceret med 16 juriststillinger, ligesom der er foretaget reduktion af landsretternes lønsumsbevillinger svarende til ca. 15 kontormedarbejdere som følge af de ændringer i opgavevaretagelsen, som domstolsreformen medførte.

Tabel 23. Årsværksforbrug i perioden 2011-2012

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	-absolutte tal-						
Østre Landsret – jurister	85,51	84,69	80,13	76,75	76,09	75,59	75,59
Østre Landsret – kontor	66,38	64,90	61,32	60,82	58,93	57,18	57,70
Vestre Landsret – jurister	55,40	55,30	53,00	53,20	52,40	51,70	50,90
Vestre Landsret – kontor	44,40	42,60	40,30	42,50	38,50	38,00	36,80
Samlet – jurister	140,91	139,99	133,13	129,95	128,49	127,29	126,49
Samlet – kontor	110,78	107,50	101,62	103,32	97,43	95,18	94,50
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	-indeks-						
Østre Landsret – jurister	100,0	99,0	93,7	89,8	89,0	88,4	88,4
Østre Landsret – kontor	100,0	97,8	92,4	91,6	88,8	86,1	86,9
Vestre Landsret – jurister	100,0	99,8	95,7	96,0	94,6	93,3	91,9
Vestre Landsret – kontor	100,0	95,9	90,8	95,7	86,7	85,6	82,9
Samlet – jurister	100,0	99,3	94,5	92,2	91,2	90,3	89,8
Samlet – kontor	100,0	97,0	91,7	93,3	87,9	85,9	85,3

Kilde: Landsretternes embedsregnskaber

Fra 2011 til 2012 er der sket en mindre reduktion i landsretternes samlede forbrug af både jurist- og kontorårsværk. I 2013 er hver landsret tilført en ekstrabevilling på 2,7 mio. kr. svarende til ca. 1 afdeling med henblik på at nedbringe antallet af verserende sager.

Tabel 24 viser, at produktiviteten er øget med ca. 2 pct. for jurister og ca. 3 pct. for kontorpersonalet fra 2011 til 2012.

Tabel 24. Produktivitet ved landsretterne 2011-2012 målt som vægtede sager pr. årsværk

	2011	2012	2011	2012
	-absolutte tal-		-indeks-	
Østre Landsret – jurister	112,6	114,9	100	102,0
Østre Landsret – kontor	145,0	148,7	100	102,6
Vestre Landsret – jurister	105,2	107,9	100	102,6
Vestre Landsret – kontor	148,9	155,0	100	104,1
Samlet – jurister	109,6	112,0	100	102,3
Samlet – kontor	146,5	151,1	100	103,2

* Kilde: Domstolsstyrelsen

Det bemærkes, at der ved denne produktivitetsopgørelse ikke er taget hensyn til, at en forholdsmæssig større del af Vestre Landsrets straffesager behandles ved et bitingsted, hvilket i sig selv betyder, at en større del af arbejdstiden for denne landsrets jurister og administrative medarbejdere er bundet af rejsetid. Der henvises herom til tidligere embedsregnskaber for Vestre Landsret. Der er heller ikke taget hensyn til, at en forholdsmæssig større del af dommerne ved Østre Landsret er konstituerede dommere.

Deloitte's analyse behandler i sin kortlægning også spørgsmålet om produktivitet for de to landsretter. Deloitte beregner produktiviteten som antallet af sager i forhold til antallet af årsværk, som er sat af til både 1. instanssager og ankesager. Deloitte har således ikke foretaget en vægtning af sagerne.

I modsætning hertil anvender Domstolsstyrelsen en vægtning af sagerne i forbindelse med beregningen af landsretternes produktivitet. Dette kapitel tager udgangspunkt i Domstolsstyrelsens produktivitsberegninger.

Landsretterne har påpeget, at den metode, som er anvendt af Deloitte til at opgøre og sammenligne produktiviteten i de to landsretter, ikke er retvisende. Metoden med at regne på antallet af uvægtede sager pr. årsværk er også forladt af domstolene, fordi der ikke tages hensyn til, at sagerne er forskellige, og at sagssammensætningen ved de forskellige embeder kan være forskellig. Metoden tager således f.eks. ikke højde for, at antallet af civile 1. instanssager er relativt større i Østre Landsret end i Vestre Landsret, og at der er stor forskel på ressourceanvendelsen og det antal retsdage, der anvendes i f.eks. ankesager og 1. instanssager, men også i andre sagstyper.

4. Udvalgets overvejelser

Det fremgår af udvalgets kommissorium, at produktiviteten ved domstolene skal belyses. Udvalget har i den forbindelse noteret sig, at domstolene siden 1999 har arbejdet med måling af produktivitet, og at metoden til at måle produktivitet løbende overvejes og justeres af Domstolsstyrelsen.

Udvalget finder det vigtigt, at der fortsat er fokus på at følge produktiviteten ved domstolene og på at videreudvikle metoder hertil med henblik på så retvisende målinger som muligt.

Udvalget finder det positivt, at der fra 2006 til 2012 har været en produktivitetsudvikling ved byretterne på ca. 2 pct., og at der ved landsretterne fra 2011 til 2012 har været en produktivitetsudvikling på mere end 2 pct.

Det er vigtigt for udvalget, at der fortsat er fokus på produktivitet og mulighederne for produktivitetsforbedringer ved domstolene. Udvalget skal dog understrege, at det også er vigtigt, at den høje kvalitet i domstolenes arbejde samtidig fastholdes. Produktivitet og fokus på produktivitet kan således ikke stå alene.

Udvalget har noteret sig, at domstolene har et hold af Bedste Praksis-konsulenter, som kan anvendes af retterne, og anbefaler, at produktiviteten også fremadrettet søges forbedret i det omfang, som retssikkerhedsmæssige hensyn giver grundlag for og på en måde, som sikrer, at den høje kvalitet i domstolenes arbejde fastholdes. En sådan forbedring af produktiviteten kan bl.a. ske ved udbredelse af bedste praksis. Det må forventes, at arbejdet med udbredelsen af bedste praksis i domstolenes behandling af civile sager vil indebære et effektiviseringspotentiale, som udvalget finder, at der bør arbejdes videre med at realisere.

Kapitel 6

Digitalisering

Udvalget er orienteret om det arbejde, der pågår med indførelse af juridiske fagsystemer (JFS) og anden form for digitalisering ved domstolene. Udvalget finder det generelt vigtigt, at der fortsat arbejdes med indførelse og udbredelse af digitalisering ved domstolene.

Udvalget har særligt drøftet mulighederne for på sigt at digitalisere processerne i den indledende fase af en civil sag.

Deloitte har desuden i sin analyse set på mulighederne for øget digitalisering i nogle sammenhænge

1. Sagsbehandlingen i dag

Domstolsstyrelsen har udarbejdet stævningsblanketter til brug for såvel almindelige civile sager som småsager. Der er ikke krav om anvendelse af disse blanketter. For småsagernes vedkommende er der i retsplejelovens § 348, stk. 5, indført hjemmel til, at Domstolsstyrelsen kan fastsætte regler om, at stævninger i småsager skal udfærdiges på særlige blanketter. Bemyndigelsen er ikke udnyttet.

Domstolsstyrelsen har ligeledes udarbejdet svarskriftsblanketter til brug for såvel almindelige civile sager som småsager. Der er ikke krav om anvendelse af disse blanketter.

De udfyldte blanketter kan ikke indsendes til retten pr. e-mail, men skal printes, underskrives og sendes til retten i papirform. Med lov nr. 447 af 9. juni 2004 er der indført regler om digital kommunikation i retsplejen. Reglerne er endnu ikke sat i kraft. Det antages, at retsplejelovens krav om skriftlighed og underskrift, indtil reglerne om digital kommunikation sættes i kraft, er til hinder for digital fremsendelse af stævning og svarskrift samt øvrige processkrifter.

Retternes nuværende sagsbehandlingssystem til civile sager blev udviklet af DSI Data A/S i 1990'erne og er løbende videreudviklet. Systemet, der består af en database med integreret tekstbehandlingsfunktionalitet, er ikke indrettet til eller forberedt på digital modtagelse og afsendelse. Dette indebærer, at alle sagens oplysninger skal indtastes manuelt i sagsbehandlings-

systemet, at hovedparten af sagsbehandlingen er papirbaseret, samt at fremsendelse af dokumenter til og fra retten sker med posten.

Et digitalt sagsbehandlingssystem for retterne er i disse år under udvikling i Domstolsstyrelsen. Danmarks Domstole er således i gang med en samlet modernisering af infrastruktur og udvikling af digital understøttelse af sagsprocesser og sagsgange. Det er forventningen, at der i 2013 færdigudvikles systemkomponenter til håndtering af ind- og udgående digital kommunikation (JFS fase 1), men alene med tilslutning til de eksisterende fagsystemer.

I udkast til Digitaliseringsstrategi for Danmarks Domstole 2013–2018 indgår desuden planer for bl.a. selvbetjeningssystemer, der understøtter digitale stævninger med automatisk oprettelse af sager mv. Det er målet, at selvbetjeningssystemer skal forkorte retternes sagsbehandlingstid. Sagerne skal sendes elektronisk med de fulde sagsinformationer og betaling, som automatisk registreres og lagres korrekt.

For så vidt angår forkyndelse blev der med lov nr. 447 af 9. juni 2004, som endnu ikke er trådt i kraft, indført hjemmel til digital forkyndelse. Ved lov nr. 1242 af 18. december 2012 blev retsplejelovens regler om forkyndelse revideret, og der blev indført nye forkyndelsesformer. Med de nye forkyndelsesregler er der nu to digitale forkyndelsesformer: digital forkyndelse og forenklet digital forkyndelse. Det må dog forventes, at der også fremover vil være en gruppe af sagsøgte, over for hvilke der må iværksættes forkyndelse på anden vis.

Lov nr. 1242 af 18. december 2012 trådte i kraft den 1. juli 2013, dog træder bl.a. reglerne om digital forkyndelse og forenklet digital forkyndelse i kraft efter justitsministerens nærmere bestemmelse. Reglerne forventes sat i kraft, når JFS er blevet sammenkoblet med de digitale postkasser. Når JFS er udrullet, vil det være teknisk muligt at sende en forkyndelse til modtagerens e-boks.

2. Udvalgets overvejelser

I lyset af den øgede digitalisering i alle dele af samfundet finder udvalget det afgørende, at der også ved domstolene arbejdes målrettet mod øget digitalisering. Udvalget ønsker med sit arbejde at understøtte denne proces og har på baggrund af Deloittes rapport særligt drøftet, hvilke muligheder

der kunne være for på sigt at digitalisere stævning, forkyndelse og svarskrift.

Udvalget har i den forbindelse drøftet mulighederne for, at stævning og svarskrift indgives ved brug af særlig blanket, portalløsning eller lignende for på den måde at muliggøre rettens genbrug af data fra sagens parter.

Det vil betyde, at retterne spares for manuelt tastearbejde, idet de af parterne indtastede data trækkes ind og lagres i sagsbehandlingssystemet, som automatisk opretter sagen, genererer udkast til elektroniske dokumenter, som videreekspederes til forkyndelse, samt genererer udkast til korrespondance og retsbøger under den videre behandling af sagen.

Hvis der i løsningen indbygges dels en vejledning knyttet til de enkelte indtastninger, dels automatisk kontrol af oplysninger, som fremgår af offentlige registre (navne, adresser, cpr.nr., cvr.nr. mv.), vil risikoen for forkerte oplysninger desuden kunne mindskes. Selv om man kan mindske omfanget af forkerte oplysninger, er det dog vigtigt at understrege, at der fortsat vil være anledning til en manuel kontrol. Domstolenes afgørelser kan tvangsfuldbyrdes, og det er derfor vigtigt, at de oplysninger, som ligger til grund herfor, er korrekte. Det bemærkes i den forbindelse, at udvalget ikke umiddelbart har oplysninger, som taler for, at denne kontrol ikke bør ske lokalt ved de enkelte retter, der også skal foretage en række kontroller i forbindelse med udeblivelsesdomme.

Det er udvalgets opfattelse, at anvendelse af elektroniske blanketter, portalløsning eller lignende må forventes på afgørende måde at kunne rationalisere sagsgangene og medføre personalebesparelser og hurtigere sagsbehandling. En sådan løsning er imidlertid ikke mulig på nuværende tidspunkt, da domstolenes sagsbehandlingssystemer endnu ikke kan understøtte en sådan løsning. Udvalget lægger imidlertid stor vægt på, at der arbejdes videre mod en øget digitalisering.

Udvalget har derfor overvejet, om der kan peges på tiltag, som kan effektivisere sagsbehandlingen og samtidig understøtte arbejdet med en øget digitalisering. Det er udvalgets vurdering, at en obligatorisk brug af blanketter, som kan sikre, at retterne med det samme får alle relevante oplysninger, vil kunne medvirke til at lette sagsgangene også uden en yderligere digitalisering. På sigt vil det desuden være muligt at "sætte strøm" til sådanne blanketter. En udvikling af blanketter til stævning og svarskrift vil dermed kunne være første skridt mod en øget digitalisering.

Deloitte har også i sin analyse i forlængelse af udvalgets overvejelser peget på to initiativer vedrørende henholdsvis fuld og delvis elektronisk indberetning i forbindelse med modtagelse af stævning og svarskrift. Deloitte foreslår for både stævning og svarskrift i den forbindelse fire initiativer med stigende digitaliseringsniveau: 1) fjerne kravet om original underskrift, 2) gøre forklæde (standardblanket) til stævning og svarskrift obligatorisk, eventuelt gennem en 3) elektronisk indberetningsblanket, herunder også med mulighed for 4) en fuldt digitaliseret løsning, der også vil kunne spare retterne for oprettelse af stamdata.

Det er efter udvalgets opfattelse ikke hensigtsmæssigt med et fast format til alle dele af stævninger og svarskrifter, da udvalget vurderer, at sagerne og dermed kravene til indhold af stævning og svarskrift er for forskellige til et sådant fælles format.

Udvalget anbefaler i stedet – som også foreslået af Deloitte – at der til alle stævninger og svarskrifter skal anvendes en bestemt blanket som forside på stævning og svarskrift. Disse forsideblanketter skal indrettes således, at retterne – når forsiderne er korrekt udfyldt af parterne – med det samme og på en overskuelig måde får alle oplysninger, der er relevante for anvendelsen af retternes sagsbehandlingssystemer.

Udvalget foreslår derfor, at der indføres hjemmel i retsplejeloven til, at Domstolsstyrelsen kan fastsætte regler om, at der ved indgivelse af stævning og svarskrift skal anvendes bestemte blanketter som forside.

Udvalget er bekendt med, at Dommerforeningen som led i et arbejde med en vejledning om behandling af civile sager ved byretterne har udarbejdet såkaldte ”forklæder” til stævning og svarskrift, som man i vejledningen vil anbefale at anvende. Udvalget finder, at de ”forklæder”, som er udarbejdet af Dommerforeningen, sikrer de relevante oplysninger, og anbefaler derfor, at Domstolsstyrelsen inddrager disse ”forklæder”, når blanketterne til obligatoriske forsider til stævning og svarskrift skal udformes. Udvalget forudsætter desuden, at Domstolsstyrelsen inddrager både retterne og brugerne i arbejdet med at udarbejde forside-blanketterne.

Med hensyn Deloitte's forslag om at ophæve kravet om original underskrift henvises til kapitel 7, afsnit 6.

Udvalget finder desuden, at Deloittes forslag om en elektronisk indberetningsblanket vil kunne medvirke til at understøtte fyldestgørende indberetning af oplysninger, som kræves ved stævning og svarskrift, og anbefaler derfor, at der arbejdes videre med at implementere en sådan løsning.

I forhold til Deloittes forslag om en digitaliseret indberetning med fuld systemintegration bemærker udvalget, at det vil skulle undersøges nærmere, hvordan dette forslag har sammenhæng med domstolenes øvrige planer for digitalisering, herunder JFS.

Kapitel 7

Forløbet frem til sagens anlæg

Udvalget har drøftet forskellige problemstillinger, som vedrører forløbet frem til, at en civil sag bliver anlagt ved retten, og fremkommer på den baggrund med en række forslag til ændringer af de gældende regler. Andre problemstillinger, som også har tilknytning til forløbet frem til sagens anlæg, bl.a. saglig kompetence og udformning af stævning og svarskrift, er beskrevet i kapitel 13 og kapitel 6.

1. Fremme af sagen med fornøden hurtighed

1.1. Gældende ret

Det har væsentlig betydning for sagsflowet, hvordan parterne og deres advokater tilrettelægger en sag, herunder omfanget af bevisførelsen. Der er ikke i retsplejelovens en pligt for parterne til at fremme sagen med fornøden hurtighed og til at undgå unødige sagsskridt, men det følger af retsplejelovens § 341, at bevisførelse, der skønnes at være uden betydning for sagen, ikke kan finde sted.

Det fremgår desuden af retsplejelovens § 126, stk. 1, at en advokat skal udvise en adfærd, der stemmer med god advokatskik. Advokaten skal herunder udføre sit hverv grundigt, samvittighedsfuldt og i overensstemmelse med, hvad berettigede hensyn til klientens tarv tilsiger, og sagerne skal fremmes med fornøden hurtighed.

De gældende advokatetiske regler, der blev vedtaget på Advokatrådets møde den 7. april 2011, fastsætter følgende om fremme af sagen med fornøden hurtighed:

”8 Modtagelse af sager

...

8.3

En advokat må ikke påtage sig en sag, hvis den ikke kan behandles tilstrækkelig hurtigt.

17 Grænser for advokatens bistand

17.1

En advokat må ikke ved udførelse af en sag gå videre, end berettigede hensyn til varetagelse af klientens interesser tilsiger. Advokaten må ikke foretage unødige retsskridt eller søge klientens interesser fremmet på utilbørlig måde.”

1.2. Udvalgets overvejelser

Udvalget finder det afgørende, at sagens parter medvirker til, at en civil sag fremmes hurtigst og bedst muligt, og så tidligt som muligt indgår i drøftelser om sagen, herunder om muligheden for forlig, men også om andre forhold, der f.eks. kan føre til en tilskæring af sagen.

Retsplejeloven indeholder ikke en forpligtelse hertil, og retsplejelovens § 126, stk. 1, om, at advokater skal fremme sager med fornøden hurtighed, har efter sit indhold og placering i retsplejeloven mere karakter af en disciplinær regel. Bestemmelsen har desuden kun betydning for advokater og dermed ikke for sagens parter, herunder parter der som selvmødere fører deres egne sager i retten.

Udvalget foreslår på den baggrund, at der indsættes en bestemmelse i retsplejeloven om, at parterne har pligt til at fremme sagen med fornøden hurtighed, til at undgå unødige sagsskridt og til at undersøge muligheden for en forligsmæssig løsning også forud for sagens anlæg. En undersøgelse af muligheden for en forligsmæssig løsning forud for sagens anlæg vil bl.a. kunne omfatte en undersøgelse af muligheden for mægling i form af f.eks. mediation.

Udvalget har overvejet, om en sådan bestemmelse bør indsættes som en tilføjelse til den gældende bestemmelse i retsplejelovens § 341. Det kan imidlertid ikke udelukkes, at retten – bl.a. under hensyn til utvivlsomt at kunne fremstå upartisk i forhold til den senere afgørelse – vil udvise tilbageholdenhed i forhold til at anvende bestemmelsen på det tidlige tidspunkt, hvor sagen stadig er under forberedelse.

Udvalget finder det derfor mest hensigtsmæssigt, at den foreslåede bestemmelse indleder retsplejelovens afsnit om rettergangsmåden, der starter med de almindelige bestemmelser i kapitel 32.

For at understøtte forpligtelsen finder udvalget, at der i kapitlet om sagsomkostninger i retsplejeloven bør indsættes en bestemmelse, hvorefter det kan få omkostningsmæssige konsekvenser, hvis det eksempelvis i forbindelse med hovedforhandlingen bliver klart, at en af parterne har forhalet sagen, herunder nægtet at indgå i drøftelser med modparten om f.eks. forlig.

Udvalget har i denne forbindelse også overvejet, om der bør indføres en pligt i retsplejeloven til, at sagsøgers advokat inden udtagelse af stævningen sender et udkast af stævningen til modparten og opfordrer til forlig. Udvalget har dog ikke fundet tilstrækkelig anledning hertil, da den fornødne tilskyndelse findes at ligge allerede i udvalgets ovennævnte forslag og i forslaget om at indføre mulighed for at tillægge en parts opførsel i strid med de foreslåede pligter omkostningsmæssig betydning.

2. Forlig/mægling inden udtagelse af stævning

2.1. Gældende ret

Der er ikke i retsplejeloven fastsat regler om, at parterne forud for indgivelse af stævning skal have forsøgt at forlige sagen eller skal have forsøgt at løse sagen ved mægling.

En forpligtelse for advokaterne til at søge sagen forligt/henvist til mægling er imidlertid indeholdt i de advokatetiske regler, der fastsætter følgende herom:

”16.9 Procesovervejelser

Advokaten bør på passende tidspunkter foreslå klienten at overveje at indgå forlig eller henvise sagen til mediation eller lignende.”

Reglerne fastsætter endvidere følgende om forligsforhandlinger:

”19 Advokatens respekt for forligsforhandlinger

Har en part forud for eller under en verserende retssag, voldgift eller anden tvisteløsning tilbudt forlig, må modpartens advokat ikke over for den afgørende instans fremlægge eller på anden måde oplyse om forslaget uden udtrykkeligt samtykke fra modparten.

Advokaten må gerne fremlægge og oplyse om forligsforslag fra egen klient.”

2.2. Udvalgets overvejelser

En tidlig dialog mellem parterne vil – uanset at der ikke nødvendigvis er tale om egentlige forligsbestræbelser – ofte føre til en procesfremmende tilskæring af sagen.

Udvalget foreslår på den baggrund, at retsplejelovens § 353 tilføjes en bestemmelse om, at parterne på det forberedende møde skal redegøre for,

hvilken dialog der forud for mødet og herunder også forud for udtagelse af stævning har været mellem parterne om bl.a. mulighederne for forlig.

3. Isoleret bevisoptagelse

3.1. Gældende ret

Efter retsplejelovens § 343 kan retten tillade, at der optages bevis, selv om dette ikke sker til brug for en verserende retssag – såkaldt isoleret bevisoptagelse.

Formålet er at tilgodese en parts interesse i at få en bestemt kendsgerning fastslået ved isoleret bevisoptagelse frem for at henvise parten til at anlægge sag med påstand om anerkendelse eller om et krav, der (endnu) ikke lader sig præcisere.

Hvis en part er i fare for at miste sit bevis eller i øvrigt har en interesse deri, kan det tale for at foretage en bevisoptagelse, som kræver rettens medvirken, som f.eks. vidneafhøring eller syn og skøn, inden sag er anlagt, og inden det vides, om der overhovedet vil blive anlagt en sag.

Det følger af retsplejelovens § 343, stk. 2 og 3, at rekvirenten skal betale udgifterne ved bevisoptagelsen og eventuelt efter rettens bestemmelse skal stille sikkerhed herfor samt betale omkostninger til modparten.

3.2. Udvalgets overvejelser

Med henblik på at koncentrere processen vedrørende isoleret bevisoptagelse foreslår udvalget, at retsafgiftsloven ændres således, at det betragtes som en ny sag, der udløser ny afgift, hvis advokaterne stiller supplerende spørgsmål i forbindelse med den isolerede bevisoptagelse mere end tre måneder efter, at der foreligger en besvarelse af de stillede spørgsmål. Ændringen retter sig mod optagelse af syn og skøn og har ikke betydning for vidneførsel i medfør af retsplejelovens § 343.

Udvalget finder, at muligheden for at anmode om isoleret bevisoptagelse anvendes for lidt i praksis. På den baggrund og henset til, at isoleret bevisoptagelse anvendes i stadig mindre omfang, har udvalget overvejet mulighederne for at øge brugen heraf og har herunder for det første overvejet at ændre retsplejelovens § 343 således, at det kun undtagelsesvist eller under

særlige omstændigheder kan pålægges rekvirenten at betale omkostninger til modparten.

Retsplejelovens § 343 blev indsat ved lov nr. 260 af 8. juni 1979.

I betænkning nr. 698/1973 om behandling af borgerlige sager, side 127, anføres det bl.a. herom:

”Efter § 373 i civilprocesudkastet fra 1877 kunne vidneførsel og optagelse af syn og skøn undtagelsesvis ske, før sag var anlagt, »når pågældende part står i fare for ellers at tabe sit bevis, enten på grund af vidners sygdom eller bortrejse, eller fordi forretningens genstand er udsat for forandring eller af lignende grunde«. Retspraksis er formentlig i overensstemmelse hermed. Isoleret bevisoptagelse forudsætter således, at parterne eller en af dem har en særlig interesse i, at bevisoptagelsen finder sted, inden retssag anlægges, og dette må sandsynliggøres over for retten, inden denne kan give tilladelse til bevisoptagelse. At parterne er enige om at ønske beviset optaget er ikke i sig selv nok til, at retten bør give tilladelse til bevisoptagelsen, men kravet til den særlige interesse lempes. En bevisoptagelse, som alene skal tjene til vejledning for, om sag overhovedet skal anlægges, kan heller ikke tillades, men derimod efter omstændighederne nok, hvis bevisoptagelsen er nødvendig for, at »parten« kan finde ud af, hvem han skal sagsøge.

Efter den foreliggende praksis at dømme er der utvivlsomt et ikke helt ringe behov for bevisoptagelse, navnlig optagelse af syn og skøn, i tilfælde hvor retssag endnu ikke er anlagt. Retsplejerådet finder det derfor rigtigst, at der optages en bestemmelse herom i retsplejeloven. Der bør næppe i loven opstilles betingelser for bevisoptagelsen. Bevisoptagelse bør kunne finde sted, når retten finder det hensigtsmæssigt.

Udkastets stk. 1 er i overensstemmelse hermed. Bestemmelsen omfatter foruden de ovenfor omtalte tilfælde, hvor retssag endnu ikke er anlagt, også tilfælde, hvor bevisoptagelsen angår forhold, som ikke vil kunne gøres til genstand for retssag, f.eks. spørgsmål angående person- og familieretlig status, jfr. Komm. Rpl. s. 359 f og Tvistemål s. 143 f. Specielt med hensyn til optagelse af bevis i udlandet bemærkes, at dette naturligvis kun kan ske i det omfang, sådan bevisoptagelse ikke er udelukket efter gældende konventioner om bevisoptagelse. Værnetingsbestemmelserne i 2. og 3. pkt. svarer til de gældende bestemmelser i § 296, stk. 1, § 353, stk. 2, 2. pkt., og § 354, stk. 1.

Stk. 2 er i overensstemmelse med gældende ret.

Efter gældende ret er det tvivlsomt, om retten kan pålægge den part, der har ønsket beviset optaget, at betale sagsomkostninger til modparten, jfr. Tvistemål, s. 141 og U 1942.997 og U 1954.193. Efter retsplejerådets opfattelse bør der være klar hjemmel til at tillægge modparten sagsomkostninger i sådanne tilfælde, og en sådan hjemmel foreslås derfor indsat i stk. 3.”

I senere landsretspraksis er der sket en praksislempelse med hensyn til at imødekomme begæringer om isoleret bevisoptagelse – også udover det i betænkningen anbefalede, jf. herom kommenteret retsplejelov, 9. udgave, bind 1, side 801, hvor det anføres, at denne lempelse skyldtes, at den tidligere retstilstand, hvorefter der blev krævet en speciel og retlig interesse hos rekvirenten, var blevet afløst af et kriterium, hvorefter optagelse af beviset blot skal være hensigtsmæssig, jf. også Gomard og Kistrup, Civilprocessen, 7. udgave, s. 483.

I kommentaren anføres det videre side 806, at lempelsen i retspraksis med hensyn til at imødekomme begæringer om foretagelse af isoleret bevisoptagelse kan have sammenhæng med den ved lov nr. 260 af 8. juni 1979 indførte hjemmel (i § 343, stk. 3) til at pålægge rekvirenten at betale modpartens sagsomkostninger, idet det dog fremhæves som en forudsætning herfor, at skønserklæringen er gået rekvirenten imod. Kommentaren henviser herved bl.a. til Erik Hørlycks artikel i Ugeskrift for Retsvæsen 1986 (litterær afdeling) side 240ff, der til støtte for synspunktet om, at omkostningsafgørelsen skal træffes efter en vurdering af indholdet af skønserklæringen, dvs. efter sagens resultat, bl.a. anfører, at det vel alt andet lige er rimeligt at anvende § 312, stk. 1, analogt, når der ikke i § 343 er fastlagt noget kriterium.

På denne baggrund og særligt under hensyn til sammenhængen mellem bestemmelsen i retsplejelovens § 343, stk. 3, og retspraksis med hensyn til at imødekomme begæringer om foretagelse af isoleret bevisoptagelse, finder udvalget ikke tilstrækkeligt grundlag for at ændre bestemmelsen med henblik på at begrænse muligheden for at pålægge rekvirenten at betale sagsomkostninger til modparten.

Udvalget har for det andet overvejet at ændre bestemmelsen i retsplejelovens § 343, stk. 3, således, at der indføres hjemmel til at pålægge modparten at betale sagsomkostninger til rekvirenten af isoleret bevisoptagelse.

Efter reglens nuværende formulering kan modparten ikke pålægges at betale sagsomkostninger til rekvirenten, uanset om udfaldet af den isolerede

bevisoptagelse viser, at dette sagsskridt har været berettiget. Omkostningerne vil kunne inddrages ved den samlede omkostningsfastsættelse i en eventuel efterfølgende retssag, men hvis der ikke anlægges en retssag, er det alene den part, som har ønsket beviset optaget, som kan pålægges at betale sagsomkostninger til modparten.

I praksis betyder det, at hvis udfaldet af et foretaget syn og skøn går modparten imod, kan modparten undgå at betale omkostninger og nøjes med at betale et beløb svarende til det af skønsmanden fastsatte, mens rekvirenten er henvist til at afholde omkostningerne ud af dette beløb. Hvis rekvirenten er meddelt fri proces, vil det være statskassen, som afholder omkostningerne.

Dette taler således for at give mulighed for, at retten kan pålægge også modparten at betale sagsomkostninger, således at retten – i overensstemmelse med hvad der almindeligvis gælder ved fordeling af sagsomkostninger – kan pålægge den part, som ikke får medhold i forbindelse med isoleret bevisoptagelse, at betale sagsomkostninger til den anden part, også i den situation, hvor det er denne anden part, som har ønsket den isolerede bevisoptagelse. Udvalget finder dog, at det fortsat skal være den part, som ønsker bevisoptagelsen, der foreløbigt skal afholde udgifterne hertil.

Udvalget foreslår derfor, at retsplejelovens § 343, stk. 3, ændres således, at retten får mulighed for at fordele omkostningerne ved bevisoptagelsen, hvis der modtages en begæring herom fra skønsrekvirenten senest 3 måneder efter, at der foreligger en besvarelse af de stillede spørgsmål. Udvalget foreslår desuden som konsekvens heraf en ændring af § 343, stk. 2, 1. pkt., således at den part som ønsker beviset optaget, foreløbigt afholder udgifterne ved bevisoptagelsen.

4. Advokatpålæg og beskikkelse af advokat

4.1. Gældende ret

Retten kan pålægge en part at lade sig repræsentere af en advokat, hvis retten ikke finder det muligt at behandle sagen på en forsvarlig måde, uden at parten har en sådan bistand, jf. retsplejelovens § 259, stk. 2. Efterkommes advokatpålægget ikke, bortses der fra processkrifter, som parten herefter personligt indgiver, og parten anses for udeblevet fra senere retsmøder, hvis han møder uden advokat, jf. retsplejelovens § 259, stk. 3. Hvor særli-

ge hensyn taler derfor, kan retten dog beskikke parten en advokat, jf. § 259, stk. 3, 2. pkt.

4.2. Udvalgets overvejelser

Udvalget har overvejet, om adgangen til at meddele advokatpålæg bør udvides, idet medvirken af en advokat i visse tilfælde vil medføre, at sagen kan behandles hurtigere ved domstolene. En udvidelse af adgangen til at meddele advokatpålæg – og dermed i visse tilfælde til at beskikke advokat – kunne f.eks. ske ved, at det som betingelse for at meddele advokatpålæg blot blev krævet, at advokatbistand anses for nødvendig for, at retten kan behandle sagen på ”hensigtsmæssig” måde.

Udvalget finder som udgangspunkt, at retsplejelovens § 259, stk. 2, giver tilstrækkelig mulighed for at pålægge en part at lade sig repræsentere af en advokat. Den nuværende formulering giver således også mulighed for at meddele advokatpålæg og beskikke en advokat af hensyn til sagens fremme og muligheden for en hurtigere domstolsbehandling.

Det er dog samtidig udvalgets opfattelse, at der burde meddeles advokatpålæg oftere, end det sker i praksis, og udvalget foreslår derfor, at retsplejelovens § 259 ændres, således at det fremover alene er en betingelse for at meddele advokatpålæg, at advokatbistand anses for nødvendig for, at retten kan behandle sagen på ”hensigtsmæssig” måde. Det præciseres samtidig i bemærkningerne, at det med forudsættes, at retterne oftere og i højere grad af egen drift bør overveje at meddele advokatpålæg ud fra en samlet vurdering af sagens omstændigheder, herunder af hensyn til sagens fremme og muligheden for en hurtigere domstolsbehandling.

5. Stedlig kompetence - værneting

5.1. Gældende regler

Reglerne om stedlig kompetence er afgørende for, ved hvilken af flere li-geordnede retter – byretter eller landsretter – en sag skal behandles. Sagerne fordeles efter deres geografiske tilknytning, og det almindeligste tilknytningsmoment er sagsøgtes bopæl eller hjemsted. Den kompetente domstol kaldes værneting.

Værnetingsreglerne falder i tre grupper:

1. Reglerne om hjemting i retsplejelovens §§ 235, 236, 238, stk. 1, 239 og 240,
2. reglerne om supplerende værneting eller undtagelsesværneting i retsplejelovens §§ 237, 238, stk. 2-4, og 241-244, og
3. reglerne om internationalt værneting, dels udlændinge uden for EU i retsplejelovens § 246, dels sager omfattet af Domskonventionen mod personer og selskaber, som har tilknytning til EU, retsplejelovens § 247 og Domskonventionslovens § 2.

Reglerne om stedlig kompetence er – i modsætning til reglerne om saglig kompetence – som hovedregel deklatoriske. Udgangspunktet er således, at parterne ved en værnetingsaftale kan afgøre, hvor sagen skal føres.

Visse byretter har de seneste år indgået aftaler med andre byretter om, at retten kan opfordre parter i civile sager til at få deres sager behandlet ved en anden ret med kortere berammelsestid. En sådan aftale har bl.a. omfattet Retten i Glostrup, Retten på Frederiksberg, Retten i Hillerød og Retten i Odense.

Parterne har derfor mulighed for at få deres sager behandlet hurtigere, hvis de kan blive enige om at indgå aftale om at flytte sagen til en ret med en kortere berammelsestid.

Hvis parterne ønsker, at deres sag flyttes til en anden ret, kontakter de den ret, hvor deres sag verserer, og oplyser om deres aftale. Herefter sørger den afgivende ret for at sende sagen videre til den modtagende ret.

Domstolsstyrelsen har ingen oplysninger om, hvor mange sager der på denne måde aftalemæssigt henvises mellem byretterne, men det er den umiddelbare vurdering, at der ikke er tale om et stort antal sager.

5.2. Udvalgets overvejelser

For at give større fleksibilitet ved retterne i perioder med spidsbelastning foreslår udvalget, at retterne får hjemmel til at henvise sagerne ”vandret” mellem byretterne, uanset at parterne ikke samtykker heri. Det foreslås, at parterne skal høres over en påtænkt beslutning om henvisning, men at henvisning ikke forudsætter begæring fra en af parterne. Er der tale om, at begge parter modsætter sig en henvisning, bør man dog være tilbageholdende med at henvise sagen til en anden ret.

Det foreslås, at henvisning i givet fald skal kunne ske, når det findes væsentligt af hensyn til sagens behandling inden for rimelig tid. Henvisning kræver således, at sagen vil kunne få et væsentligt hurtigere forløb ved det tilstødende embede.

Det foreslås, at "vandret" henvisning kan ske til en tilstødende retskreds. Herved opnås både en rimelig geografisk nærhed og en vis fleksibilitet som følge af, at de fleste retskredse har mere end en tilstødende retskreds. Af hensyn til sagstilrettelæggelsen ved den modtagende ret foreslås det, at der, forinden henvisning sker, træffes aftale med vedkommende retspræsident herom. En sådan aftale kan være en generel aftale om henvisning, eller en aftale om henvisning af en konkret sag.

Udvalget har desuden drøftet, at det i forbindelse med de konkrete aftaler kan overvejes, i hvilket omfang det vil være relevant, at en dommer fra den ret, hvortil sagen er henvist, sætter retten i den kreds, hvorfra sagen er henvist, f.eks. hvis parter, advokater og vidner alle kommer fra denne kreds. Tilsvarende hensyn må antages at ligge bag bestemmelsen i retsplejelovens § 13, stk. 2.

Udvalget har overvejet, men kan ikke anbefale, alternativt at indføre en mulighed for omkostningsmæssigt at sanktionere parter, der ikke ønsker at indgå værnetingsaftaler.

En anden mulighed er en ordning med særlige rejsedommere, hvor dommerne og ikke sagerne "vandrer" mellem landsretskredsens byretskredse. En sådan ordning er imidlertid bl.a. erfaringsmæssigt administrativ tung. Om den tidligere gældende rejsedommerordnings forhold til grundloven henvises til Retsplejerådets betænkning nr. 1299/1995 om en rejsedommerordning. . Hertil kommer, at den gældende bestemmelse i retsplejelovens § 45 giver gode muligheder for, at dommere og fuldmægtige fra tilstødende retskredse – eller fra andre retskredse, hvis det er frivilligt – kan beskikkes som yderligere dommere ved naboembedet, hvis dette embedes forhold tilsiger det.

Det har imidlertid vist sig, at brug af bestemmelsen i retsplejelovens § 45 ikke er tilstrækkelig til at sikre en udligning af for store forskelle i sagsbehandlingstiderne. Bestemmelsen kan således ikke overflødiggøre udvalgets forslag om mulighed for vandret henvisning af sagerne.

6. Kravet om original underskrift på processkrifter

6.1. Gældende ret

Retsplejelovens § 348, stk. 2, opstiller en række krav til stævningens indhold. Stævningen skal således indeholde parternes navne og adresser, angivelse af den ret, hvor sagen anlægges, sagsøgerens påstand, en udførlig fremstilling af de faktiske omstændigheder, hvorpå påstanden støttes, en angivelse af de dokumenter og andre beviser, som sagsøgeren agter at påberåbe sig, og angivelse af en postadresse i EØS (Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde), hvor meddelelser til sagsøgeren vedrørende sagen kan sendes, og hvor forkyndelse kan ske.

Det fremgår udtrykkeligt af retsplejeloven, at stævningen skal være skriftlig, men det fremgår ikke, at stævningen skal være underskrevet. Stævning kan indleveres af sagsøgeren selv, men vil – ofte – være udarbejdet og blive indleveret af en advokat på sagsøgerens vegne. I så fald følger det af retsplejelovens § 261, stk. 2, at stævningen skal være underskrevet af advokaten.

§ 261, stk. 2 lyder således:

”Retten har på embeds vegne at afvise personer, der ikke er berettigede til for den at give møde for andre, og at tilbagegive processkrifter, der er underskrevne af andre end parten og de foran nævnte mødeberettigede personer.”

Af bestemmelsen følger kun direkte, at ikke alle og enhver (med behørig fuldmagt) kan underskrive en stævning eller andet processkrift, men bestemmelsen må antages at forudsætte, at processkrifter skal være underskrevet af parten, når de ikke underskrives af en mødeberettiget person (med fuldmagt hertil). Retsplejeloven har således ikke udtrykkeligt taget stilling til, om stævningen skal underskrives. I praksis opfattes kravet formentlig som selvfølgelig, og en ikke underskrevet eller ikke behørigt underskrevet stævning vil blive afvist eller frist givet til berigtigelse, jf. retsplejelovens § 349, stk. 2.

At der gælder en regel om, at stævninger skal underskrives, er baggrunden for den praksis, som har udviklet sig med hensyn til stævninger, der modtages som telefax. En stævning, der modtages som telefax, anses således ikke som underskrevet, og anses dermed som mangelfuld. Den telefaxede stævning skal efter den praksis, der har udviklet sig, følges op af den originale stævning, også selv om den telefaxede stævning fremtræder som en

kopi af en underskrevet stævning. Praksis har således fastholdt et krav om original underskrift, jf. Højesterets dom af 7. januar 1997, gengivet i Ugeskrift for Retsvæsen 1997 side 358, og senere Østre Landsrets kendelse af 19. marts 2002, gengivet i Ugeskrift for Retsvæsen 2002 side 1383. Om underskriften påføres den telefaxede stævning, efter at den er kommet frem, eller den originale stævning indleveres i underskrevet stand, er efter praksis uden betydning. En tilsvarende praksis er udviklet i forhold til stævninger, der fremsendes vedhæftet en e-mail.

6.2. Udvalgets overvejelser

Udvalget foreslår, at kravet om original underskrift på processkrifter, herunder stævninger, ophæves. Dette vil muliggøre fremsendelse af processkrifter digitalt, jf. også udvalgets overvejelser i kapitel 6.

Som det fremgår af kapitel 6, har Deloitte ligeledes i sin analyse foreslået at fjerne kravet om original underskrift på stævning og svarskrift.

Udvalget har overvejet, om retten i visse situationer skal have mulighed for at stille krav om, at et processkrift skal underskrives af en part eller en rettergangsfuldmægtig, og har fundet det rigtigst at åbne mulighed herfor. Denne mulighed kan f.eks. tænkes anvendt, hvis der konkret opstår spørgsmål om, hvorvidt et processkrift hidrører fra den pågældende part eller rettergangsfuldmægtig.

Udvalget har desuden overvejet, om det – henset til den fast indarbejdede praksis med hensyn til originale underskrifter på processkrifter – er påkrævet at indføre en bestemmelse i retsplejeloven om, at original og personlig underskrift på processkrifter ikke er påkrævet. Udvalget har imidlertid ikke fundet anledning til at foreslå en sådan udtrykkelig bestemmelse herom, men finder, at det er tilstrækkeligt, at det fremgår forudsætningsvist af udvalgets forslag til en ny bestemmelse om krav om underskrift i særlige tilfælde (forslag til § 148 b i retsplejeloven), at der ikke længere gælder et generelt krav om original underskrift på processkrifter.

Kapitel 8

Retsmægling

1. Reglerne om retsmægling

Reglerne om retsmægling findes i retsplejelovens kapitel 27. Reglerne blev indført som en del af domstolsreformen (indholdsreformerne) ved lov nr. 168 af 12. marts 2008 og trådte i kraft den 1. april 2008. Reglerne bygger på Retsplejerådets betænkning nr. 1481/2006, Reform af den civile retspleje V, Retsmægling.

Retsmægling indebærer, at en dommer eller en advokat, som er uddannet i mægling, bistår retssagens parter med selv at nå frem til en aftalt løsning på deres tvist. Retsmægling tilbydes af byretterne, landsretterne og Sø- og Handelsretten.

De fleste sagstyper kan være egnede til retsmægling, forudsat at parterne selv er rådige over den del af sagen, som mæglingen skal omfatte.

Retsmægling adskiller sig væsentligt fra den forligsmægling, som retterne som udgangspunkt skal foretage i civile førsteinstanssager, og som endvidere kan ske i ankeinstansen, jf. retsplejelovens § 268. En væsentlig forskel er, at hvor retsmægler skal indtage en faciliterende rolle og som udgangspunkt ikke fremsætte forligsforslag over for parterne, jf. nærmere herom nedenfor, kan en dommer, som efter § 268 forsøger at mægle forlig, frit fremsætte forligsforslag og bede parterne forholde sig hertil, ligesom dommeren typisk vil fremsætte sit forslag med henvisning til det (juridiske) udfald, en eventuel dom i sagen må forventes at få.

Andre væsentlige forskelle er, at parterne under en retsmægling er aktive i forhold til selv at finde en løsning på konflikten, og at parternes drøftelser og løsning på konflikten kan ligge uden for den juridiske ramme, som er angivet i stævningen og et eventuelt svarskrift, idet der ved retsmægling ikke tages udgangspunkt i parternes krav og sagens juridiske aspekter, men i stedet fokuseres på de bagvedliggende interesser og behov.

Reglerne om retsmægling blev indført i forlængelse af en forsøgsordning med retsmægling, som var baseret på en aftale indgået mellem Justitsministeriet, Domstolsstyrelsen og Advokatrådet. På baggrund af en positiv evaluering af forsøgsordningen, blev retsmægling med indførelsen af reglerne i retsplejelovens kapitel 27 gjort permanent og landsdækkende.

Retsmægling forudsætter, at der er anlagt en retssag ved indgivelse af stævning, og at der er betalt retsafgift efter retsafgiftsloven. Der er retterne imellem forskel på, hvordan retsmægling i praksis tilbydes parterne, og i hvilket omfang retterne tilbyder det.

Retsmægling bygger på frivillig deltagelse, og det er derfor en betingelse, at begge parter er enige om at forsøge sig med retsmægling. Retten vil normalt henvise en sag til retsmægling, hvis parterne er enige herom, men formelt er det rettens beslutning.

Retsmægling er gratis for parterne; dog skal parterne afholde eventuelle udgifter til egen advokat i forbindelse med retsmæglingen.

Rent praktisk er sagsgangen den, at retten, når parterne tilkendegiver ønske om retsmægling, udpeger en dommer eller en advokat til at forestå mæglingen. Hvis parterne i forbindelse med retsmæglingen når frem til en løsning på deres tvist, sluttet sagen ved retten. Hvis parterne ikke når frem til en løsning på deres tvist, afsluttes retsmæglingen, og sagsforberedelsen fortsættes. Retsmæglerens honorar fastsættes af retten og betales af statskassen, hvis retsmægler er advokat. Dommerretsmæglerne modtager ikke særskilt honorar for retsmægling, da retsmægling er en del af disse dommeres arbejdsopgaver ved retten, og derfor er dækket af den almindelige løn.

2. Statistik og økonomi

Nedenstående tabel viser antallet af civile sager, som er blevet afsluttet med en aftale mellem parterne i forbindelse med retsmægling:

Tabel 25. Civile sager sluttet ved aftale efter retsmægling 2009-2012

	2009	2010	2011	2012
Almindelige sa- ger/bet.påkrav	183	214	191	203
Boligretssager	16	25	15	23
Småsagsproces	75	98	106	63
Ægteskabssager	10	5	13	3
Forældreansvarssager	46	70	97	133
I alt	330	412	422	425

* Kilde: Domstolsstyrelsen

Tabellen omfatter kun byretterne og omfatter, jf. ovenfor, alene de sager, som er afsluttet med en aftale mellem parterne i forbindelse med

retsmægling. Statistikken omfatter således ikke sager, hvor retsmægling er forsøgt, men ikke har ført til afslutning af retssagen mellem parterne.

Som nævnt var der forud for indførelsen af reglerne om retsmægling en forsøgsordning med retsmægling. Forsøgsordningen, som omfattede fire byretter og én landsret, blev påbegyndt i marts 2003 og blev evalueret af Justitsministeriets Forskningskontor, som afgav en rapport herom i marts 2005. I evalueringsrapporten er det undersøgt bl.a., hvor stor en procentdel af de retsmæglede sager inden for en given periode, som blev afsluttet med en aftale mellem parterne. Denne undersøgelse, som omfatter 351 sager, viser, at i 218 sager, svarende til 62 pct. af de undersøgte sager, blev der indgået en aftale mellem parterne. Hertil kommer et mindre antal betingede aftaler og delvise aftaler.

I forhold til denne aftaleprocent må man være opmærksom på, at udvælgelsen af konkrete sager til behandling som led i forsøgsordningen ved nogle forsøgsembeder kan have spillet ind.

Der er ikke i Domstolsstyrelsens regi foretaget økonomiske beregninger, som kan underbygge eller nuancere en antagelse om, at retsmægling for det offentlige i vidt omfang er en billigere konfliktløsningsform end førelse af retssag.

Nedenfor følger dog nogle mere overordnede betragtninger om mulige ressourcemæssige potentialer forbundet med retsmægling.

I den situation, hvor retsmægling i byretten foretages af en dommer, og hvor sagen forliges og afsluttes på eller i forlængelse af et enkelt retsmæglingsmøde, vil der være en ressourcebesparelse som følge af den tid, dommeren ellers skulle bruge på sagens forberedelse i form af forberedende retsmøder, kendelser om processuelle spørgsmål mv. frem til hovedforhandlingen tillige med den tid, dommeren ellers skulle bruge på udfærdigelse af dom eller en eventuel skriftlig tilkendegivelse. Men mæglingsmødet vil ofte have en varighed, som modsvarer varigheden af en hovedforhandling. Der vil være kortere forberedelsestid for dommeren i forhold til forberedelsen af en hovedforhandling, mens der efterfølgende vil være lidt arbejde forbundet med at føre et forlig til retsbogen, hvis parterne ønsker dette.

I den situation, hvor retsmægling i byretten foretages af en advokatretsmægler, og hvor sagen forliges og afsluttes på eller i forlængelse af

et retsmæglingsmøde, vil dommeren alene skulle bruges tid på fastsættelse af honorar til advokatretsmægleren og eventuelt på at føre et forlig til retsbogen. Her skal dommeren således ikke bruge tid på selve retsmæglingen, men der vil være en udgift for det offentlige til honorar til advokatretsmægleren, ligesom dommerens arbejde med sagens afslutning sker som led i dommerens arbejde som dommer og således modsvarer en del af dommerens sædvanlige aflønning.

I begge de nævnte situationer er der endvidere den fordel, at der ikke lægges beslag på en retssal, idet retsmægling så vidt muligt enten foregår i et mødelokale hos retten eller hos advokatretsmægleren.

Sager, som sluttes med retsmægling, kan ikke ankes. Da sagen i øvrigt måske kunne være sluttet som forligt efter de almindelige regler herom, og da det ikke er givet, at sagen var blevet anket, hvis den var sluttet ved dom, vil spørgsmålet om anke ikke have betydning for alle sager, som sluttes ved retsmægling, men for en del af disse sager.

I de situationer, hvor retsmægling ikke fører til en aftale mellem parterne, som afslutter retssagen, kan den gennemførte retsmægling have en gunstig indflydelse på sagens videre afvikling, hvilket i et eller andet om end mindre omfang afspejles i rettens ressourceforbrug. Mange advokater og dommere peger således på, at sager, hvori der har fundet retsmægling sted, uden at det har ført til en aftale mellem parterne, ofte er bedre skåret til, ligesom parterne opleves mere forligsvillige. Gennemført retsmægling opleves som havende positiv indflydelse på forberedelsens tyngde, hovedforhandlingens varighed og efterfølgende forligsmuligheder på baggrund af en tilkendegivelse. På den anden side har der jo i disse tilfælde været brugt tid på retsmæglingen, og der skal herudover bruges tid på hovedforhandlingen, som dog eventuelt bliver af kortere varighed, end den ville have været, hvis der ikke havde været forsøgt retsmægling.

For så vidt angår retsmægling i ankesager vil der være flere dommerressourcer at spare, hvis en sag kan afsluttes på eller i forlængelse af et enkelt retsmæglingsmøde. I landsrettens behandling af ankesager deltager tre juridiske dommere i hovedforhandlingen og sagens afgørelse, hvorimod afgørelsen af processuelle spørgsmål under sagsforberedelsen ofte træffes af en enkelt dommer, jf. retsplejelovens § 7, stk. 1. Retsmægling i ankesager foretages, som i byretten, af en dommerretsmægler eller en advokatretsmægler.

Hvis man forudsætter, at retsmægling finder sted tidligt i sagens forløb, vil gennemløbstiden ved retten for en sag, der afsluttes som forligt efter retsmægling, antageligt være væsentlig kortere, end hvis sagen skulle forberedes, hovedforhandles og optages til dom. En sag, hvor retsmægling ikke fører til sagens afslutning, vil ikke nødvendigvis få en væsentlig længere gennemløbstid, forudsat retsmægling gennemføres forholdsvis hurtigt, og forudsat hovedforhandling berammes, uanset at sagen henvises til retsmægling.

Som det fremgår ovenfor, er der ikke foretaget økonomiske beregninger, som kan bekræfte en antagelse om, at retsmægling er en billigere konflikt-løsningsform for det offentlige end en retssag. Som det også fremgår af de overordnede betragtninger, peger meget dog i retning af et besparelspotentiale, som det dog kan være vanskeligt at konkretisere nærmere.

3. Muligheder for at øge brugen af retsmægling

I det følgende beskrives forskellige muligheder vedrørende retsmægling. Ideen bag er overordnet den, at hvis flere sager kan afsluttes ved en aftale mellem parterne gennem retsmægling, reduceres antallet af gennemførte hovedforhandlinger. De muligheder, der peges på, tager derfor først og fremmest sigte på at medvirke til, at flere sager henvises til retsmægling, og at flest muligt af disse afsluttes med en aftale mellem parterne.

Der indgår alene overvejelser vedrørende retsmægling og ikke vedrørende udenretlig mægling i form af f.eks. mediation. Udenretlig mægling mv. kan foregå i mange forskellige fora, såvel offentlige som private. Udvalget er ikke i besiddelse af oplysninger om omfanget af brugen af udenretlig mægling. Man kan hævde, at parter som kunne være interesserede i at løse deres konflikt aftalemæssigt, lige så vel kunne vælge udenretlig mægling som retsmægling, i al fald hvis omkostningerne er de samme. Imidlertid peger forskning inden for mægling i retning af, at mægling i højere grad efterspørges og bruges der, hvor mægling er ”institutionaliseret” – dvs. hvor mægling er forankret hos og tilbydes af en myndighed eller lignende. Hvis ambitionen er at henvise flere konflikter til mægling med henblik på at undgå et forløb med en traditionel retssag, vil det derfor formentlig være hensigtsmæssigt at overveje udbredelse af retsmægling frem for (alene) at sætte fokus på mulighederne for mægling i privat regi.

3.1. Retsmægling uden anlæg af retssag

Som tidligere nævnt er det en betingelse for retsmægling, at der er anlagt en retssag. Det kan overvejes at ophæve dette krav, således at retterne tillige vil kunne tilbyde retsmægling, selv om der ikke verserer en sag mellem parterne ved retten.

Det fremgår af betænkning nr. 1481, at Retsplejerådet ikke på daværende tidspunkt fandt anledning til at overveje regler om isoleret forligsmægling ved domstolene, bl.a. fordi eventuelle overvejelser herom fandtes at burde afvente erfaringerne med småsagsprocessen, de ændrede regler om retshjælp, de af rådet foreslåede regler om retsmægling samt brugen af de forskellige former for udenretlig mægling. Det fremgår videre af betænkningen, at der med kravet om, at der skal være anlagt retssag, markeres en grænse mellem den mægling, som udføres i tilknytning til domstolene, og de former for mægling, der foretages udenretligt.

Fordelene ved et krav om, at der skal være anlagt retssag, er bl.a., at tvisten er konkretiseret, at sagens parter er identificeret, og endvidere at parterne har gennemgået en form for ”modningsproces”, som kan være gavnlig for mæglingsprocessen.

Set fra et mæglerfagligt synspunkt er en skriftlig identifikation af sagens juridiske problem imidlertid ikke nødvendig, bl.a. fordi den egentlige tvist kan ligge et helt andet sted, ligesom en stævning kan virke konfliktoptrappende. Endvidere kan der, ligeledes ud fra en mæglerfaglig vinkel, argumenteres for, at jo tidligere mægling forsøges, desto større sandsynlighed vil der være for, at parterne når til enighed om en løsning på deres konflikt.

Udvalget kan ud fra en samlet vurdering ikke anbefale, at kravet om anlæg af retssag som forudsætning for retsmægling ophæves. Udvalget har her ved navnlig lagt vægt på risikoen for, at der uden dette krav opstår en skævhed i forhold til mere traditionel udenretlig mægling, herunder primært mediation. Mediation har selvsagt mange lighedspunkter med retsmægling, men der er en principiel forskel på en ren udenretlig mægling som f.eks. mediation og på en mægling, der sker i domstolenes regi. Udvalget finder det således rigtigst, at den mægling, der kan ske, før en konflikt har udviklet sig så meget, at der kan være anledning til at anlægge sag ved domstolene, idet hele foretages uden medvirken af domstolene. Det betyder ikke, at der ikke kan være anledning til i højere grad at øge omfanget af udenretlig mægling, f.eks. ved at søge den udenretlige mægling

”institutionaliseret”. Det er efter udvalgets opfattelse blot ikke en opgave for domstolene at stå for en sådan udvikling, og udvalget har da også noteret sig, at der bl.a. i advokatregi foregår aktuelle bestræbelser på at udbrede kendskabet til og dermed brugen af mediation bl.a. i tilknytning til en øget synliggørelse af Mediationsinstituttet.

3.2. Obligatorisk retsmægling

Det kan overvejes i et større eller mindre omfang at gøre det obligatorisk, at parterne forsøger at løse deres konflikt gennem retsmægling inden hovedforhandlingen, f.eks. ved at gøre retsmægling obligatorisk i udgangspunktet for visse sagstyper, eller gøre retsmægling obligatorisk efter en konkret vurdering fra rettens side.

Et væsentligt argument imod tvungen retsmægling, at en sådan ordning vil stride afgørende mod mæglingens natur, idet mægling bygger på frivillighed. Også retssikkerhedsmæssige forhold taler imod obligatorisk retsmægling, idet der bl.a. ikke er offentlighed omkring møderne under en retsmægling, og idet der ikke er appelmuligheder.

Det forekommer heller ikke hensigtsmæssigt, om domstolene skulle kunne tvinge en part, som har anlagt sag ved domstolene for at få en retsafgørelse, og som måske forinden har udfoldet rimelige forligsbestræbelser, til at deltage i retsmægling.

Udvalget kan derfor ikke anbefale, at retsmægling gøres obligatorisk.

3.3. Tilbagebetaling af retsafgift, hvis sagen afsluttes forligsmæssigt efter retsmægling

For at give parterne et økonomisk incitament til at forsøge sagen løst ved retsmægling kan det overvejes at indføre en bestemmelse i retsafgiftsloven, hvorefter den erlagte retsafgift helt eller delvist tilbagebetales, hvis retsmægling eller forligsdrøftelser mellem parterne i umiddelbar forlængelse heraf fører til, at sagen hæves.

Det forhold, at parterne forinden sagsanlæg forsøger at løse sagen ved mægling/mediation med professionel bistand, øger chancerne for en udenretlig forligsmæssig løsning og bidrager dermed utvivlsomt til procesbesparelser og nedbringelse af retternes sagsbehandlingstider.

Med den nuværende retstilstand udgør det i al fald i første omgang økonomisk byrde for parterne at indgå i udenretlige forligsforhandlinger med bistand af en professionel mægler/mediator, idet parterne selv afholder de hermed forbundne udgifter. Hvis forligsbestræbelserne lykkes, vil parterne dog ofte samlet set kunne spare omkostninger i forhold til et mere traditionelt forløb med anlæg af retssag. Hvis forligsbestræbelserne ikke lykkes, skal der betales retsafgift for sagsanlæg ved retten, ligesom der vil påløbe yderligere omkostninger til egen advokat og muligvis – afhængig af sagens udfald – sagsomkostninger til modparten.

Advokatrådet og Danske Advokater har foreslået, at retten får mulighed for at træffe afgørelse om bortfald eller nedsættelse af retsafgiften i de tilfælde, hvor parterne kan dokumentere, at de forud for sagens anlæg har forsøgt at forlige sagen ved udenretlig mediation på tilfredsstillende faglig vis, således at retten tager stilling hertil i forbindelse med afgørelsen af sagsomkostninger. For udvalgets overvejelser vedrørende retsafgiftsmæssige spørgsmål henvises til kapitel 12, hvor det bl.a. foreslås at igangsætte et arbejde med at gennemgå samtlige retsafgifter, og udvalget finder på den baggrund, at Advokatrådet og Danske Advokaters forslag bør indgå i den forbindelse.

3.4. Økonomiske konsekvenser for en part, som afslår at deltage i retsmægling

For at give parterne et incitament til at forsøge sagen løst ved retsmægling kan det overvejes at indføre mulighed for at tillægge afslag på deltagelse i retsmægling omkostningsmæssige konsekvenser i forbindelse med sagens afslutning.

Retsmægling bygger som anført på et princip om frivillighed, og forslaget om økonomiske konsekvenser ved at afslå et tilbud om retsmægling er for så vidt ikke i fuld overensstemmelse med dette princip, ligesom man risikerer, at parterne accepterer retsmægling uden at have reel vilje til at søge sagen løst ved indgåelse af aftale.

Herudover kan nævnes, at det kan forekomme uhensigtsmæssigt, at en part, der får medhold i retten, skal rammes omkostningsmæssigt, fordi parten har afvist at deltage i retsmægling.

Udvalget kan på den baggrund ikke anbefale, at det skal have økonomiske konsekvenser for en part at afslå at deltage i retsmægling.

3.5. Retsmæglers mulighed for at fremsætte forligsforslag til parterne

Retsmæglerens rolle er ikke nærmere reguleret i retsplejeloven, men er beskrevet i forarbejderne. Det fremgår heraf, at retsmægler forudsættes at være faciliterende for processen, og at retsmægler skal være tilbageholdende med at komme med forligsforslag til parterne.

Retsplejerådet har således om retsmæglerrollen i betænkning nr. 1481/2006 bl.a. anført følgende:

”Efter Retsplejerådets opfattelse bør det være det klare udgangspunkt for retsmægling, at retsmægleren skal være tilbageholdende med at blande sig i den indholdsmæssige løsning af konflikten (den faciliterende mæglerrolle). Retsplejerådet finder, at denne mæglerrolle er bedst til at opfylde retsmæglingsformål om at øge parternes kommunikation med hinanden, så de selv kan finde frem til løsningen på deres konflikt. Ved at opretholde dette udgangspunkt tydeliggøres også, at retsmægling er væsensforskellig fra traditionel forligsmægling ved domstolene. Det gælder også de tilfælde, hvor retten som led i traditionel forligsmægling mere undtagelsesvist kommer med forligsforslag, der ud fra rimelighedsbetragtninger kan afvige fra det indhold, som en dom i sagen ville have haft.

For at sikre en smidig mæglingsproces finder Retsplejerådet dog, at retsmægleren ikke bør være fuldstændig afskåret fra at fremsætte forslag til løsning af sagen, pege på styrker og svagheder i parternes argumentation mv. Efter Retsplejerådets opfattelse bør retsmægleren dog være meget tilbageholdende hermed, og det bør alene kunne ske, hvis parterne anmoder om det, og retsmægleren finder det hensigtsmæssigt og forsvarligt. Uanset fastholdelsen af det principielle udgangspunkt om en tilbageholdende mæglerrolle, finder Retsplejerådet dog, at der bør gælde særlige retsgarantier, i og med mæglingen foregår i regi af retten og foretages af retsmæglere, som særligt er udpeget af retten til at foretage denne form for mægling. Efter Retsplejerådets opfattelse bør retsmægleren således gribe ind og i sidste ende afslutte retsmæglingen, hvis parternes løsningsforslag ville indebære strafbare forhold, eller er i strid med præceptiv lovgivning ...

...

Efter Retsplejerådets opfattelse vil den ovenfor skitserede retsmæglerrolle mest hensigtsmæssigt kunne beskrives i bemærkningerne til et lovforslag. Indførelse af detaljerede lovregler om retsmæglerens rolle ville efter Retsplejerådets opfattelse kunne medføre en risiko for en unødigt begrænsning af retsmæglerens muligheder for at tilpasse sine mæglingsbestræbelser til den konkrete situation, hvilket igen ville medføre en

risiko for en statisk retsmæglingsproces til skade for parterne. Retsplejerådet foreslår derfor ikke lovregler om retsmæglerens rolle ud over den ovenfor foreslåede regel om, at retsmægleren i visse tilfælde er forpligtet til at afslutte retsmæglingen.”

Justitsministeriet har i bemærkningerne til det senere vedtagne lovforslag tiltrådt Retsplejerådets synspunkter.

Der har over for udvalget været fremsat ønske om at begrænse eller helt afskære retsmæglerens muligheder for at komme med løsningsforslag. Disse forslag skal bl.a. ses i lyset af, at en begrænsning kunne modvirke de betænkeligheder, der er knyttet til indførelsen af økonomiske konsekvenser af, at en part ikke ønsker at medvirke ved retsmægling, jf. ovenfor.

Det kan imidlertid også modsat overvejes at ændre beskrivelsen af mæglerrollen, således at den i dag meget snævre adgang for retsmægler til at fremsætte forligsforslag over for parterne udvides med det formål at søge flere af de sager, som henvises til retsmægling, afsluttet med en aftale.

Et sådant forslag indebærer imidlertid visse retssikkerhedsmæssige betænkeligheder, idet der bl.a. ikke er offentlighed omkring en retsmægling og ingen appelmuligheder.

Det er udvalgets opfattelse, at der med den i forarbejderne beskrevne retsmæglerrolle har udviklet sig en model for retsmægling, som fungerer godt i praksis. Udvalget finder på den baggrund ikke anledning til at foreslå ændringer i beskrivelsen af retsmæglerens rolle.

3.6. Regler om fastsættelse af tidspunktet for retsmæglingen

Det fremgår af retsplejelovens § 353, som omhandler forberedende møder, at det forberedende møde kan bruges til bl.a. drøftelser omkring alternativ konfliktløsning, herunder retsmægling.

I bestemmelsens stk. 5, 2. og 3. pkt., bestemmes, at retten efter drøftelse med parterne så vidt muligt skal fastlægge sagens videre forløb, herunder tidsrammerne for en eventuel yderligere forberedelse, ligesom retten så vidt muligt skal fastsætte tidspunktet for hovedforhandlingen.

Det kan overvejes, om det bør skrives ind i loven, at der, hvis sagen henvises til retsmægling, så vidt muligt skal fastsættes et tidspunkt for retsmæglingen. Det kan endvidere overvejes, om det klart skal fremgå af

loven, at henvisning til retsmægling ikke er til hinder for berømmelse af hovedforhandling, for det tilfælde at sagen ikke kan afsluttes aftalemæssigt ved retsmægling.

Det er imidlertid udvalget bekendt almindelig praksis ved mange retter at beramme hovedforhandling, uanset at en sag henvises til retsmægling, ligesom det er vurderingen, at retsmægling berammes hurtigst muligt. Udvalget finder derfor ikke anledning til at regulere berømmelsen nærmere ved lov.

3.7. Fleksibel anvendelse af dommerretsmæglere

Som nævnt kan retsmægler være dommer, herunder dommerfuldmægtig, eller advokat. Efter retsplejelovens § 273, stk. 1, nr. 1, udpeger retspræsidenten en eller flere dommere eller dommerfuldmægtige ved sit embede, som herefter fungerer som retsmæglere i de konkrete sager. Efter retsplejelovens § 273, stk. 1, nr. 2, antager Domstolsstyrelsen advokater til at fungere som retsmægler i den pågældende landsretskreds.

For at opnå en større fleksibilitet i forbindelse med eventuelle ændringer i sagstilgangen har udvalget overvejet, om reglen skal gøres mere fleksibel, således at det bliver muligt, at også dommerretsmæglere kan fungere som retsmæglere ved andre retter end eget embede, herunder eventuelt på tværs af instanser, efter aftale mellem retspræsidenterne.

Udvalget finder en sådan fleksibilitet ønskelig, og foreslår derfor, at § 273 suppleres med en bestemmelse herom.

3.8. Øget anvendelse af retsmægling ved identifikation af bedste praksis

Deloitte har i sin analyse peget på, at der vil være et potentiale ved en øget anvendelse af retsmægling.

Deloitte har bl.a. anført, at der mellem byretterne er stor forskel på, i hvilket omfang retsmægling anvendes, og at der for den enkelte ret generelt er stor variation i brugen af retsmægling inden for kategorierne almindelige civile sager, boligsager, småsager og forældreansvarssager.

Deloitte har ud fra beregninger baseret på bortfald af aktiviteter, efter at en sag er sluttet som forligt efter retsmægling, konkluderet, at der er et effek-

tiviseringspotentiale, hvis retterne øger brugen af retsmægling svarende til de retter, hvor flest sager afsluttes ved retsmægling inden for de undersøgte sagsområder.

Deloitte har foreslået, at den øgede brug af retsmægling understøttes af informationsmateriale, uddannelse af flere dommere til retsmæglere, øget erfaringsudveksling med de retter, som har gode erfaringer på området, øget fokus på retsmægling i det forberedende møde samt fastsættelse af mål for retterne vedrørende anvendelse af retsmægling.

Udvalget er enig i, at øget brug af retsmægling kan rumme et potentiale, men finder dog anledning til at bemærke, at henvisning af en sag til retsmægling kræver enighed mellem parterne.. En udvidet brug af retsmægling kræver således, at flere forhold er opfyldt, herunder at både retter, parter og parternes advokater er opmærksomme på muligheden. Det kan på den baggrund ikke udelukkes, at opsætning af måltal for brugen af retsmægling vil kunne øge alle berørte aktørers opmærksomhed på muligheden for retsmægling og dermed kunne have en positiv effekt på tilgangen af retsmæglinger. Udvalget finder derfor, at der bør arbejdes videre med overvejelser om nytten af at opstille sådanne måltal.

Udvalget er således enig i, at der bør arbejdes for at udvide brugen af retsmægling. I forlængelse af Deloitte's analyse kan udvalget derfor anbefale, at der arbejdes mere systematisk på at identificere "bedste praksis" hos byretter, der har gode erfaringer med omfanget af brugen af retsmægling både generelt og konkret inden for de enkelte sagskategorier, således at disse byretters gode erfaringer i muligt omfang kan udbredes og bidrage til, at brugen af retsmægling søges øget ved de øvrige byretter.

Kapitel 9

Bevisspørgsmål

1. Vidner

Udvalget har drøftet forskellige problemstillinger, som vedrører den del af bevisførelsen i civile sager, der angår vidner, og fremkommer på den baggrund med en række forslag til ændringer af de gældende regler.

Andre problemstillinger, hvor reglerne om vidner kan være relevant, herunder isoleret bevisoptagelse, syn og skøn samt kære af afgørelser vedrørende vidneførsel, er behandlet af udvalget i anden sammenhæng, og er derfor ikke medtaget i dette kapitel.

Reglerne om vidner findes i retsplejelovens kapitel 18 (§§ 168-193), som er fælles for civile sager og straffesager, og som gælder for alle tre retsinstanser.

Reglerne i kapitel 18 omhandler vidnepligt, vidneudelukkelse, vidnefritagelse, vidnets øvrige pligter og retsvirkningerne for vidner af udeblivelse. Kapitlet indeholder desuden regler om forskellige praktiske spørgsmål omkring vidner og vidneførsel som f.eks. indkaldelse af vidner, rettens vejledning af vidner, fremgangsmåden ved vidneafhøring og rettens protokollering af vidneforklaringer.

Herudover reguleres forskellige spørgsmål angående vidner og vidneførsel forskellige steder i retsplejeloven i tilknytning til andre emner.

I det følgende fokuseres på udvalgte problemstillinger, som vurderes at have særlig betydning for overvejelser om forbedring og effektivisering. Afsnittet indeholder således ikke en gennemgang af samtlige regler vedrørende vidner og vidneførsel.

1.1. Krav til bevisførelsens relevans og afskæring af overflødig bevisførelse

Sagens parter skal allerede i forbindelse med indgivelse af stævning og svarskrift gøre sig overvejelser om førelse af vidner. Dette følger af retsplejelovens § 348, stk. 2, nr. 5, og af § 351, stk. 2, nr. 4, som omhandler stævning, henholdsvis svarskrift, og som foreskriver, at parterne skal angive blandt andet de beviser, man agter at påberåbe sig. Den omstændighed

at stævning eller svarskrift ikke indeholder angivelse af vidner, indebærer dog ikke, at parten er afskåret fra senere at føre vidner.

Spørgsmål om vidneførsel er som oftest genstand for drøftelse på det forberedende møde, da spørgsmålet har nær sammenhæng med fastlæggelsen af parternes stilling til sagens faktiske omstændigheder og fastlæggelsen af hovedforhandlingens længde, jf. herved retsplejelovens § 353, stk. 1, nr. 1. For så vidt angår form og fremgangsmåde angiver § 353, stk. 1, nr. 15, 16 og 18, at der på dette møde eventuelt kan ske drøftelse af spørgsmål om bl.a. indhentelse af skriftlige vidneerklæringer, afhøring af vidner før hovedforhandlingen samt hovedforhandlingens tilrettelæggelse.

Loven lægger således op til, at der så tidligt i sagsforberedelsen som muligt tages stilling til, hvilke vidner der skal føres, og hvordan vidneførslen skal tilrettelægges.

Udvalget finder i den forbindelse anledning til at understrege, at det er vigtigt, at der på det forberedende møde sker en drøftelse af vidneførsel i sagen, herunder hvem der skal vidne, hvad de skal forklare om, og om der kan bruges en skriftlig erklæring.

Efter retsplejelovens § 341 kan bevisførelse, herunder førelse af vidner, der skønnes at være uden betydning for sagen, ikke finde sted. Retten kan således afskære førelse af vidner, der skønnes at være uden betydning for sagen. I praksis er retten tilbageholdende med at afskære vidner af egen drift, og retten er endvidere tilbageholdende med at afskære vidner på et tidligt stade i sagens forberedelse. Denne tilbageholdenhed er vanskelig at bebrejde retten, som under forberedelsen endnu ikke har den fulde indsigt i sagens materielle spørgsmål, og som derfor ikke vil løbe en risiko for at afskære relevant bevisførelse.

Efter retsplejelovens § 318 kan bl.a. unyttig bevisførelse tillægges omkostningsmæssige konsekvenser for den part, som har foranlediget denne.

Udvalget vurderer, at loven indeholder redskaber, som medvirker til at sikre, at overflødig vidneførsel undgås. I praksis kan det imidlertid være vanskeligt at anvende disse regler på et tidligt tidspunkt under forberedelsen. Det kan derfor overvejes at skærpe kravet til bevisførelsens relevans og grundlaget for vurderingen heraf, herunder ved eventuelt at stille krav om en begrundelse for den påtænkte bevisførelse.

Udvalget foreslår derfor, at der i retsplejeloven indføres en bestemmelse om, at der skal angives et tema for, hvad det pågældende vidne skal forklare om, samt en begrundelse for, hvorfor det er relevant at høre vidnet.

En sådan fremgangsmåde tvinger parter og advokater til forholdsvis tidligt i processen at foretage en nøjere overvejelse af formålet med og relevansen af enhver vidneførsel. På samme måde bibringes retten informationer, som sætter den i stand til at forholde sig til relevansen af en vidneførsel.

Særligt i forhold til landsrettens behandling af ankesager kan det overvejes at indføre en begrænsning i adgangen til at føre et vidne, som har været ført i underinstansen. Samme begrænsning kan overvejes indført i forhold til Højesterets behandling af ankesager. Det bemærkes i den forbindelse, at bevisførelsen i Højesteret normalt finder sted inden hovedforhandlingen, således at en dommerfuldmægtig beklæder retten og protokollerer vidneforklaringerne, jf. herved retsplejelovens § 4, stk. 1, jf. § 340, stk. 3.

Udvalget har dog ikke fundet anledning til at stille forslag herom. En ankesag er som udgangspunkt en ny sag om den samme tvist, som forelå i første instans. Ankesagen afgøres på det grundlag, som foreligger under ankebehandlingen, og man bør ikke kunne afskære et vidne, blot fordi vidnet har afgivet forklaring i en tidligere instans. Derimod bør der også i ankeinstansen stilles krav om, at der skal angives et tema for, hvad det pågældende vidne skal forklare om, samt en begrundelse for, hvorfor det er relevant at høre vidnet (igen).

1.2. Tidlig underretning af vidner om tidspunktet for hovedforhandlingen

I de fleste sager sørger parterne eller deres advokater selv for at indkalde deres respektive vidner til hovedforhandlingen, således at retten ikke er involveret heri. Dette er ikke nærmere reguleret i loven, og det er op til parterne og advokaterne at beslutte, hvordan indkaldelse skal ske.

I nogle situationer kan det blive nødvendigt for parterne eller advokaterne at anmode retten om at indkalde et vidne. I så fald foretager retten en formel tilsigelse af vidnet til hovedforhandlingen efter retsplejelovens § 175. En sådan tilsigelse skal forkyndes for vidnet.

Det er ikke ualmindeligt, at vidner giver anledning til omberømmelse af hovedforhandlingen, fordi det viser sig, at et vidne er forhindret i at give møde til hovedforhandlingen.

For at imødegå dette problem kan man rent praktisk varsle vidnet, henholdsvis foretage formel indkaldelse af vidnet, så snart hovedforhandlingen er berømmet. I forhold til den formelle indkaldelse forudsætter dette dog, at tidsplanen for hovedforhandlingen ligger fast.

Udvalget foreslår på den baggrund, at der indføres en bestemmelse i retsplejeloven om, at parterne eller advokaterne skal varsle deres respektive vidner om datoen for hovedforhandling, så snart denne er berømmet.

Et foreløbigt varsel til vidnet om datoen for hovedforhandling skal følges op med en egentlig indkaldelse, så snart tidspunktet for vidnets møde ligger fast. Udvalget foreslår derfor, at det i retsplejelovens § 175 skal indføres, at rettens indkaldelse af vidner i civile sager skal ske hurtigst muligt efter berømmelse af hovedforhandlingen.

Endelig har udvalget overvejet, om der skal indføres en regel om, at parterne eller advokaterne skal udarbejde en tidsplan vedrørende vidnerne. Udvalget finder imidlertid ikke, at der er grundlag for at foreslå lovgivningstiltag herom. Det forudsættes i stedet, at retten og parterne/advokaterne i de konkrete sager, hvor det er relevant, aftaler brug af tidsplan. Udvalget finder det naturligt, at behovet for en sådan egentlig tidsplan for hovedforhandlingen drøftes i forbindelse med det forberedende møde.

1.3. Vidneafhøringen, forberedelse af vidnet samt vidnets egen forberedelse

Det er af betydning for afviklingen af vidneafhøringen, at såvel vidnet som parterne eller deres advokater er velforberedte. Et uforberedt vidne eller en ustruktureret udspørgen fra part eller advokat kan forlænge afhøringen betydeligt.

Fremgangsmåden ved vidneafhøring er omhandlet i retsplejelovens §§ 183 og 184. Efter § 183, stk. 1, afhøres vidnet først af den part, som har begæret vidnet ført. Modparten har derefter adgang til at afhøre vidnet, hvorpå parten kan rette de spørgsmål til vidnet, som modafhøringen har givet anledning til. Retten kan tillade fremsættelse af yderligere spørgsmål eller

genoptagelse af afhøringen. Efter stk. 2 kan retten stille spørgsmål til vidnet, og retten kan om nødvendigt overtage afhøringen. Efter § 184 skal afhøringen ske på en sådan måde, at den er egnet til at fremkalde en tydelig og sandfærdig forklaring, og vidnet skal så vidt muligt have adgang til at udtale sig i sammenhæng.

Generelt kan man sige, at jo mere veltilrettelagt en afhøring er, og jo mere velforberedt vidnet er, jo mindre er behovet for genafhøring og spørgsmål fra rettens side.

Retsplejelovens § 180 stiller visse krav til vidnets egen forberedelse. Efter denne bestemmelse skal vidnet således om fornødent opfriske sin viden om sagen, inden vidnet møder i retten, f.eks. ved at efterse dokumenter eller bese genstande, hvortil vidnet uden omkostning eller besvær har adgang.

Som beskrevet er det i civile sager oftest parterne eller deres advokater, som indkalder vidner til hovedforhandlingen, og som i øvrigt har kontakten med vidnerne. Denne kontakt er ikke nærmere reguleret i loven.

I De Advokatetiske Regler er om advokatens kontakt med vidner i punkt 18.3 anført følgende:

”18.3

En advokat, der repræsenterer en part i en retssag, kan kontakte et vidne forud for vidneafhøringen for at klarlægge, hvad vidnet kan forklare og for at sætte vidnet i stand til at forberede sig på vidneafhøringen.

En advokats dialog med et vidne skal altid ske på en måde, der er egnet til at understøtte, at vidnet så korrekt som muligt bidrager til sagens oplysning. En advokat skal i forbindelse med enhver henvendelse til et vidne forud for vidneafhøringen sikre, at vidnet er bekendt med, at vidnet ikke har pligt til at udtale sig til advokaten.

Når det er påkrævet, skal advokaten orientere modpartens advokat om den kontakt, advokaten agter at tage eller har haft med et vidne. Sådan information skal navnlig gives, hvis vidnet har en særlig relation til modparten. Der vil normalt ikke være behov for en orientering af modparten, hvis advokaten har ført vidnet i en forudgående instans, hvis vidnet er ansat hos den part, advokaten repræsenterer, eller hvis parten har en anden særlig tilknytning til vidnet. Det forhold, at et vidne føres af modparten, påvirker ikke i sig selv advokatens adgang til at kontakte et vidne.”

Bortset fra de tilfælde, hvor retten efter anmodning foretager formel indkaldelse af et vidne, er der ingen korrespondance eller kontakt i øvrigt mellem retten og sagens vidner forud for hovedforhandlingen, og retten forbereder derfor ikke nærmere vidnet på det at skulle afgive en vidneforklaring.

Det kan overvejes, om der generelt er et behov for at klæde vidner bedre på i forhold til det at skulle afgive forklaring i civile sager. Retten vil kunne give en vejledning, som ikke relaterer sig til det materielle i sagen, men som handler om de praktiske forhold og om mødepligt, vidnepligt, sandhedspligt mv., mens partsadvokaterne vil kunne forberede vidnet på afhøringstemaer mv. i sager, hvor dette ikke giver sig selv.

Udvalget peger på, at der på domstolenes hjemmeside findes vejledning til vidner om at møde i retten, og at denne må anses for at være tilstrækkelig. Udvalget finder derfor ikke anledning til i øvrigt at stille forslag herom.

Udvalget foreslår dog, at kravene til vidnets egen forberedelse, jf. § 180, tilføjes opregningen i § 175, stk. 2, af, hvad vidneindkaldelsen skal indeholde, således at vidnet her gøres opmærksom på forpligtelsen.

1.4. Skriftlige vidneerklæringer

Retsplejelovens udgangspunkt er, at vidner afgiver forklaring mundtligt for retten. En modifikation til dette udgangspunkt er muligheden for afgivelse af skriftlige vidneerklæringer.

Efter retsplejelovens § 297 kan retten tillade bl.a., at der indhentes en skriftlig erklæring fra en part eller fra en person, der ville kunne afhøres som vidne under sagen. Det er en betingelse, at dette findes ubetænkeligt, og det er i bestemmelsen foreskrevet, at modparten skal have adgang til at udtale sig om spørgsmålet, inden retten træffer afgørelse.

Reglen blev indført med lov nr. 538 af 8. juni 2006 (politi- og domstolsreformen) og har til formål at øge brugen af skriftlige parts- og vidneerklæringer som bevis.

Reglen giver mulighed for indhentelse af faktuelle oplysninger, som ellers kunne være indhentet gennem en vidneforklaring under hovedforhandlingen. Fremgangsmåden forudsætter, at vidnet selv ønsker at medvirke til

afgivelse af erklæringen, idet der ikke kan pålægges et vidne pligt til at afgive en skriftlig erklæring. Hvis den rekvirerende part har betalt vidnet for at afgive erklæringen, kan retten ved sagens afslutning tage stilling til, om partens udgift hertil skal erstattes som en sagsomkostning.

Anvendelse af skriftlige vidneerklæringer kan spare tid under hovedforhandlingen. Herudover kan der være den fordel, at erklæringen, hvis den foreligger tidligt i forberedelsesfasen, vil kunne bidrage til sagens tilskæring og dermed lette den videre sagsforberedelse.

Udvalget finder derfor, at anvendelse af skriftlige vidneerklæringer er en mulighed, som parter og advokater i højere grad bør overveje, og som også retten bør være opmærksom på. Som tidligere omtalt er indhentelse af bl.a. skriftlige vidneerklæringer nævnt som et punkt til eventuel drøftelse på det forberedende møde, jf. retsplejelovens § 353, stk. 1, nr. 15. En større udbredelse af skriftlige vidneerklæringer er formentlig et spørgsmål om hen ad vejen at ændre den traditionelle måde at føre vidner på og at blive bedre til at identificere de forklaringer, som uden betænkeligheder vil kunne afgives skriftligt.

Udvalget har overvejet, om der bør indføres en pligt for et vidne til at afgive en skriftlig erklæring, hvis retten bestemmer dette, på linje med den almindelige vidnepligt. Det vurderes dog umiddelbart, at det næppe vil være en hensigtsmæssig løsning.

Udvalget foreslår i stedet, at retten får mulighed for at henstille til parterne, at der søges indhentet en skriftlig vidneerklæring. Hvis der fremover skal angives et tema for, hvad det pågældende vidne skal forklare om, samt en begrundelse for, hvorfor det er relevant at høre vidnet, vil dette endvidere kunne medvirke til, at retten i højere grad får mulighed for at drøfte med parterne, om det er relevant med skriftlige vidneerklæringer om et eller flere temaer.

Som nævnt ovenfor skal muligheden for brug af skriftlige vidneerklæringer drøftes på det forberedende møde.

1.5. Vidneafhøring ved brug af telekommunikation

Efter retsplejelovens § 174, stk. 2, kan retten bestemme, at et vidne skal afgive forklaring ved anvendelse af telekommunikation med billede, hvis det findes hensigtsmæssigt og forsvarligt.

Efter § 192, stk. 2, indkaldes vidnet i så fald til at møde for en ret, for en offentlig myndighed, der er bemyndiget til at stille kommunikationsmidler til rådighed til brug for telekommunikation med billede i retssager, eller for en fysisk eller juridisk person, der har autorisation til at stille kommunikationsmidler til rådighed til brug for telekommunikation med billede i retssager. De nævnte bemyndigelser og autorisationer skal efter stk. 3 og 4 udstedes af Domstolsstyrelsen.

Efter retsplejelovens § 174, stk. 3, kan retten bestemme, at et vidne skal afgive forklaring ved anvendelse af telekommunikation uden billede, hvis det vil være forbundet med uforholdsmæssige vanskeligheder, at forklaringen afgives i retten eller ved anvendelse af telekommunikation med billede, og afgivelse af forklaring ved anvendelse af telekommunikation uden billede findes forsvarlig.

Vidneafhøring ved brug af telekommunikation er på grund af manglende tekniske løsninger og måske også på grund af manglende parathed hos aktørerne i civile sager endnu ikke særlig udbredt.

I disse år forberedes og implementeres videokonferenceløsninger ved retterne som led i et samarbejdsprojekt mellem anklagemyndigheden, kriminalforsorgen og domstolene (Video3). Hovedsigtet med dette projekt er at skabe videokonferenceløsninger til brug for retsmøder om forlængelse af varetægtsfængslinger. Løsningen forventes fuldt implementeret i foråret 2015.

Det må antages, at det med udbredelsen af projektet vil blive mere almindeligt at afhøre vidner i civile sager ved brug af videoforbindelse, dels fordi det nødvendige udstyr tilvejebringes i alle retter, dels fordi erfaringerne fra brugen af videoforbindelse i arrestantsagerne må formodes at skabe incitament til at benytte videoforbindelse i videre omfang.

Det må derfor forventes, at i de sager, hvor der kan spares tid og omkostninger, eller hvor anvendelse af videoforbindelse er en forudsætning for at afvikle hovedforhandling som planlagt og undgå omberømmelse, vil denne mulighed blive udnyttet, forudsat det findes forsvarligt for sagens behandling. Udvalget finder i den forbindelse anledning til at fremhæve, at det forekommer nærliggende at øge brugen af vidneafhøring ved brug af telekommunikation i takt med, at den tekniske løsning bliver udbredt.

Vidneafhøring via telefonforbindelse anvendes så vidt vides sjældent, men er en relevant mulighed at tage i betragtning med henblik på at spare tid og omkostninger.

2. Syn og skøn

Udvalget har valgt at anmode Retsplejerådet om at behandle emnet syn og skøn. Retsplejerådet har på den baggrund i august 2013 afleveret et notat til udvalget om visse spørgsmål i forbindelse med syn og skøn i civile sager.

Deloitte har også i sin analyse peget på initiativer vedrørende ændrede regler for eksterne parter i forbindelse med syn og skøn. Deloitte foreslår to initiativer: mulighed for parterne for frit at stille spørgsmål, men til gengæld kun én gang, og kun én mulighed for at stille supplerende spørgsmål efter, at skønserklæringen er afgivet.

Retsplejerådet har i sit notat behandlet reglerne for, hvordan syn og skøn igangsættes, herunder formuleringen af spørgsmål og udpegning af skønsmanden, udformningen af skønserklæringen samt tidsforløbet og omkostningerne i forbindelse med syn og skøn, da disse spørgsmål har stor betydning for en effektiv afvikling af sager, hvor der skal foretages syn og skøn, og for sagsbehandlingstiderne i disse sager. Sigtet med forslaget er især at skabe grundlag for en væsentlig hurtigere gennemførelse af et syn og skøn, således at sagsbehandlingstiden i sager med syn og skøn kan blive kortere, end det er tilfældet i dag.

Notatet, hvori der også er medtaget et lovudkast, vedlægges som bilag 3 til dette notat.

Udvalget anbefaler, at Retsplejerådets forslag gennemføres, da det efter udvalgets opfattelse vil skabe grundlag for en væsentlig hurtigere gennemførelse af et syn og skøn, så sagsbehandlingstiden i sager med syn og skøn kan blive kortere, end det er tilfældet i dag.

Retsplejerådets forslag kan sammenfattes således:

Rettens beslutning om syn og skøn

Parterne skal som i dag fremsætte begæring om optagelse af syn og skøn over for retten. Som noget nyt foreslås, at vedkommende part i forbindelse

med begæringen om syn og skøn alene skal fremsende en kort beskrivelse med angivelse af, hvad der er den overordnede ramme for det foreslåede syn og skøn. Det skal således angives, hvad genstanden for syn og skøn er, hvorfor der er behov for syn og skøn, og hvad det skal bevise. Derimod vil det ikke være et krav, at de konkrete spørgsmål, som vedkommende part i givet fald ønsker at stille til skønsmanden, sendes til retten, før denne har taget stilling til, om der er grundlag for at tillade afholdelse af syn og skøn. Spørgsmålene kan dog være vedlagt begæringen, da dette i visse situationer vil kunne være det mest hensigtsmæssige og tidsbesparende.

En kopi af anmodningen om syn og skøn skal sendes til modparten. På baggrund af anmodningen om syn og skøn og en eventuel udtalelse fra modparten træffer retten beslutning om, hvorvidt der skal foretages syn og skøn.

Spørgsmålene til skønsmanden

Hvis retten træffer afgørelse om, at der skal foretages syn og skøn, skal parterne formulere spørgsmålene på baggrund af den overordnede ramme. Begge parter skal stille alle deres spørgsmål med det samme, og der behøver ikke være enighed om spørgsmålene. Den part, som har anmodet om syn og skøn, formulerer sine spørgsmål først og sender dem til modparten, hvis de ikke var vedlagt anmodningen om syn og skøn. Modparten stiller herefter sine spørgsmål. Retten kan alene afvise spørgsmål, som ligger uden for skønsmandens faglige kompetence eller anmodningen om syn og skøn, eller som skønnes at være åbenbart overflødige, jf. retsplejelovens § 341. Endvidere kan retten afvise spørgsmål, som på en utilbørlig måde forsøger at lede skønsmanden i en bestemt retning, eller som forudsætter, at skønsmanden tager stilling til spørgsmål, som det er op til retten at tage stilling til.

Spørgsmål til skønsmanden skal stilles ved brug af et særligt skema, der også indeholder plads til skønsmandens besvarelse af de enkelte spørgsmål. Der kan vedlægges bilag, genstande mv. til spørgsmålene.

Udpegningen af skønsmanden

Der foreslås ikke ændringer i fremgangsmåden for udpegning af skønsmand eller i betingelserne for, at en person kan udpeges til skønsmand.

Det foreslås, at retten skal sende begæringen og spørgsmålene til den skønsmand, som overvejes udpeget, og at skønsmanden herefter skal komme med et overslag over tid og pris, som forelægges parterne. På baggrund af parternes bemærkninger træffer retten afgørelse om udpegning eller ikke udpegning af den pågældende skønsmand. Det foreslås præciseret, at retten skal kunne afvise at udpege en skønsmand, som ikke kan løse opgaven inden for rimelig tid.

Skønsforretningen skal afholdes, og spørgsmålene besvares inden en frist fastsat af retten med udgangspunkt i skønsmandens overslag. Hvis fristen overskrides, skal skønsmanden redegøre for grunden hertil, og hvis overskridelsen kan bebrejdes skønsmanden, vil den kunne få konsekvenser for skønsmandens honorar. Overskrides fristen, og kan det ikke lægges til grund, at skønserklæringen herefter vil fremkomme inden en acceptabel tid, kan retten tilbagekalde udpegningen.

Udformningen af skønserklæringen

Der indføres krav om, at skønserklæringen skal udformes ved brug af den blanket, hvor spørgsmålene er indsat, og hvor der er plads til, at skønsmanden kan skrive sit svar. Der kan vedlægges bilag, genstande mv. til svarene.

Supplerende spørgsmål

Når skønserklæringen foreligger, har parterne som i dag mulighed for at stille eventuelle supplerende spørgsmål. Der forudsættes, at der kun undtagelsesvist vil blive mulighed for at stille supplerende spørgsmål mere end en gang, og det er retten, som træffer afgørelse om, hvorvidt de supplerende spørgsmål skal besvares, og i den forbindelse om de skal besvares skriftligt af skønsmanden eller mundtligt i forbindelse med fremmøde i retten.

Skønsmandens fremmøde i retten

Der vil som hidtil være mulighed for, at skønsmanden kan blive indkaldt til et retsmøde for at besvare spørgsmål i tilknytning til skønserklæringen, og der foreslås på nuværende tidspunkt kun sproglige ændringer af reglerne herom.

Omkostningerne ved skønsforretningen

Skønsmanden skal som nævnt, inden han kan udpeges, komme med et prisoverslag. Den part, der har fremsat begæring om afholdelse af syn og skøn, hæfter for det samlede vederlag, mens den anden part hæfter for den del af vederlaget, der kan henføres til besvarelsen af de spørgsmål, som vedkommende har ønsket besvaret. Der indføres en udtrykkelig bestemmelse, hvorefter partens rettergangsfuldmægtig også hæfter.

Retten kan bestemme, at parterne stiller sikkerhed for skønsmandens vederlag.

Når skønsforretningen er afsluttet, fremsender skønsmanden sit honorarkrav til retten. Honorarkravet skal begrundes, og hvis skønsmandens opgørelse af omkostningerne ved skønsforretningen afviger fra overslaget, skal skønsmanden særligt redegøre for grunden hertil. Retten indhenter parternes bemærkninger til kravet og fastsætter herefter skønsmandens vederlag på baggrund af kravet, det tidligere overslag og parternes bemærkninger. Retten træffer samtidig afgørelse om den foreløbige fordeling af vederlaget mellem parterne.

3. Øvrige beviser

For så vidt angår dokumentbeviser har udvalget bedt Retsplejerådet om også at se på dette spørgsmål, da det har tæt tilknytning til syn og skøn. Det er i den forbindelse navnlig relevant at se på spørgsmålet om fremlæggelse af ensidigt indhentede erklæringer.

Det fremgår af det som bilag 3 vedlagte notat fra Retsplejerådet om visse spørgsmål om syn og skøn i civile sager, at det er Retsplejerådets opfattelse, at der er anledning til at overveje, om der skal være mulighed for andre former for beviser end syn og skøn i sager, hvor der er behov for sagkyndige vurderinger, f.eks. en udvidet brug af ensidigt indhentede sagkyndige erklæringer, og at en sådan udvidelse af mulighederne for sagkyndige beviser umiddelbart vurderes at være relevant i et mindre antal sager. Retsplejerådet finder desuden, at der er en række praktiske og principielle spørgsmål, som skal overvejes nærmere i den forbindelse.

Retsplejerådet vil således fortsætte sit arbejde med at overveje dette spørgsmål, og dette er således ikke behandlet nærmere af udvalget.

I forhold til brugen af dokumentbeviser fremkommer udvalget med forslag vedrørende brug af ekstrakt, som vil kunne være med til at sikre, at de relevante dele af de dokumenter, som skal anvendes som bevis, fremhæves, hvilket vil kunne være med til at optimere dommernes forberedelse af sagen og selve forelæggelsen.

Udvalget har desuden drøftet spørgsmålet om bevisførelse i sager, hvor Retslægerådet og Arbejdsskadestyrelsen skal inddrages, og navnlig hvilken betydning det har for sagens tidsmæssige forløb.

Udvalget peger på, at sager, hvor disse myndigheder skal inddrages, ofte har en meget lang sagsbehandlingstid. Udvalget anbefaler i den forbindelse, at der arbejdes videre med de pågældende myndigheder og respektive ministerier i forhold til sikre en hurtigere behandling af sådanne sager.

Kapitel 10

Sagens forberedelse

1. Indledning

Dette kapitel omhandler forskellige problemstillinger vedrørende civile sagers forberedelse i byretten i , jf. herved retsplejelovens kapitel 33. Det bemærkes, at emnerne stævning, svarskrift, retsmægling, vidner samt syn og skøn behandles andre steder, og derfor ikke omtales i dette kapitel.

Dommerforeningen har udarbejdet en vejledning om behandling af civile sager ved byretterne. Vejledningen, som trådte i kraft i april 2013, skal bidrage til at skabe klarhed og ensartethed, så sagerne kommer enkelt og godt gennem byretterne. Samtidig skal den være med til at sikre, at sagsbehandlingen er af højeste kvalitet.

I vejledningen er der bl.a. lagt særlig vægt på:

- Parternes overvejelser inden sagsanlæg, herunder om forligsdrøftelser og mægling
- Indholdet af stævning og svarskrift
- Effektivisering af sagernes forberedelse
- Tilrettelæggelsen af sagen i det forberedende møde og forberedelsen af mødet, herunder vigtigheden af dialog mellem parterne inden mødet
- Betydningen af at sagens spørgsmål klarlægges og oplysninger indhentes så hurtigt og enkelt som muligt
- Vigtigheden af at undgå omberømmelser

Som det fremgår, er der således i vejledningen fokus på en række centrale spørgsmål vedrørende sagens forberedelse, og der er således med vejledningen allerede taget skridt til at ensarte og effektivisere forberedelsen i civile sager ved byretterne.

Advokatrådets Procesudvalg har desuden udarbejdet vejledningen ”Den Gode Proces – Advokatens arbejde med civile sager” også med det formål at medvirke til en god retssagsproces til gavn for alle implicerede aktører og til gavn for sagsbehandlingstiden.

Der findes tillige vejledninger for begge landsretter og for Højesteret for behandlingen af civile sager, ligesom Sø- og Handelsretten har offentliggjort beskrivelser af rettens behandling af civile sager.

Udvalget finder, at disse vejledninger bidrager til at sikre en højere grad af ensartethed og en højere grad af fremdrift i processen. Udvalget anbefaler derfor, at vejledningerne følges ved behandlingen af sager for de pågældende retter.

I forbindelse med Dommerforeningens arbejde med vejledningen er der fremkommet en række forslag bl.a. vedrørende sagens forberedelse, som kræver lovændringer, og som kan medvirke til at støtte op om vejledningen og de bagvedliggende intentioner om at højne kvaliteten af byretternes behandling af civile sager. Disse forslag er tilgået udvalget og har indgået i udvalgets overvejelser.

2. Forberedende møde, jf. retsplejelovens § 353

Efter retsplejelovens § 353, stk. 1, indkalder retten parterne til et forberedende møde, medmindre retten finder det overflødigt. Det forberedende møde afholdes sædvanligvis efter rettens modtagelse af svarskrift. Mødet kan afholdes via video- eller telefonforbindelse, hvilket er hjemlet i bestemmelsens stk. 6. I praksis er det almindeligt, at det forberedende møde afholdes som telefonmøde. Hvis parterne er repræsenteret ved advokater, er det sædvanligt, at alene advokaterne deltager.

Formålet med det forberedende møde er at skære sagen til processuelt, bevismæssigt og juridisk. På mødet skal retten endvidere efter drøftelse med parterne så vidt muligt fastlægge sagens videre forløb, herunder tidsrammerne for en eventuel yderligere forberedelse, ligesom retten så vidt muligt skal fastsætte tidspunktet for hovedforhandlingen.

Udvalget har generelt drøftet behovet for gennem en regulering at stramme op på forskellige forhold vedrørende det forberedende møde med henblik på at sikre, at mødet udnyttes bedst muligt af hensyn til den videre sagsforberedelse. Udvalgets drøftelser har navnlig drejet sig om de justeringer, som er nævnt i det følgende, og som samlet set efter udvalgets opfattelse vil være medvirkende til at øge kvaliteten af det forberedende møde.

Retsplejelovens § 353 indeholder en ikke udtømmende angivelse af, hvilke spørgsmål der særligt skal drøftes på det forberedende møde. Parterne skal

i stævning og svarskrift komme med forslag til sagens behandling og skal herunder forholde sig til disse spørgsmål, i det omfang det er relevant for den konkrete sag, jf. retsplejelovens § 348, stk. 2, nr. 6, og § 351, stk. 2, nr. 6. På baggrund af stævningen og svarskriftet vurderer retten, hvilke spørgsmål der særligt skal drøftes på mødet, og anfører dette i indkaldelsen til parterne, jf. § 353, stk. 1, 2. pkt.

Udvalget finder, at der tillige skal stilles krav om, at parterne over for retten allerede i stævning eller svarskrift skal oplyse forslag til temaer til drøftelse på det forberedende møde. Forslaget stilles ud fra en betragtning om, at parterne har bedre kendskab til sagen og dens problemstillinger, og at det derfor er parterne, som bør tage initiativ til drøftelse af relevante temaer. Ved at henlede rettens og modpartens opmærksomhed på behovet for drøftelse af et givent tema sikrer man, at begge parter og retten konkret er forberedt herpå til det forberedende møde, og at der er afsat tilstrækkelig tid hertil. Udvalget foreslår således, at retsplejelovens § 348, stk. 2, og § 351, stk. 2, ændres i overensstemmelse hermed.

Efter retsplejelovens § 353, stk. 3, skal dokumenter, som agtes påberåbt, så vidt muligt sendes til retten og modparten en uge før det forberedende møde. Udvalget har i forlængelse heraf overvejet, om der i denne bestemmelse skal tilføjes et krav om, at parterne inden for samme frist skal meddele retten deres foreløbige stillingtagen til relevante problemstillinger. Udvalget finder, at det kan være hensigtsmæssigt, at retten, når det findes påkrævet af hensyn til drøftelserne på det forberedende møde, får mulighed for at pålægge parterne at meddele deres foreløbige stillingtagen til nærmere angivne problemstillinger, og udvalget foreslår på den baggrund, at § 353, stk. 3, suppleres med en bestemmelse herom.

Som nævnt i kapitel 7, afsnit 2.2, foreslår udvalget desuden, at der i § 353, stk. 5, indsættes en pligt til for parterne at redegøre for, hvilke drøftelser der har været mellem parterne også forud for udtagelse af stævning, herunder om muligheden for forlig.

Udvalget finder herudover, at der kan være behov for at pålægge parterne på det forberedende møde at redegøre for, hvilke initiativer der efter sagens anlæg har været forud for mødet. Formålet er at sikre, at parterne tager ansvar for sagen og arbejder videre med den, sådan at den ikke ligger stille og venter på initiativer iværksat af retten. Udvalget foreslår på den baggrund, at retsplejelovens § 353, stk. 1, suppleres med en bestemmelse herom.

Det fremgår af retsplejelovens § 353, stk. 2, at hver af parterne så vidt muligt skal give møde ved en person, som er bemyndiget til at træffe bestemmelse med hensyn til sagen. Det har i udvalget været drøftet, at der kunne være et behov for at skærpe bestemmelsen derved, at der stilles krav om, at den mødende skal have fornøden fuldmagt fra sin klient til at kunne træffe bindende aftaler på dennes vegne. Derved undgås, at sagen må udsættes på advokaternes forelæggelse af processuelle spørgsmål, forligsforslag mv. for parterne. En sådan bestemmelse kan tillige i praksis have den betydning, at advokaterne tvinges til på forhånd at overveje og drøfte alle relevante problemstillinger og spørgsmål med parten på et tidligt tidspunkt i forberedelsesfasen, hvilket gør det lettere og hurtigere at skære sagen til.

Udvalget finder, at en opstramning af kravet om bemyndigelse i § 353, stk. 2, er hensigtsmæssig for så vidt angår processuelle spørgsmål, mens hensynet til parternes mulighed for frit og uden tidsmæssig sammenhæng med det forberedende møde at kunne forhandle forlig taler imod at udstrække kravet til bemyndigelsen til også at omfatte indgåelse af forlig med bindende virkning.

Udvalget foreslår på den baggrund, at § 353, stk. 2, ændres således, at der stilles krav om, at hver af parterne skal give møde ved en person, der er bemyndiget til at træffe bestemmelse med hensyn til sagen for så vidt angår spørgsmål af processuel karakter.

3. Yderligere skriftveksling

Udover stævning og svarskrift vil der ofte blive afgivet replik og eventuelt duplik.

Yderligere skriftveksling efter stævning og svarskrift er hjemlet i retsplejelovens § 355, stk. 2 (processkrift om et nærmere angivet spørgsmål), i § 357, stk. 1 (endeligt påstandsdokument) og i § 357, stk. 2 (sammenfattende processkrift). I de to førstnævnte situationer kan retten fastsætte frist for processkriftets afgivelse, og manglende overholdelse heraf er sanktioneret, jf. herom umiddelbart nedenfor, mens retten i forhold til sammenfattende processkrifter alene kan opfordre parterne til at udarbejde sådanne.

Efter retsplejelovens § 360, stk. 5, kan retten bestemme, at der skal indtræde udeblivelsesvirkning, hvis et processkrift om et nærmere angivet spørgsmål eller endeligt påstandsdokument ikke indleveres rettidigt. Ude-

blivelsesvirkningen kan, afhængig af hvilken part som udebliver med dokumentet, være afvisning af sagen, dom efter sagsøgerens påstand eller at sagen hæves, jf. § 360, stk. 1-3. Det er som nævnt en forudsætning, at retten udtrykkeligt har meddelt parten, at manglende rettidig indlevering kan medføre udeblivelsesvirkning.

I forhold til processkrifterne om et nærmere angivet spørgsmål (retsplejelovens § 355, stk. 2) er det dog ifølge forarbejderne således, at den primære sanktion for manglende rettidig indlevering er indtræden af præklusion med hensyn til det spørgsmål, som processkriftet skulle angå, uanset om retten har tilkendegivet dette.

Om manglende indlevering af processkrift om et nærmere angivet spørgsmål er i Retsplejerådets betænkning nr. 1401/2001, side 499, bl.a. anført følgende:

”Manglende indlevering af et sådant processkrift kan tillægges udeblivelsesvirkning, hvis dette er tilkendegivet i pålægget, jf. den foreslåede § 360, stk. 5. Manglende indlevering af et sådant processkrift har tillige præklusionsvirkning for så vidt angår de spørgsmål, som pålægget angår, jf. den foreslåede § 358, stk. 4.

Det foreslås således, at præklusionsvirkning indtræder automatisk, uanset om der er advaret herom, hvorimod udeblivelsesvirkning forudsætter, at det udtrykkeligt er nævnt i pålægget. Retsplejerådet finder, at præklusionsvirkning er den mest hensigtsmæssige sanktion og derfor bør være den, der primært benyttes. Udeblivelsesvirkning bør kun anvendes, hvis der er særlig anledning dertil.”

I Justitsministeriets lovforslag, nr. L 168, folketingssamlingen 2005/2006, er om bestemmelsen anført i de almindelige bemærkninger, pkt. 5.2.1.2:

”Det har i forbindelse med høringen over et udkast til lovforslaget været anført, at hvis et processkrift indleveres for sent, bør den primære sanktion – dvs. den sanktion, der som udgangspunkt anvendes – være udeblivelsesvirkning og ikke præklusionsvirkning (dvs. afskæring af nyt processtof), sådan som Retsplejerådet har lagt op til i betænkning nr. 1401/2001. Justitsministeriet finder, at udgangspunktet bør være præklusionsvirkning, men at udeblivelsesvirkning bør kunne anvendes i alle tilfælde, hvor der konkret findes at være anledning til det, jf. bemærkningerne til forslaget til retsplejelovens §§ 355, 358 og 360 ...”

I bemærkningerne til bestemmelsen er bl.a. anført følgende:

”Endvidere bemærkes, at for processkrifternes vedkommende bør den primære sanktion for manglende rettidig indlevering være præklusionsvirkning med hensyn til det spørgsmål som processkriftet efter rettens pålæg skulle angå (dvs. afskæring af nyt processtof vedrørende det pågældende spørgsmål), men udeblivelsesvirkning kan tilkendegives, hvis retten finder, at der er anledning dertil.”

Udvalget har drøftet, om konsekvensen af manglende rettidig indlevering af et processkrift i videre omfang skal være udeblivelsesvirkning frem for præklusion. Udvalget finder imidlertid ikke anledning til at anbefale dette på nuværende tidspunkt, idet reglerne efter udvalgets opfattelse praktiseres på en afbalanceret måde.

For så vidt angår det sammenfattende processkrift (retsplejelovens § 357, stk. 2) er det som nævnt sådan, at retten kan opfordre parterne til at udarbejde et sådant. Et sammenfattende processkrift skal ifølge forarbejderne til retsplejelovens § 357, stk. 2, indeholde de samme elementer som et endeligt påstandsdokument suppleret med en uddybende redegørelse for partens hovedanbringender samt en kort redegørelse for de centrale omstændigheder med angivelse af eventuel uenighed mellem parterne og bevisførelse herom. I forbindelse med redegørelsen for de enkelte anbringender kan der henvises til retspraksis og litteratur.

Af bemærkningerne til retsplejelovens § 352, stk. 2, i lovforslag nr. L 168 fremgår i øvrigt følgende om brugen af sammenfattende processkrifter:

”Stk. 2 giver som noget nyt retten mulighed for at opfordre parterne til før hovedforhandlingen inden en frist, som retten har fastsat, at indlevere et sammenfattende processkrift. Parterne er frit stillet med hensyn til, om de vil efterkomme opfordringen.

Retten kan imidlertid i forbindelse med en opfordring til at indlevere et sammenfattende processkrift samtidig pålægge parterne at indlevere et endeligt påstandsdokument, såfremt der ikke indleveres et sammenfattende processkrift. Herefter vil den part, der hverken indleverer et sammenfattende processkrift eller et endeligt påstandsdokument, blive betragtet som udeblevet, såfremt udeblivelsesvirkning er tilkendegivet. Udarbejdelse af sammenfattende processkrifter vil navnlig være relevant i lidt større eller mere indviklede sager. I enkle sager vil det ikke være ressourcemæssigt forsvarligt at opfordre parterne til dette ekstra arbejde.

Kun parter som er repræsenteret af en advokat, eller som i øvrigt er i stand til at udarbejde et sammenfattende processkrift, bør opfordres hertil.”

Udvalget har efter drøftelser ikke fundet anledning til at foreslå lovændringer vedrørende sammenfattende processkrifter, herunder til indhold eller brugen heraf.

4. Betalingspåkrav jf. retsplejelovens 348, stk. 3.

4.1. Gældende regler

Retsplejelovens § 348, stk. 2, nr. 4 - 6, opstiller en række krav til stævningens indhold, herunder sagsfremstilling, angivelse af dokumenter, som sagsøgeren agter at påberåbe sig, og forslag til sagens behandling.

Hvor en sag behandles efter reglerne i kapitel 39 om behandling af sager om mindre krav, eller hvor sagsøgeren i stævningen har angivet, at sagsøgte forventes ikke at ville fremsætte indsigelser mod sagsøgerens påstand, finder disse bestemmelser ikke anvendelse. Stævningen skal her alene indeholde en kort fremstilling af de faktiske og retlige omstændigheder, hvorpå påstanden støttes. Det svarer til kravet til indholdet af et betalingspåkrav, jf. retsplejelovens § 477 b, stk. 3, nr. 4, i modsætning til efter § 348, stk. 2, nr. 4, hvorefter kravet er, at stævningen skal indeholde en udførlig fremstilling af de faktiske og retlige omstændigheder, hvorpå påstanden støttes.

Betalingspåkrav kan anvendes ved inddrivelse af forfaldne pengekrav på højst 100.000 kr., når fordringshaveren ikke forventer, at skyldneren har indsigelser mod kravet eller vil gøre modkrav gældende.

I sager, som er startet med et betalingspåkrav, og hvor der fremkommer indsigelser over for dette, iværksætter retten efter retsplejelovens § 477 f retssagsbehandling på baggrund af påkravet, der så sidestilles med en stævning. Hvor sagen er startet med et betalingspåkrav i en sag på højst 50.000 kr., svarer kravet til indholdet i betalingspåkravet til kravet til en stævning i en sådan sag. Hvor sagen derimod er startet med et betalingspåkrav i en sag mellem 50.001 kr. og 100.000 kr., vil retten herefter – afhængig af betalingspåkravets og dermed nu stævningens nærmere udfærdigelse – kunne mangle en udførlig fremstilling af de faktiske og retlige omstændigheder, hvorpå påstanden støttes, bilag og forslag til sagens behandling. Betalingspåkrav kan som nævnt kun anvendes i sager op til

100.000 kr., og sager med en værdi på højst 50.000 kr. vil være omfattet af småsagsprocessen, hvis skyldneren fremsætter indsigelser mod kravet. Problemstillingen er derfor kun aktuel for sager om betalingspåkrav på mellem 50.001 kr. og 100.000 kr.

4.2. Udvalgets overvejelser

For at sikre en hurtigere og mere effektiv forberedelse af disse sager kan det overvejes at indføre krav om indlevering af stævningstillæg i den situation, hvor retssagsbehandlingen er iværksat på baggrund af et betalingspåkrav i en sag mellem 50.001 kr. og 100.000 kr., og hvor der fremkommer indsigelser. Dette stævningstillæg skal opfylde kravene til stævning i retsplejelovens § 348, stk. 2, nr. 4-6, dvs. om sagsfremstilling og bilag. Dette bør i givet fald suppleres af en bestemmelse, hvorefter skyldneren udover at give besked til retten om indsigelser mod kravet samtidig skal give besked til sagsøgeren, som herefter skal indlevere stævningstillægget til retten inden 14 dage efter at være blevet underrettet om skyldnerens indsigelser.

Udvalget er i den forbindelse opmærksom på, at indsigelsesblanketten efter det oplyste som regel ikke indeholder en redegørelse for debtors indsigelser, og at sagsøger derfor ikke på dette grundlag har mulighed for at forholde sig kvalificeret hertil og følgelig ikke kan give en fyldestgørende redegørelse for sagen. Hvis sagsøger herefter skal indlevere replik uden at kende det nærmere indhold af debtors indsigelser, vil det medføre et øget spild af tid og ressourcer hos sagsøger/sagsøgers advokat.

I den forbindelse kan det imidlertid anføres, at advokaterne i lighed med, hvad der ellers gælder i civile sager, må forventes at kunne udarbejde stævning uden at kende modpartens indsigelser. Når sagen ikke længere kan løses ved betalingspåkrav, og betalingspåkravet derfor skal betragtes som en stævning, er det således op til sagsøger at tilvejebringe de oplysninger, som er nødvendige for, at sagsøgte kan indgive sit svarskrift.

Udvalget er endvidere opmærksom på, at debitor efter den nuværende praksis opfordres til at komme med et egentligt svarskrift, hvis indsigelserne ikke er konkretiseret i indsigelsesblanketten. Derpå får sagsøger en frist til at aflevere en replik, hvori der redegøres fyldestgørende for de retlige og faktiske omstændigheder, som kravet støttes på. Hvis debitor har begrundet indsigelserne, får sagsøger umiddelbart en frist til at afgive en sådan replik. Det kan derfor anføres, at et stævningstillæg kan være over-

flødigt, idet den nuværende praksis enten fører til det forløb, som forslaget om et stævningstillæg skal sikre, eller et mere hensigtsmæssigt forløb.

Hertil kommer, at et krav om indlevering af stævningstillæg i mange sager vil medføre mindst ét yderligere processkridt, ligesom det ikke vil medføre kortere sagsbehandlingstider for de omhandlede sager.

Udvalget foreslår på den baggrund, at der indføres en mulighed for, at retten konkret kan beslutte, at der skal udarbejdes et stævningstillæg i de sager, hvor retten vurderer, at det er nødvendigt.

5. Forberedelsens afslutning

Efter retsplejelovens § 356, stk. 1, 1. pkt., bestemmer retten, hvornår forberedelsen afsluttes. Har retten ikke truffet anden bestemmelse, anses forberedelsen for sluttet fire uger før hovedforhandlingen, jf. bestemmelsens 2. pkt.

At forberedelsen er afsluttet, har bl.a. den betydning, at en part ikke frit kan udvide sine påstande, fremsætte nye anbringender eller føre beviser, som ikke er angivet under forberedelsen, jf. herved retsplejelovens § 358.

Efter bestemmelsens stk. 1 må en part, som efter forberedelsens afslutning ønsker at fremkomme med udvidede påstande, nye anbringender eller at føre beviser, som ikke er angivet tidligere (såkaldt nova), give retten og modparten meddelelse herom, hvorefter retten – efter at modparten har haft lejlighed til at udtale sig – træffer afgørelse.

Retten kan efter stk. 6 uanset modpartens protest tillade nye påstande, anbringender og bevisførelse, hvis det af særlige grunde må anses for undskyldeligt, at anmodningen ikke er fremkommet tidligere, hvis modparten har tilstrækkelig mulighed for at varetage sine interesser uden udsættelse af hovedforhandlingen, eller hvis nægtelse af tilladelse vil kunne medføre et uforholdsmæssigt tab for parten.

Efter stk. 7 kan retten uanset modpartens samtykke modsætte sig udvidelse af påstande, fremsættelse af nye anbringender eller førelse af nye beviser, hvis en imødekommelse af anmodningen må antages at nødvendiggøre en udsættelse af hovedforhandlingen.

Om § 358, stk. 6 og 7, er i bemærkningerne (jf. lovforslag nr. L 168, folketingssamlingen 2005/2006) bl.a. anført følgende:

”Navnlig kan der kun helt undtagelsesvis blive tale om at fremkomme med nyt processtof, efter at der er indleveret et endeligt påstandsdokument eller sammenfattende processkrift. At udarbejde et endeligt påstandsdokument eller sammenfattende processkrift forudsætter en gennemarbejdning af sagen, og parten bør derfor i den forbindelse blive opmærksom på eventuelt nyt processtof, som ønskes inddraget i sagen.

Bestemmelsen er ligesom de gældende præklusionsregler udformet på den måde, at retten kan tillade en part at fremkomme med det nye processtof, når en eller flere af betingelserne ... er opfyldt. Forudsat at en eller flere af betingelserne er opfyldt, vil der ofte være tale om en samlet vurdering, hvori også mere generelt indgår tidspunktet for anmodningen, og om parten kunne være fremkommet med anmodningen på et tidligere tidspunkt. Er ingen af betingelserne opfyldt, skal retten derimod afslå en anmodning om at inddrage nyt processtof.

Stk. 7 giver retten mulighed for under visse betingelser at nægte tilladelse til at fremkomme med nyt processtof efter indtrådt præklusion, selv om modparten har givet samtykke til, at det nye processtof inddrages i sagen....

Parternes adgang til i enighed at inddrage nyt processtof, som er relevant for sagen, bør imidlertid i dispositive sager kun begrænses af hensynet til sagens behandling inden for rimelig tid. Det foreslås derfor, at retten skal kunne afslå en anmodning om at inddrage nyt processtof, selv om modparten har givet samtykke, hvis en imødekommelse af anmodningen må antages at nødvendiggøre en udsættelse af hovedforhandlingen. En udsættelse af hovedforhandlingen vil f.eks. kunne være nødvendig, hvis anmodningen angår indhentelse af yderligere beviser, som ikke vil kunne foreligge på det tidspunkt, der er fastsat for hovedforhandlingen. Er det tvivlsomt, om de pågældende beviser vil kunne foreligge ved hovedforhandlingen, kan retten efter omstændighederne tillade, at beviserne søges indhentet, men samtidig udtrykkeligt tilkendegive, at hovedforhandlingen vil blive gennemført på det fastsatte tidspunkt, selv om beviserne ikke foreligger.

Rettens adgang til at afskære nyt processtof, der vil nødvendiggøre en udsættelse af hovedforhandlingen, følger for så vidt allerede af, at det er retten, der fastsætter tidspunktet for hovedforhandlingen, jf. de foreslåede § 353, stk. 5, og § 345, og træffer bestemmelse om en eventuel udsættelse af behandlingen af sagen, jf. retsplejelovens § 345.

Da der foreslås forholdsvis detaljerede præklusionsregler, er det imidlertid fundet rigtigst, at rettens adgang til af egen drift at afskære nyt processtof af hensyn til at fastholde tidspunktet for hovedforhandlingen fremgår udtrykkeligt af præklusionsreglerne.”

Udvalget har overvejet, om der kunne være behov for at stramme op på reglerne, således at der i større omfang sker afvisning af nova. Udvalget har i den forbindelse overvejet, om det kunne være hensigtsmæssigt at afskaffe bestemmelsen i § 383, stk. 2, sidste pkt., som omhandler nye påstande og anbringender under anke til landsretten.

Det er udvalgets opfattelse, at der ikke på nuværende tidspunkt er grundlag for at foreslå ændringer heri.

I relation til sagsforberedelsens afslutning har udvalget endelig overvejet, om retten bør have mulighed for at bestemme, at hovedforhandlingen skal foregå i tilslutning til det forberedende møde, hvis det findes forsvarligt. Før 2007 indeholdt retsplejeloven en bestemmelse herom i § 356, stk. 3, der havde følgende ordlyd:

”Stk. 3. Retten kan bestemme, at domsforhandlingen skal foregå i tilslutning til et forberedende møde, såfremt parterne er enige herom, eller sagen findes tilstrækkeligt oplyst og også i øvrigt egnet til straks at domsforhandles.”

Bestemmelsen skal ses i sammenhæng med, at det forud for domstolsreformen var udgangspunktet, at hovedforhandlingen (domsforhandlingen) blev berammet ved sagsforberedelsens afslutning. I dag berammes hovedforhandlingen som nævnt på et tidligere tidspunkt. En bestemmelse som den tidligere § 356, stk. 3, kan trods dette have en berettigelse ved mindre, ukomplicerede sager uden vidneførsel. Såfremt parterne skal afgive forklaring, forudsætter en bestemmelse herom, at parterne er til stede, eller hurtigt kan møde op. Da mange forberedende møder som nævnt afholdes som telefonmøder, forudsætter fremrykkelse af hovedforhandlingen, at retten tillader deltagelse i hovedforhandlingen ved anvendelse af telekommunikation. Dette er hjemlet i retsplejelovens § 365, stk. 4 og 5.

Udvalget foreslår, at der indføres en bestemmelse om, at retten kan bestemme, at hovedforhandlingen skal foregå i tilslutning til det forberedende møde. Kriterierne bør være, at sagens parter er indforstået hermed, at sagen findes at være tilstrækkeligt oplyst, og at begge parter skønnes at have mulighed for at varetage deres interesser.

6. Ekstrakt, tidsplan og materialesamling. Fortegnelse i småsager.

Retten kan efter retsplejelovens § 357, stk. 1, pålægge parterne inden for en af retten fastsat frist før hovedforhandlingen at indlevere endeligt på-

standsdokument, som skal indeholde påstande, anbringender og bevisangivelser. Der er ikke hjemmel til, at byretten i sager, der behandles af én dommer, kan kræve ekstrakt (en struktureret samling af de sagsdokumenter, der skal benyttes under hovedforhandlingen), tidsplan eller materialesamling (en struktureret samling af litteratur og retsafgørelser) fra parterne; derimod er der hjemmel til, at byrettens præsident kan bestemme, at parterne i sager, der behandles med flere dommere eller under medvirken af sagkyndige, skal udarbejde en ekstrakt. Ligeledes udarbejdes der ekstrakt i sager ved landsretten og Højesteret.

Der har været ønske om også at give byretten mulighed for at pålægge parterne at indlevere ekstrakt i sager, som behandles af én dommer, og for at pålægge parterne at indlevere tidsplan og materialesamling.

I overvejelserne om eventuel lovregulering af området bør indgå på den ene side, at ekstrakt, tidsplan og materialesamling er gode arbejdsredskaber, der højner kvaliteten og letter afviklingen af hovedforhandlingen, og som letter rettens arbejde i forhold til forberedelse af hovedforhandlingen og domsskrivningen. For ekstraktens vedkommende gælder dette ikke mindst, når det er markeret, hvilke dele af dokumenterne der har særlig relevans for sagens behandling og afgørelse.

På den anden side indebærer udarbejdelse af i al fald ekstrakt og materialesamling et merarbejde for advokaterne, hvilket betyder øgede omkostninger for parterne, og det må endvidere tages i betragtning, at ekstrakt, tidsplan og materialesamling i mange sager ikke er nødvendig. I sager, der behandles af én dommer, er ekstrakten som oftest kun nødvendig i sager med mange dokumenter. Tidsplanen har naturligvis særlig værdi i sager med mange vidner.

Udvalget foreslår, at der tilvejebringes hjemmel til, at retten konkret kan pålægge parterne at indlevere ekstrakt til retten inden en fastsat frist før hovedforhandlingen også i sager, der behandles af én dommer. Udvalget forudsætter, at et sådant pålæg kun gives i sager, hvor parterne er repræsenteret ved advokat, og kun hvor sagens karakter gør det relevant.

Udvalget finder ikke, at der er grundlag for at foreslå lovgivningstiltag for så vidt angår materialesamling og tidsplan. Det er udvalgets opfattelse, at retten og partsadvokaterne i de konkrete sager, hvor tidsplan og/eller materialesamling kunne være relevant, kan aftale nærmere herom.

Udvalget bemærker, at Dommerforeningens vejledning under pkt. 6.5 forudsætter, at sagsøgeren senest sammen med påstandsdokumentet sender retten en endelig tidsplan for hovedforhandlingens forløb, og at vejledningen under pkt. 6.6 henstiller til, at der udarbejdes en materialesamling, hvis en part ønsker at påberåbe sig retspraksis, litteratur mv.

I sager om krav, der har en økonomisk værdi af højst 50.000 kr. (småsager, jf. retsplejelovens kapitel 39), er det bestemt, at retten skal udarbejde en fortegnelse over parternes påstande, anbringender og beviser og sende den til parterne, jf. § 406, stk. 5. Bestemmelsen skal ses i lyset af, at det i småsagerne er retten, der har ansvaret for sagsforberedelsen, og rettens fortegnelse træder således i stedet for de påstandsdokumenter, som retten efter § 357 i de almindelige civile sager kan pålægge parterne at udarbejde, jf. ovenfor.

Udvalget har overvejet, om det kunne være hensigtsmæssigt at bløde bestemmelsen op, således at retten ikke i alle tilfælde skal udarbejde en fortegnelse efter § 406, stk. 5, idet det i praksis har vist sig, at en fortegnelse ikke er nødvendig i alle sager. Det kan f.eks. være i de sager, hvor parterne har valgt selv at udarbejde processkrifter, og disse må anses for at være fyldestgørende, således at det konkret findes forsvarligt at afholde hovedforhandling på det foreliggende grundlag.

Deloitte har i sin analyse foreslået, at kravet om udarbejdelse af fortegnelse i alle småsager fjernes, således at fortegnelse udelukkende udarbejdes i de sager, hvor det vurderes at være relevant.

Udvalget foreslår – også i lyset af Deloitte's analyse – at § 406, stk. 5, ændres, således at retten kan beslutte, at der ikke skal udarbejdes en fortegnelse, hvis det konkret findes forsvarligt at afholde hovedforhandling på det foreliggende grundlag.

7. Lovbestemt frist for afholdelse af hovedforhandling

Udvalget har drøftet om en lovbestemt frist, inden for hvilken hovedforhandling skal være afholdt, kunne medvirke til at sikre en mere effektiv sagsforberedelse, idet fristen tilskynder parter, advokater og retten til at sikre fremdrift i den enkelte sag.

En sådan frist kendes fra den norske tvistelov § 9-4, (2), som har følgende ordlyd:

”(2)Straks tilsvaret er inngitt etter § 9-3, skal retten legge opp en plan for den videre behandlingen etter drøfting med parterne og herunder fastsette frister og treffe nødvendige beslutninger. Dette omfatter

...

h) berømmelse av hovedforhandling, som bare hvis særlige grunner gjør det nødvendig kan settes til et tidspunkt senere enn seks måneder etter at stevning ble inngitt i saken,

...”

Så vidt det er udvalget bekendt, blev de norske regler sat i kraft med et langt varsel og efter, at der var sikret retterne mulighed for at nå ned på en berømmelsestid på 6 måneder.

Hvis en frist skal give mening, skal den på den ene side være realistisk at overholde og på den anden side ikke for lang. Seks måneder synes umiddelbart at være en passende tidsfrist, som vil være realistisk i mange sager, og som i øvrigt forekommer rimelig i forhold til sagens parter. Imidlertid vil der også være sager, som ikke vil kunne forberedes på under seks måneder, og disse sager kan ikke altid identificeres så tidligt i forløbet. En lovbestemt frist for afholdelse af hovedforhandling vil derfor være vanskelig at arbejde med i praksis, og hvis det forekommer ofte, at fristen, trods de bedste intentioner om dens overholdelse, må udskydes grundet sagens konkrete omstændigheder, vil lovbestemmelsen miste sin værdi.

Udvalget kan på den baggrund ikke anbefale, at der indføres en tidsmæssig frist for hovedforhandlingens afholdelse.

Udvalget bemærker, at som det fremgår af kapitel 4 om sagsbehandlingstider ved domstolene, afsnit 6, er der bl.a. opstillet interne mål for sagsbehandlingstiderne ved domstolene, som er fastsat af Domstolsstyrelsen i samarbejde med retterne, og som der årligt måles på opfyldelsen af, ligesom Danmarks Domstole har korte sagsbehandlingstider som et af fire overordnede mål for perioden 2013-2018.

Kapitel 11

Hovedforhandlingen

1. Indledning

Reglerne om hovedforhandling af civile sager i 1. instans findes i retsplejelovens kapitel 34 (§§ 362-366). Udgangspunktet er, at hovedforhandlinger foregår mundtligt og med personligt fremmøde.

Efter § 365, stk. 1, indledes hovedforhandlingen med, at parterne nedlægger deres påstande. Hvis påstandene ikke fremgår af tidligere afgivne processkrifter, kan retten bestemme, at påstandene skal være affattet skriftligt. I stk. 2 bestemmes, at sagsøgeren herefter giver en kort fremstilling af sagen (forelæggelse), hvorefter bevisførelsen finder sted. I praksis får sagsøgte mulighed for at supplere sagsøgerens forelæggelse, før bevisførelsen finder sted. Efter bevisførelsen gør sagsøgeren og sagsøgte rede for deres opfattelse af hele sagen (procedure), og sluttelig gives parterne lejlighed til kort at kommentere modpartens procedure (replik og duplik). Efter stk. 3 optages sagen til afgørelse, når forhandlingerne er sluttet. Med parternes samtykke kan retten dog udsætte sagen på parternes stillingtagen til rettens forligsforslag.

Efter § 365, stk. 4 og 5, kan retten tillade deltagelse i hovedforhandlingen ved anvendelse af telekommunikation. I praksis sker dette uhyre sjældent.

Efter § 366, stk. 1, kan retten med parternes samtykke bestemme, at sagen afgøres uden mundtlig hovedforhandling, når særlige grunde taler derfor. Retten træffer i så fald bestemmelse om parternes udveksling af skriftlige procedureindlæg. Retten træffer herefter afgørelse på baggrund af det skriftlige materiale.

2. Skriftlig forelæggelse

Som nævnt ovenfor forelægges sagen mundtligt for retten. Under forelæggelsen præsenteres sagens faktum med henvisning til relevante bilag, og der redegøres kort for sagens juridiske problemstillinger. I mere komplicerede sager er det ikke ualmindeligt, at advokaterne benytter sig af støttebilag til illustration. Det kan eksempelvis være talopgørelser, tidslinjer eller skematiske oversigter.

En hjemmel til at kræve skriftlig forelæggelse, som skal være retten i hænde nogen tid før hovedforhandlingen, findes ikke i dag, og har været efterspurgt. Skriftlig forelæggelse vil lette rettens forberedelse og vil desuden have den fordel, at varigheden af hovedforhandlingen afkortes lidt, ligesom den må antages at lette rettens arbejde med domsskrivning. Ved overvejelserne heraf bør det imidlertid tages i betragtning, at man ved at kræve skriftlig forelæggelse pålægger advokaterne et merarbejde, som i sidste ende skal betales af parterne.

Udvalget finder ikke anledning til at foreslå lovgivningstiltag på dette område. Det er udvalgets opfattelse, at retten og partsadvokaterne i de få konkrete sager, hvor en skriftlig forelæggelse kunne være relevant og hensigtsmæssig, kan aftale dette.

3. Skriftlig procedure

Som nævnt ovenfor procederes sagen mundtligt. Der er kun i sager, som afgøres uden mundtlig hovedforhandling, at retten kan bestemme, at parterne skal udveksle skriftlige procedureindlæg.

Det har været foreslået at give mulighed for, at retten kan pålægge parterne at afgive skriftlige procedureindlæg også i sager med mundtlig hovedforhandling. Fordelen herved er, at hovedforhandlingen kan afvikles lidt hurtigere, og at rettens forberedelse og domsskrivning lettes. Det bør dog også tages i betragtning, at man ved at kræve skriftlige procedureindlæg pålægger advokaterne et merarbejde, som i sidste ende skal betales af parterne. Hertil kommer, at brug af skriftlige procedureindlæg reelt må forudsætte, at der efter bevisførelsens afslutning gives advokaterne særlig tid til at forberede proceduren, og at sagens behandling derfor må udsættes herpå.

Udvalget finder ikke anledning til at foreslå lovgivningstiltag på dette område. Det er udvalgets opfattelse, at retten og partsadvokaterne i de få konkrete sager, hvor en skriftlig procedure kunne være relevant og hensigtsmæssig, kan aftale dette.

4. Tilkendegivelser

Efter retsplejelovens § 268 mægler retten forlig i alle borgerlige domssager i 1. instans; dog kan forligsmægling undlades, hvis det på grund af sagens beskaffenhed, parternes forhold eller lignende omstændigheder på forhånd

må antages, at mægling vil være forgæves. Der kan også mægles forlig under behandlingen af en ankesag.

Forligsmægling vil ofte være forsøgt af retten under sagsforberedelsen. Uanset at det ikke under forberedelsen er lykkedes at afslutte sagen forligsmæssigt, er det almindeligt, at retten, hvis parterne ønsker det, foreslår parterne en forligsmæssig løsning af sagen efter hovedforhandlingen. Retten kan komme med et mundtligt forligsforslag (tilkendegivelse) i forlængelse af hovedforhandlingen, eller retten kan tilsende parterne en skriftlig tilkendegivelse senere.

Hvis parterne accepterer rettens tilkendegivelse, behøver retten ikke at skrive dom i sagen. Især ved mundtlige tilkendegivelser kan der således efter sagens karakter være en stor tidsmæssig besparelse for retten, hvis sagen forliges, men også ved skriftlige tilkendegivelser er det vurderingen, at der spares tid. For landsretternes vedkommende er tidsbesparelsen ved tilkendegivelse frem for dom dog ret begrænset i langt de fleste ankesager, uanset form. For parterne har en tilkendegivelse den fordel, at de får en endelig afgørelse af sagen med det samme.

Deloitte har i sin analyse peget på, at retterne med fordel vil kunne øge anvendelsen af bl.a. tilkendegivelser efter hovedforhandlingen i forhold til at frigøre ressourcer.

Udvalget er som nævnt enig i, at der kan spares tid på domsskrivning, hvis flere sager kan forliges efter rettens tilkendegivelse i forlængelse af hovedforhandlingen, og udvalget foreslår derfor, at retten og parterne i højere grad prioriterer forligsbestræbelser også efter hovedforhandlingen. Udvalget foreslår også, at retten er opmærksom på vigtigheden af rettens mundtlige videreformidling af en tilkendegivelse, idet det kan have betydning for forligsviljen at høre dommerens udlægning af sagens resultat. Denne mulighed har parterne ikke ved skriftlige tilkendegivelser. Advokatrådet og Danske Advokater har derfor peget på, at der kan være tilfælde, hvor retten med fordel kunne overveje muligheden for at kombinere en skriftlig tilkendegivelse med et telefonmøde med partsdeltagelse, hvor der kunne redegøres for, hvad der har ført til udfaldet af tilkendegivelsen, herunder bevisbyrde regler mv.

Udvalget skal understrege, at det er en judiciel afgørelse, om der er grundlag for at fremkomme med en tilkendegivelse, og udvalget finder derfor

ikke anledning til at foreslå en nærmere regulering af retternes brug af tilkendegivelser.

Udvalget finder også anledning til at fremhæve, at det er parternes ret at kræve en afgørelse i form af en dom. Efter udvalgets opfattelse bør det imidlertid – sammen med en øget fokus på forligsbestræbelser – overvejes at indføre et økonomisk incitament for parterne til at forlige sager, eksempelvis ved tilbagebetaling af en del af retsafgiften. Det bemærkes hertil, at efter retsafgiftslovens § 2, stk. 6, tilbagebetales en tredjedel af berammelsesafgiften, dog mindst 500 kr., i sager, der afsluttes uden dom, ved udeblivelsesdom eller ved, at en part tager bekræftende til genmæle. Udvalgets overordnende overvejelser omkring ændring af retsafgiftslovgivningen på det civile område er beskrevet i kapitel 12.

Endelig finder udvalget, at det er nødvendigt, at advokaterne forbereder parterne på, at retten sandsynligvis vil tilbyde en mundtlig eller skriftlig tilkendegivelse. Det vil efter udvalgets opfattelse næppe være hensigtsmæssigt at lovgive herom. I Vejledning om behandling af civile sager ved byretterne er indsat et afsnit herom, jf. vejledningens pkt. 7.7, og det må antages, at dette vil medføre, at advokaterne vil være opmærksomme på at forberede parterne i fornødent omfang.

I modsætning til domme, der som udgangspunkt skal afsiges og foreligge på skrift snarest efter hovedforhandlingens afslutning og senest fire uger herefter, jf. retsplejelovens § 219, stk. 1 og stk. 3, er der ingen frister for, hvornår en skriftlig tilkendegivelse skal foreligge. Efter udvalgets opfattelse bør skriftlige tilkendegivelser sendes til parterne hurtigst muligt efter hovedforhandlingens afslutning, og praksis synes at være i overensstemmelse hermed. Udvalget finder på den baggrund ikke anledning til at foreslå en lovbestemt frist for skriftlige tilkendegivelser.

5. Kortere domme i sager, som behandles under medvirken af tre dommere

Retsplejelovens § 218 a giver regler for, hvad en dom skal indeholde. Efter bestemmelsens stk. 1 skal domme indeholde parternes påstande og en fremstilling af sagen, herunder i fornødent omfang en gengivelse af de afgivne forklaringer, samt angive de faktiske og retlige omstændigheder, der er lagt vægt på ved sagens afgørelse. I civile sager skal dommene desuden indeholde en gengivelse af parternes anbringender. Stk. 2 giver mulighed for, at sagsfremstillingen i dommen kan begrænses til en kort angivelse af

parternes anbringender, såfremt der samtidig gives en udførlig begrundelse for afgørelsen. Denne mulighed for ”korte domme” kan ikke benyttes, hvis sagen har været undergivet kollegial behandling i medfør af § 12, stk. 3, dvs. hvis der deltager tre juridiske dommere i sagens afgørelse.

Korte domme bruges meget i praksis, da der spares tid i forbindelse med domsskrivningen. Hvis en kort dom ankes, skal retten snarest muligt afgive en supplerende redegørelse for sagen til landsretten, jf. § 218 a, stk. 3. Ved valget mellem kort dom eller dom med en fuldstændig sagsfremstilling må dommeren derfor konkret tage sandsynligheden for anke i betragtning. Korte domme bruges i praksis bl.a. i sager, som ikke har et kompliceret faktum og i sager, der som følge af ankebegrænsningsreglerne ikke umiddelbart kan ankes.

Reglen i § 12, stk. 3, fik sin nuværende formulering ved lov nr. 538 af 8. juni 2006 (politi- og domstolsreformen) på baggrund af Retsplejerådets forslag. I bemærkningerne til § 218 a, stk. 2, (jf. lovforslag nr. L 168, folketingssamlingen 2005/2006) , er anført følgende:

”I tilknytning til forslaget om, at civile sager kan undergives kollegial behandling i byretten, jf. forslaget til retsplejelovens § 12, stk. 3, ... foreslås det, at muligheden for at affatte byrretsdomme i civile sager i forenklet form kun skal gælde sager, der har været behandlet med én juridisk dommer (med eller uden medvirken af sagkyndige dommere). Har der medvirket flere juridiske dommere efter det nye forslag herom, skal dommen affattes efter den almindelige regel i retsplejelovens § 218 a, stk. 1 ...”

Udvalget har overvejet at udvide muligheden for brug af korte domme til også at omfatte sager, der undergives kollegial behandling i medfør af § 12, stk. 3. Henset til kriterierne for kollegial behandling i § 12, stk. 3 – hvorefter der skal være tale om sager, som er af principiel karakter, eller hvis udfald kan få væsentlig betydning for andre end parterne, eller som frembyder særlig omfattende eller vanskelige retlige eller bevismæssige spørgsmål, eller hvis karakter i øvrigt undtagelsesvis gør kollegial behandling påkrævet – finder udvalget ikke at kunne anbefale domme uden sagsfremstilling i disse sager.

Udvalget er på den anden side af den opfattelse, at det ikke i alle kollegialt behandlede sager er nødvendigt med en fuldstændig sagsfremstilling i dommen, hvorfor det foreslås, at retsplejelovens § 218 a ændres, således at der tilvejebringes hjemmel til domme med begrænset sagsfremstilling,

hvis retten konkret finder det forsvarligt. En begrænset sagsfremstilling skal være mere udførlig end blot en angivelse af parternes anbringender. På samme måde som med de korte domme skal det af dommen fremgå, at dommen ikke indeholder en fuldstændig sagsfremstilling, og i tilfælde af anke skal retten afgive en supplerende redegørelse. Det bemærkes i den forbindelse, at indholdet af en supplerende redegørelse må afhænge af den konkrete sag og ikke altid kan begrænses til blot en gengivelse af afgivne forklaringer.

6. Øget brug af skriftligt behandlede sager

Som nævnt indledningsvis er der hjemmel til, at en sag med parternes samtykke kan afgøres uden afholdelse af mundtlig hovedforhandling, hvis særlige grunde taler derfor, jf. retsplejelovens § 366, stk. 1, 1. pkt. Retten træffer i så fald bestemmelse om parternes udveksling af skriftlige procedureindlæg.

Reglen i retsplejelovens § 366 om afgørelse af sager i 1. instans uden afholdelse af mundtlig hovedforhandling blev indført i forbindelse med lov nr. 538/2006 på baggrund af Retsplejerådets forslag. I de almindelige bemærkninger til bestemmelsen i lovforslag nr. L168, folketingssamlingen 2005/2006, pkt. 5.2.3, er anført bl.a. følgende:

”Rettens beslutning om at undlade at afholde en mundtlig hovedforhandling kan efter Retsplejerådets forslag kun ske efter en konkret vurdering af, om det er nødvendigt at afholde en mundtlig hovedforhandling i den pågældende sag.

Retsplejerådet anfører, at hvis bevisførelse i form af forklaringer har væsentlig betydning for sagen, vil en mundtlig hovedforhandling normalt være påkrævet. Hvis der under forberedelsen har været en betydelig grad af mundtlighed i form af et eller flere længerevarende forberedende retsmøder, kan der efter omstændighederne være mindre behov for en mundtlig hovedforhandling. Hvis sagen er meget kompliceret, vil det sjældent være hensigtsmæssigt slet ikke at holde en mundtlig hovedforhandling. ...

I vurderingen af, om en mundtlig hovedforhandling er nødvendig, må det efter Retsplejerådets opfattelse også indgå, om sagen har en særlig offentlig interesse. Det er i Retsplejerådets forslag forudsat, at beføjelsen til at undlade at afholde en mundtlig hovedforhandling vil blive anvendt med varsomhed, idet der efter forslaget skal være særlige grunde, der taler for det.

Retsplejerådets forslag om at åbne mulighed for skriftlig behandling i første instans skal først og fremmest ses som et led i rådets overordnede målsætning om en fleksibel retspleje. Selv

om der i de fleste sager vil skulle holdes en mundtlig hovedforhandling, bør der således efter Retsplejerådets opfattelse være mulighed for at undlade dette, når det undtagelsesvis ikke er nødvendigt.

Efter Retsplejerådets forslag kræves som nævnt parternes samtykke til at undlade at afholde en mundtlig hovedforhandling i første instans.

Retsplejerådet anfører, at en part efter omstændighederne kan lægge stor vægt på at kunne forklare sig direkte over for den eller dem, der skal træffe afgørelse i sagen, og en part bør altid kunne forlange, at der afholdes en mundtlig hovedforhandling i tvistige sager i første instans. Retsplejerådet fremhæver i den forbindelse bl.a., at det er retten, er på grundlag af sagens karakter fastsætter hovedforhandlingens længde.”

Da afgørelse på skriftligt grundlag i et vist omfang kan være tidsbesparende, har udvalget overvejet, om der er grundlag for at udvide anvendelsesområdet herfor. Hensynet til parterne og det overordnede princip om offentlighed og mundtlighed i retsplejen taler med vægt for, at parternes accept er nødvendig, men kriteriet ”hvis særlige grunde taler derfor” vil kunne gøres bredere. Udvalget finder imidlertid ikke at kunne anbefale en udvidelse af reglen.

Også for så vidt angår ankesager har retten mulighed for at bestemme, at sagen kan afgøres uden mundtlig hovedforhandling, jf. retsplejelovens § 387, stk. 1. Betingelserne er, at parterne er enige herom, at genstanden for forhandlingen alene er, om anken kan fremmes, eller at det i øvrigt på grund af sagens særlige beskaffenhed findes hensigtsmæssigt. Efter stk. 2 træffer retten i så fald bestemmelse om parternes udveksling af skriftlige procedureindlæg.

Betingelserne i stk. 1 blev udformet med lov nr. 320 af 4. juni 1986, og der skete herved en udvidelse af anvendelsesområdet for skriftligt behandlede ankesager i forhold til tidligere. Bestemmelsen i stk. 1 er siden sprogligt ændret ved lov nr. 538 af 8. juni 2006, ligesom stk. 2 og 3 blev indført med sidstnævnte lov.

Det fremgår af forarbejderne til lov nr. 320/1986, jf. de almindelige bemærkninger til lovforslag nr. L 9 af 2. oktober 1985, pkt. 4, at formålet med udvidelsen af reglen var aflastning af især Højesteret, der havde udtrykt ønske om i større udstrækning at afgøre ankesager på skriftligt grundlag.

Skriftlig behandling af ankesager kan f.eks. tænkes anvendt af landsretten i sager, hvor der ikke skal afgives parts- eller vidneforklaringer, sager der alene angår lovfortolkning mv.

Også i forhold til ankesagerne kan afgørelse på skriftligt grundlag i et vist omfang være tidsbesparende, hvorfor udvalget har overvejet at udvide muligheden herfor. Udvalget finder imidlertid ikke at kunne anbefale en udvidelse af reglen.

Det bemærkes for fuldstændighedens skyld, at for så vidt angår sager om mindre krav, jf. retsplejelovens kapitel 39 (småsager), er det udgangspunktet, at ankebehandlingen sker på skriftligt grundlag. Således bestemmes i retsplejelovens § 410, stk. 4, at anken afgøres på skriftligt grundlag, medmindre landsretten efter sagens beskaffenhed finder, at der er grund til mundtlig behandling. Hvis begge parter fremsætter anmodning herom, skal anmodningen i almindelighed imødekommes.

7. Rettens aktive medvirken ved hovedforhandlingens tilrettelæggelse

Det har været anført, at retten i højere grad bør medvirke aktivt ved tilrettelæggelsen af hovedforhandlingen, herunder særligt i forhold til tidsestimeringen. At få tilrettelagt hovedforhandlingen tidsmæssigt korrekt er af stor betydning for såvel afviklingen af den konkrete sag, som for afviklingen af andre sager ved retten. Hvis der er afsat længere tid til hovedforhandlingen, end det reelt var nødvendigt, har det betydning for rettens fleksibilitet i forhold til afvikling af andre sager. Hvis der omvendt ikke er afsat tilstrækkelig tid til hovedforhandlingen, kan det betyde, at denne må udsættes med tidsspilde og forsinkelse til følge.

Hovedforhandlingen berammes så vidt muligt på det forberedende møde, jf. retsplejelovens § 353, stk. 5, sidste pkt., og ellers snarest muligt, jf. § 354, stk. 1. Det er derfor hensigtsmæssigt, at der allerede på et tidligt tidspunkt foreligger et realistisk skøn over, hvor lang tid der skal afsættes til afholdelse af hovedforhandling.

I Vejledning om behandlingen af civile sager i byretten anføres på linje hermed under pkt. 4.2 om det forberedende møde bl.a., at parterne skal oplyse hovedforhandlingens forventede varighed i timer, gerne i form af en foreløbig tidsplan.

Retten kan og bør som led i aktiv retsledelse spørge ind til tidsestimaterne, hvis der er behov for afklaring. Det kan eksempelvis være, hvis retten umiddelbart vurderer, at der er afsat for lang eller for kort tid. Det kan overvejes, om der er behov for at præcisere rettens aktive medvirken ved hovedforhandlingens tilrettelæggelse enten direkte i lovteksten eller i bemærkningerne.

Udvalget har overvejet, om der bør fastsættes tidsfrister for varigheden af parternes procedurer ud fra en betragtning om, at proceduren i mange tilfælde med fordel kunne koncentreres mere.

I Dommerforeningens vejledning anføres om proceduren i pkt. 7.5 bl.a. følgende:

”Advokaternes procedure bør såvel i relation til faktum som til sagens juridiske problemstillinger være koncentreret om det, der er omtvistet og tvivlsomt. Det vil ofte være en fordel at indlede proceduren med en kortfattet disposition. Proceduren forudsættes i alt væsentligt at svare til det indgivne påstandsdokument, medmindre bevisførelsen giver anledning til ændringer.

Ved gennemgang af retspraksis og litteratur er det ikke nødvendigt at dokumentere velkendte retsprincipper eller retsregler. En summarisk gennemgang af et større antal domme har sjældent betydning for sagens udfald.”

I landsretspræsidenterne vejledning anføres tilsvarende om proceduren i pkt. E 5 bl.a. følgende:

”Advokaternes procedure bør såvel i relation til faktum som til sagens juridiske problemstillinger være koncentreret om det, der er omtvistet og tvivlsomt, og det vil ofte være en fordel at indlede proceduren med en kortfattet disposition for denne, ligesom det vil være en fordel, at advokaterne undervejs i proceduren gør opmærksom på, at de begynder på et nyt punkt. Proceduren forudsættes – med forbehold for forløbet af bevisførelsen – i alt væsentligt at svare til påstandsdokumentet.

Ved gennemgang af retspraksis og litteratur er det ikke nødvendigt at dokumentere eksistensen af velkendte retsprincipper eller anvendelsen af velkendte retsregler. En summarisk gennemgang af et større antal domme har sjældent betydning for sagens pådømmelse.”

Det er udvalgets opfattelse, at en procedure, der til fulde lever op til anbefalingerne i disse vejledninger, fuldt forsvarligt kan holdes inden for en kortere tid end det ofte sker i praksis. Udvalget har overvejet, om der bør opstilles krav til længden af proceduren i lighed med, hvad der gælder ved EU-domstolen, hvor der gælder en regel om en halv time, men udvalget har ikke fundet grundlag herfor, da der er stor forskel på sagerne, ligesom der er stor forskel på den måde, hvorpå sager i øvrigt behandles ved EU-domstolene og danske domstole. Udvalget finder det vigtigt at understrege, at både dommere og advokater er opmærksomme på, at proceduren lever op til vejledningen.

8. Digital modtagelse af dokumenter i forbindelse med domsskrivning

Deloitte har på baggrund af kortlægningsbesøg identificeret domsskrivningen som et område, hvor retternes arbejde kan lettes, hvis dokumenter som f.eks. syns- og skønserklæringer, erklæringer fra Arbejdsskadestyrelsen mv. modtages digitalt, og der dermed ikke er behov for manuel indtastning af oplysninger fra disse dokumenter. Deloitte foreslår derfor, at retten skal modtage disse dokumenter digitalt, således at det undgås, at der skal ske manuel indtastning/afskrivning af tekstafsnit.

Udvalget er enig med Deloitte i, at det letter retternes arbejde med at skrive dommen, når der ikke skal ske manuel indtastning af oplysninger fra forskellige dokumenter. Udvalget peger dog på, at retterne i et vist omfang allerede modtager relevante dokumenter digitalt eller i forbindelse med domsskrivning anmoder om at modtage disse dokumenter digitalt. Udvalget anbefaler imidlertid, at der arbejdes på at sikre, at dette, herunder ved aftaler med de relevante eksterne parter, sker i alle tilfælde, hvor det har reel praktisk betydning ved domsskrivningen. I forhold til syns- og skønserklæringer bemærker udvalget, at Retsplejerådets forslag, jf. kapitel 9, indebærer anvendelse af en bestemt blanket til syns- og skønserklæringen, og at det skal kunne bestemmes at denne blanket skal sendes elektronisk til retten.

9. Digital udsendelse af dom

Det fremgår af Deloittes analyse, at det på kortlægningsbesøg blev understreget af byretterne, at udsendelsen af dom i dag medfører flere aktiviteter, der vil kunne undgås ved, at dommen udsendes digitalt. Det gælder eksempelvis, at retterne skal håndtere, at advokater og parter ringer og beder om at få dommen læst højt. Deloitte foreslår derfor, at domme fremover

sendes digitalt til parter/advokater. Deloitte peger dog på, at nogle retter allerede udsender domme digitalt.

Udvalget er enig i, at det vil være en lettelse for retternes arbejde, hvis dommen udsendes digitalt, når dommen er afsagt frem for, at parterne kan ringe til retten og få resultatet oplyst. Udvalget anbefaler derfor, at der skabes de nødvendige muligheder for, at retterne på en sikker måde kan udsende domme og andre afgørelser digitalt.

10. Berammelse og andel omberammelser

På baggrund af kortlægningsbesøg har Deloitte identificeret forskellig praksis i forhold til, hvordan retterne gennemfører berammelse af hovedforhandling. Den gennemførte spørgeskemaundersøgelse viser, at der er stor variation i den valgte metode for berammelse og stor variation i den tid, som retterne samlet set bruger på beramelse af hovedforhandlinger. Der er endvidere stor variation i antallet af omberammelser. Deloitte har derfor analyseret konsekvenserne ved, at retterne foretager en hensigtsmæssig berammelse ved en mere effektiv berammelse af hovedforhandling, herunder eksempelvis gennem øget anvendelse af berammelse i forbindelse med første telefonmøde. Deloitte har desuden analyseret konsekvenserne ved at begrænse omberammelser gennem en mere stringent håndhævelse af praksis og indførelse af en berammelsesafgift. Konsekvenserne er beregnet på baggrund af forskellige grader af tilpasning til bedste praksis.

Udvalget er enig i, at berammelse og omberammelse er et område, som retterne bør have fokus på, herunder også for at mindske andelen af omberammelser.

Deloitte's analyse peger på, at der er forskel på den metode og praksis, retterne har i forbindelse med berammelse og omberammelse, og udvalget anbefaler derfor, at der igangsættes et arbejde med at identificere "bedste praksis" på området, således at denne kan udbredes, og der derved kan realiseres et potentiale. I den forbindelse bør det undersøges, om metoden i forbindelse med berammelse af hovedforhandling har sammenhæng med andelen af omberammelser.

Deloitte har desuden forslået at indføre en omberammelsesafgift (på 10.000 kr.). Det er udvalgets opfattelse, at en sag ikke skal omberammes, medmindre der foreligger gode grunde hertil, og i så fald forekommer det

ikke rimeligt eller nødvendigt med en særlig afgift for omberømmelsen, og udvalget har derfor ikke fundet anledning til at indarbejde dette forslag i udvalgets lovudkast. Da det dog ikke kan udelukkes, at der kan være andre tilfælde af omberømmelser, foreslår udvalget i stedet, at spørgsmålet om en særlig afgift ved omberømmelser overvejes nærmere i forbindelse med det generelle arbejde, som udvalget foreslår igangsat om ændring af rets-afgifterne, jf. neden for i kapitel 12.

Kapitel 12

Retsafgifter mv.

1. Gældende regler

Reglerne om retsafgifter findes i retsafgiftsloven. I dette notat behandles kun reglerne om afgift i civile sager. Der findes særlige regler i retsafgiftsloven om afgifterne for bl.a. skiftesager, midlertidige afgørelser om forbud og påbud og faged- og auktionsforretninger. Disse regler omtales ikke.

Regler om retsafgifter i civile sager blev ændret ved lov nr. 1436 af 22. december 2004 om ændring af lov om retsafgifter og retsplejeloven (Nedsættelse og omlægning af retsafgifterne i civile retssager), hvor de gældende afgiftssatser blev fastlagt. Formålet med loven var at lette adgangen til domstolene gennem en nedsættelse og omlægning af retsafgifterne i civile sager. Loven udmøntede den daværende regerings aftale med Dansk Folkeparti og Kristendemokraterne om forslaget til finanslov for 2005.

Med loven blev der gennemført en lettelse af retsafgifterne for sager om mindre krav. Samtidig blev der indført et loft over retsafgifternes størrelse i store sager, og der blev indført et særligt lavt maksimum for retsafgiften, når en borger eller en virksomhed f.eks. ønsker at indbringe en offentlig myndigheds afgørelse for domstolene.

1.1. Afgift i 1. instans i civile sager

Ved sagens anlæg betales 500 kr., jf. retsafgiftslovens § 1, stk. 1,

Herudover betales afgift på grundlag af påstanden i sagen, således at der i sager, hvor værdien overstiger 50.000 kr. ved sagens anlæg betales yderligere 250 kr. Herudover betales 1,2 pct. af den del af værdien, der overstiger 50.000 kr. Den samlede betaling kan højst udgøre 75.000 kr.

I sager, der angår myndighedsudøvelse eller som er omfattet af retsplejelovens § 327, stk. 1, nr. 2 eller 3, kan den samlede betaling dog højst udgøre 2.000 kr.

Efter § 2 betales desuden afgift for hovedforhandlingen (berammelsesafgift) i sager, som angår penge eller penges værd, og hvor værdien overstiger 50.000 kr. Her betales det samme beløb, som ved sagens anlæg.

1.2. Afgift for appel

Ved anke af en civil sag til landsretten betales en afgift på 750 kr. ved iværksættelse af anken.

Herudover betales afgift på grundlag af påstanden i ankesagen. For sager, hvor værdien overstiger 50.000 kr., betales således herudover 250 kr. Desuden betales her 1,2 pct. af den del af værdien, der overstiger 50.000 kr. Den samlede betaling kan højst udgøre 75.000 kr., og i visse sager højst 2.000 kr., jf. retsafgiftslovens § 1, stk. 4.

Desuden betales afgift for hovedforhandlingen (berammelsesafgift) i sager, som angår penge eller penges værd, og hvor værdien overstiger 50.000 kr. Afgiften udgør samme beløb, som betales ved iværksættelse af anken.

For anke til Højesteret forhøjes afgiften med 50 pct., og afgiften udgør således mindst 1.500 kr.

Ved kære til landsretten betales efter retsafgiftslovens § 54 en afgift på 400 kr. og ved kære til Højesteret 750 kr. Afgiftens størrelse blev senest ændret ved lov nr. 330 af 24. maj 1989 om ændring af lov om retsafgifter (Nedbringelse af sagsantallet og forhøjelse af afgiftssatser).

2. Udvalgets overvejelser om ændring af retsafgifterne

Udvalget har i tilknytning til de forskellige faser i en civile sag i flere sammenhænge drøftet spørgsmålet om sagsomkostningernes betydning i forhold til parternes adfærd, herunder retsafgiftens størrelse, bl.a. i forbindelse med appel, retsmægling og brug af tilkendegivelser. Udvalget finder imidlertid, at en ændring af retsafgifterne ikke kan ske isoleret alene af hensyn til f.eks. at begrænse antallet af ankesager eller øge brugen af retsmægling eller tilkendegivelser. En ændring bør i stedet efter udvalgets opfattelse ske på baggrund af en samlet overvejelse af sammenhængen mellem retsafgifterne i civile retssager.

Deloitte har desuden peget på, at der bør være en klarere struktur for retsafgifter, idet strukturen for retsafgifter er uigennemsigtig, og der derfor ofte forekommer tilbagebetaling af retsafgifter. Deloitte har derfor foreslået en forenkling af strukturen f.eks. ved at indføre en høj og en lav afgift i sager om penge eller penges værd.

Udvalget har på den baggrund drøftet, om der bør ske en ændring eller omlægning af retsafgifterne. Udvalget finder, at en eventuel ændring af retsafgifterne i civile sager bedst kan ske efter en samlet overvejelse af alle retsafgifter og sammenhængen i afgifterne for de forskellige sagstyper.

Udvalget vurderer imidlertid, at der kan være fordele, herunder et effektiviseringspotentiale, ved at få en klarere, mere forenklet struktur for retsafgifter, jf. også Deloitte's analyse, og udvalget anbefaler derfor, at der inden for en overskuelig tidshorisont igangsættes et arbejde med en gennemgang af samtlige retsafgifter med henblik på en ændring heraf.

Udvalget peger i den forbindelse på, at følgende principper mv. bør indgå i dette arbejde:

Forenkling bør være i fokus. Det skal tilstræbes, at retsafgiftsreglerne er lette at forstå og administrere, og at afgiften er let at beregne, herunder bør der være fokus på at mindske antallet af tilbagebetalinger. Det bør også overvejes, om der skal være en reguleringsmekanisme, som sikrer, at retsafgifterne reguleres med pris- og lønudviklingen.

Der bør i højere grad være et adfærdsregulerende element i retsafgifterne. Udvalget peger i den forbindelse navnlig på, at tidlige forlig, retsmægling og modtagelse af tilkendegivelser er adfærd, som bør søges fremmet gennem retsafgiftsreglerne, mens unødvendige sagsanlæg bør søges forhindret ved afgiftsreglerne, herunder unødvendige anke- og kæresager.

Deloitte har i sin rapport anbefalet, at der indføres en omberammelsesafgift på 10.000 kr. for at begrænse antallet af omberømmelser. Det er udvalgets opfattelse, at en sag ikke skal omberømmes, medmindre der foreligger gode grunde hertil, og i så fald forekommer det ikke rimeligt eller nødvendigt med en særlig afgift for omberømmelsen, og udvalget har derfor ikke fundet anledning til at indarbejde dette forslag i udvalgets lovudkast.

Udvalget er enig i, at det er meget væsentlig at undgå omberømmelser i videst muligt omfang, og udvalget finder det naturligt at overveje, om retsafgiftsreglerne kan medvirke til at sikre dette. I forhold til det konkrete forslag fra Deloitte om en omberammelsesafgift peger udvalget imidlertid på, at det kræver nærmere overvejelser af bl.a. betydningen i forhold til omberømmelse på grund af sygdom mv. hos en part eller et vidne, og omberømmelse på grund af rettens forhold. Det er som nævnt udgangspunkt-

tet, at en sag ikke bør omberammes, hvis der ikke er en god begrundelse herfor, men det må også belyses, om der er tilfælde, hvor der alligevel i praksis sker omberømmelse.

Udvalget finder derfor, at Deloittes forslag om en omberømmelsesafgift – og i givet fald størrelsen af en sådan – bør overvejes nærmere som led i det foreslåede arbejde med en gennemgang og ændring af retsafgifterne.

3. Udvalgets overvejelser om en afgift for ansøgning til Procesbevillingsnævnet om appeltilladelse

Procesbevillingsnævnet behandler ansøgninger om meddelelse af 2. instansbevilling og 3. instansbevilling i civile sager og straffesager mv. samt klager over afslag på fri proces.

En ansøgning til Procesbevillingsnævnet om appeltilladelse er ikke afgiftsbelagt, og der ses ikke at have været overvejelser om en eventuel afgift i forbindelse med oprettelsen af Procesbevillingsnævnet.

I lyset af det øgede antal ansøgninger om appeltilladelse, som en gennemførelse af forslagene i delnotatet om adgangen til appel i civile sager forventes at medføre, har udvalget overvejet, om der bør indføres en afgift for at indgive ansøgning om appeltilladelse til Procesbevillingsnævnet. Udvalget finder, at de nærmere overvejelser af, om der bør indføres en sådan afgift i givet fald mere naturligt bør ske i forbindelse med det foreslåede arbejde med en gennemgang af samtlige retsafgifter, jf. afsnit 2, hvor der også peges på, at der i højere grad bør være et adfærdsregulerende element, og udvalget fremkommer således ikke med et forslag herom. Udvalget har på den baggrund holdt sig til en mere overordnet drøftelse af, hvordan en eventuel afgift ville kunne udformes. Der redegøres i det følgende kort herfor.

En afgift af ovennævnte karakter må antages at have en adfærdsregulerende effekt, således at der ikke blot automatisk indgives ansøgning til Procesbevillingsnævnet. Det kan i det lys overvejes at indføre en afgift for ansøgninger om appeltilladelse i civile sager.

Det må i den forbindelse i givet fald efter udvalgets opfattelse være udgangspunktet, at afgiften skulle gælde alle ansøgninger om appeltilladelse ved Procesbevillingsnævnet i civile sager, dvs. både ansøgninger om 2. instansbevillinger og ansøgninger om 3. instansbevillinger.

Procesbevillingsnævnet behandler også ansøgninger om appeltilladelse i straffesager mv., men udvalget skal efter kommissoriet alene se på forslag vedrørende behandlingen af civile sager, og udvalget har således ikke drøftet spørgsmålet om afgift i forhold til ansøgninger om appeltilladelse i straffesager.

Udover appelsager behandler Procesbevillingsnævnet som nævnt klager over afslag på fri proces. Hvis der indføres en afgift for ansøgning om appeltilladelse, kunne det overvejes, om der også bør indføres en afgift for at klage over en afgørelse om fri proces.

Fri proces medfører efter retsplejelovens § 331, stk. 1, imidlertid fritagelse for retsafgifter, ligesom det må anses som i modstrid med formålet med fri proces, hvis en ansøgning herom var afgiftsbelagt. En eventuel afgift for ansøgninger til Procesbevillingsnævnet bør således efter udvalgets opfattelse ikke gælde ansøgninger om fri proces.

Indførelse af en afgift giver i givet fald også anledning til overvejelser om størrelsen af en eventuel afgift og sammenhængen til retsafgiften for appel.

Ved anlæg af en retssag betales der retsafgift til staten, både når sagen anlægges og ved fastsættelse af tidspunktet for hovedforhandlingen. Det gælder også, når en sag ankes, eller en kendelse kæres.

Det kan derfor overvejes, om en afgift for en ansøgning til Procesbevillingsnævnet skulle være en yderligere afgift, eller om der i stedet skulle være sammenhæng med retsafgiften. Udvalget finder det afgørende, at en eventuel afgift ikke udgør en barriere i forhold til at søge om appeltilladelse i de sager, hvor det på grund af sagens karakter er relevant. En eventuel afgift bør derfor i givet fald udformes således, at den har sammenhæng med retsafgiften på den måde, at man – hvis der meddeles appeltilladelse – allerede kan anses for at have betalt (en del) af retsafgiften ("fremrykket retsafgift").

Hvis der skulle indføres en afgift, ville det desuden være afgørende, at afgiften er let at administrere. Det ville derfor umiddelbart være mest hensigtsmæssigt, hvis afgiften udgjorde et fast beløb, eller eventuelt to forskellige beløb alt efter, om der søges om 2. instansbevilling eller 3. instansbevilling.

Til brug for de videre overvejelser kan udvalget på den baggrund pege på en let administrerbar model, hvorefter en eventuel afgift ved ansøgninger om appeltilladelse blev fastsat til den afgift, som i alle sager, hvor der betales afgift, skal betales for appel – dvs. den del af afgiften, som ikke er afhængig af sagens værdi. Hvis der meddeles appeltilladelse, ville denne del af afgiften i givet fald ikke skulle betales på ny, men der skal i øvrigt betales afgift efter de almindelige regler.

Nogle sager er fritaget for betaling af retsafgift. Det er udvalgets opfattelse, at disse sager også bør være fritaget for en eventuel afgift for ansøgning om appeltilladelse til Procesbevillingsnævnet.

En eventuel afgift ville efter disse principper således ud fra de gældende retsafgifter kunne fastsættes til 750 kr. for ansøgninger om tilladelse til at anke til landsretten og 1.500 kr. for ansøgninger om tilladelse til anke til Højesteret. For ansøgninger om tilladelse til kære kunne afgiften fastsættes til 400 kr. ved ansøgning om kæretilladelse til landsretten og 750 kr. ved ansøgning om kæretilladelse til Højesteret.

Det er efter udvalgets opfattelse på den ene side beløb af en sådan størrelse, at det vil have en vis adfærdsregulerende betydning for overvejelserne om, hvorvidt der bør søges om appeltilladelse, men på den anden side ikke et beløb, der er så højt, at det udgør en egentlig barriere set i lyset af de øvrige omkostninger ved at føre en retssag.

Udvalget finder det som nævnt rigtigst, at nærmere overvejelser om indførelse af en afgift for ansøgning til Procesbevillingsnævnet om appeltilladelse sker i forbindelse med den samlede gennemgang af retsafgifterne, som udvalget foreslår sættes i gang, og udvalget stiller derfor ikke forslag herom, ligesom udvalgets medlemmer ikke har taget stilling til, om en sådan afgift kan anbefales, eller til det nærmere potentiale herved.

Kapitel 13

Appel

Udvalget har afgivet to delnotater, der vedrører appel i civile sager. Det drejer sig om et delnotat om adgangen til appel i civile sager og et delnotat om sagstilgangen til Højesteret. Delnotaterne er medtaget som bilag 1 og 2 til dette notat. Nedenfor sammenfattes udvalgets anbefalinger på de to områder.

1. Sammenfatning af udvalgets overvejelser og anbefalinger om adgangen til appel i civile sager

Udvalget har behandlet spørgsmålet om appelbegrænsning i civile sager.

I dansk ret gælder et toinstansprincip, således at en sag som udgangspunkt frit kan prøves i to instanser. Der er dog visse begrænsninger i adgangen til appel. Udvalget anerkender vigtigheden af toinstansprincippet også for hele spørgsmålet om adgangen til domstolene og indretningen af domstolssystemet med henblik på materielt rigtige afgørelser. Udvalget finder samtidig, at hensynet til toinstansprincippet må medinddrages ved en afvejning over for hensynet til, at tvister for domstolene skal kunne løses inden for rimelig tid og på en måde, der sikrer, at omkostningerne skal være acceptable både for parterne og samfundet.

På denne baggrund finder udvalget, at bl.a. ressourcemæssige hensyn og hensyn til en hensigtsmæssig sagsafvikling ved både by- og landsretter taler for at overveje yderligere begrænsninger i toinstansprincippet og dermed i sagstilgangen til landsretterne. Særligt i forhold til Højesteret er det udvalgets opfattelse, at den nødvendige begrænsning af sagstilgangen vil kunne ske, hvis de forslag, som er stillet af Underudvalget om sagstilgangen til Højesteret, gennemføres.

Der bør efter udvalgets opfattelse være sammenhæng mellem de ressourcer, som anvendes på en sag, sagens betydning og udsigterne til at opnå et andet resultat ved appel.

Med domstolsreformen blev byretterne den almindelige førsteinstans i civile sager. Det bør derfor være udgangspunktet, at langt de fleste sager finder deres endelige afgørelse her. Samtidig anvendes der i landsretterne generelt flere ressourcer på den enkelte sag, og det er derfor også væsent-

ligt, at de sager, der indbringes for landsretten, kan begrunde den ressourceanvendelse, der er et led i en kollegial behandling.

Det er desuden vigtigt, at en sag finder sin afslutning inden for rimelig tid, og det bør derfor overvejes, om muligheden for at få prøvet en sag i to instanser i alle tilfælde tilfører sagen en merværdi. I denne overvejelse må også indgå en afvejning af den økonomiske værdi, som den konkrete tvist har, over for de udgifter der for parterne og samfundet er forbundet med at få tvisten løst.

Endelig er der et generelt behov for at aflaste landsretterne og få nedbragt sagsbehandlingstiderne både i de civile sager og i straffesagerne.

Udvalget har på den baggrund generelt overvejet mulighederne for at begrænse appel i civile sager. Effekten af ændrede regler om begrænsning af appel vil dels være færre appelsager i appelretterne, dels en mere effektiv og gennemslagskraftig sagsbehandling i byretterne. Det er også tænkeligt, at der i en række sager vil blive tale om en mere tung sagsgang i byretterne, fordi parterne og deres advokater måske vil sætte flere kræfter ind på at opnå det ønskede resultat allerede i 1. instans.

Det potentiale, som en ændring af reglerne om anke og kære af civile sager vil medføre, kan således medvirke til en reduktion af landsretternes sagsbehandlingstider, der gennem de senere år er steget på ny. Reduktionen i sagsbehandlingstiderne vil kunne opnås, idet ændringen af reglerne vil føre til, at landsretterne vil modtage færre sager, hvorfor der – med et uændret antal hovedforhandlinger – vil kunne opnås en situation, hvor der afsluttes flere sager, end der modtages, hvilket er en forudsætning for reduktion af den gennemsnitlige sagsbehandlingstid.

Udvalget har navnlig overvejet muligheden for at forhøje den gældende appelgrænse på 10.000 kr., muligheden for at landsretten kan afvise en ankesag på et indledende stadium efter en konkret vurdering og muligheden for, at der i visse sagstyper kun er adgang til prøvelse i én instans. Udvalget har endelig overvejet, om kære af visse afgørelser kan begrænses.

Det er forudsat i udvalgets kommissorium, at sagsbehandlingen fortsat skal kunne ske på en måde, der er retssikkerhedsmæssig forsvarlig. Der har derfor i udvalget været enighed om, at begrænsninger af appelmulighederne ikke må være absolutte, og det er ved hvert af udvalgets forslag om appelbegrænsning forudsat, at appelbegrænsning vil skulle være et udgangs-

punkt, som – med tilladelse fra Procesbevillingsnævnet – kan fraviges, hvis særlige grunde taler for det.

Udvalgets forslag om adgangen til appel i civile sager kan sammenfattes således:

Begrænsning af appel i sager om krav under 50.000 kr.

Bestemmelserne i retsplejelovens § 368, stk. 1, 2. pkt., § 389, stk. 2, jf. § 391, stk. 1, jf. stk. 2, og § 584 a, stk. 2, jf. stk. 1, ændres således, at beløbsgrænsen fastsættes til 50.000 kr. Forslaget omfatter ankesager, kæremål om sagsomkostninger og salær, samt kæremål om udlæg. Der vil fortsat være mulighed for at få tilladelse til at indbringe sagen for landsretten. En sådan tilladelse meddeles af Procesbevillingsnævnet. Tilladelse til anke kan meddeles, hvis sagen er af principiel karakter, eller særlige grunde i øvrigt taler derfor. Tilladelse til kære kan meddeles, hvis særlige grunde taler derfor.

Afvisning af 2. instans ankesager uanset sagens økonomiske værdi

Landsretten får mulighed for at afvise en anke, hvis parterne ikke har oplyst forhold, der gør, at der er udsigt til, at sagen vil kunne få et andet udfald end i byretten, eller der ikke i øvrigt foreligger særlige grunde til, at sagen skal prøves i to instanser.

Begrænsning af adgangen til at kære afgørelser om sagens forberedelse

Adgangen til at kære kendelser og beslutninger, der afsiges under hovedforhandlingen eller under dennes forberedelse, begrænses, således at kære til landsretten som hovedregel ikke kan ske. Dog kan kendelser og beslutninger, der angår spørgsmål af indgribende eller afgørende betydning for parten, eller som er af væsentlig betydning for sagens forløb, kæres til landsretten med Procesbevillingsnævnets tilladelse.

Omkostningsmæssige konsekvenser af kære

Ved afgørelsen i landsretten af et kæremål under en civil sag, skal landsretten samtidig træffe særskilt afgørelse om fordeling af omkostningerne ved kæresagen. Fordelingen af omkostningerne i kæresagen skal alene af-

hænge af kæresagens udfald og ikke være afhængig af hovedsagens udfald, og afgørelsen skal kunne fuldbyrdes uafhængigt af hovedsagen.

Øvrige forslag i tilknytning til anke og kære

Udvalget stiller desuden en række forslag vedrørende anke, som ikke omhandler adgangen til appel.

Udvalget foreslår, at retsplejelovens § 20 ændres, således at landsretten også i tilfælde, hvor der ikke har medvirket sagkyndige medlemmer i byretten, kan bestemme, at der skal medvirke sagkyndige medlemmer i landsretten.

Udvalget foreslår, at muligheden for at berigtige forglemmelser og fejl i domme udvides, således at også forglemmelser, der ikke vedrører udfærdigelsens form, kan berigtiges af dommeren, hvis parterne ikke udtaler sig imod.

Udvalget foreslår, at det fremover i alle tilfælde skal være Procesbevillingsnævnet, som meddeler tilladelse til at indbringe en afgørelse, der er afsagt efter reglerne i retsplejelovens § 253 om delafgørelser for højere ret.

Udvalget foreslår, at ankefristen i retsplejelovens § 372, stk. 1, ændres, således at den i alle tilfælde er 4 uger.

Andre overvejelser

Udvalget har overvejet adgangen til appel i sager om tvangsfjernelse af børn, og bemærker i den forbindelse, at lovgivningen herom hører under Social- og Integrationsministeriet, som ikke deltager i udvalgsarbejdet. Udvalget finder, at det kan overvejes at indføre en ordning, som ligner den, der var gældende for disse sager før domstolsreformen, hvor sagerne blev anlagt ved landsretten i 1. instans, og anke kun kunne ske med tilladelse fra Procesbevillingsnævnet, således at det kræver tilladelse fra Procesbevillingsnævnet at anke byrettens domme om tvangsanbringelse til landsretten. Betingelserne for at opnå en sådan tilladelse bør i givet fald være, at sagen er principiel, eller at der i øvrigt foreligger særlige grunde.

Udvalget peger desuden på, at en sådan ordning i givet fald også bør gælde de øvrige sager, hvor børn- og ungeudvalget træffer afgørelse efter servicelovens § 74.

2. Udvalgets overvejelser og anbefalinger om sagstilgangen til Højesteret

Udvalget nedsatte den 21. november 2012 et underudvalg om sagstilgangen til Højesteret. Underudvalget blev nedsat på baggrund af højesteretspræsident Børge Dahls brev af 10. oktober 2012 og retspræsident for Sø- og Handelsretten Henrik Rothes brev af 29. oktober 2012 til justitsministeren, hvor der blev rejst forskellige problemstillinger om sagstilgangen til Højesteret.

Underudvalget afsluttede sit arbejde den 27. marts 2013 med et notat til udvalget. I notatet har underudvalget redegjort for sine overvejelser og foreslået en række ændringer af betydning for tilgangen af ankesager til Højesteret som 2. instans.

Underudvalget har foreslået følgende for så vidt angår sager behandlet af landsret som 1. instans:

- Bestemmelsen i retsplejelovens § 226 om henvisning af principielle sager fra byret til landsret til behandling i 1. instans ændres således, at det præciseres i bestemmelsen, at en sag kan henvises, hvis sagen er af principiel karakter og har generel betydning for rets anvendelsen og retsudviklingen eller væsentlig samfundsmæssig rækkevidde i øvrigt.
- Der indføres adgang til at kære også byrettens kendelser om henvisning.
- Der indføres adgang for landsretten til at afvise en henvisning, der ikke opfylder de krav, der fremgår af retsplejelovens § 226 i den ændrede formulering. Landsrettens afvisning af en henvisning skal kunne kæres til Højesteret uden tilladelse.
- Landsretterne samler modtagelsen af henviste sager i en enkelt afdeling i hver landsret med det sigte at øge koordineringen af henvisninger. Det forudsættes endvidere, at de pågældende afdelinger løbende koordinerer henvisningspraksis ved drøftelser landsretterne imellem og med Højesteret.

Med hensyn til sager behandlet af Sø- og Handelsretten som 1. instans har underudvalget foreslået følgende.

- Sager behandlet af Sø- og Handelsretten som 1. instans kan ankes til Højesteret eller til landsret.
- Anke kan ske til Højesteret, hvis sagen er af principiel karakter og har generel betydning for retsanvendelsen og retsudviklingen eller væsentlig samfundsmæssig rækkevidde i øvrigt, eller der foreligger andre særlige grunde til ankebehandling i Højesteret som 2. instans. Anke kan i øvrigt ske til landsret.
- Hvis Højesteret finder, at en anke til Højesteret ikke opfylder de nævnte betingelser for at anke til Højesteret som 2. instans, afviser Højesteret anken. Sagen kan herefter inden 2 uger indbringes for landsret.
- Sø- og Handelsrettens kompetence til at behandle civile sager i 1. instans udvides med nogle sagsområder, der har nær tilknytning til de sagsområder, som i dag behandles af Sø- og Handelsretten i 1. instans, og bestemmelsen i retsplejelovens § 227 om henvisning af visse principielle sager fra byret til Sø- og Handelsretten ændres således, at den fremover alene vedrører sager om ansættelsesforhold.

Udvalget har drøftet forslagene fra underudvalget og finder, at der samlet set er tale om et afbalanceret og fornuftigt kompromis mellem de forskellige hensyn, som gør sig gældende i forhold til sagstilgangen til Højesteret som 2. instans, og at forslagene kan være med til at sikre, at Højesteret får de rigtige sager, og at sagsbehandlingstiderne ved Højesteret kan nedbringes. Det er således udvalgets opfattelse, at den nødvendige tilpasning af sagstilgangen til Højesteret vil kunne ske, hvis underudvalgets forslag gennemføres.

Det har været drøftet i udvalget, om det kan give anledning til videre overvejelse, at der for principielle sager efter underudvalgets forslag vil være forskel på, om sagen henvises efter § 226 eller § 227 med hensyn til muligheden for efterfølgende at få en ankesag behandlet i Højesteret. Hvis en sag henvises til landsretten efter retsplejelovens § 226, er der herefter direkte adgang til at få ankesagen behandlet i Højesteret. Hvis en sag derimod henvises til Sø- og Handelsretten efter retsplejelovens § 227, kan man først efter, at sagen er afgjort af Sø- og Handelsretten, få afklaret, om en ankesag vil blive behandlet i Højesteret.

Det har i forbindelse med disse drøftelser været nævnt, at dette ville kunne få nogle til at fravælge Sø- og Handelsretten for at være sikker på at kunne komme videre til Højesteret, og at dette ville kunne undgås, hvis landsretterne efter anmodning fra en part kunne henvise en sag, der både opfylder betingelserne i § 226 og i § 227, til behandling i Sø- og Handelsretten som 1. instans, og samtidig tage stilling til, at der dermed er direkte appeladgang til Højesteret.

Udvalget lægger til grund, at forskellen mellem en henvisning efter § 226 og § 227 er begrundet i et ønske om at gøre henvisningsmuligheden til Sø- og Handelsretten lidt bredere, således at der ikke blot kan ske henvisning af sager, der opfylder de særlige krav til, at en eventuel ankesag kan behandles af Højesteret som 2. instans. Hvis en sag opfylder henvisningskriterierne både i § 226 og i § 227, er der reelt tale om, at der for disse sagers vedkommende er en ekstra henvisningsmulighed. Hvis en sådan sag også efter behandling i Sø- og Handelsretten opfylder kriteriet i § 226, vil det i øvrigt være nærliggende at forestille sig, at ankesagen vil kunne behandles i Højesteret efter underudvalgets forslag om anke af domme afsagt af Sø- og Handelsretten.

I udvalgets overvejelse er også indgået, at der er tale om et velafbalanceret forslag, som har vundet tilslutning i alle instanser, og at den nævnte mulighed for, at landsretten tager stilling til, om en sag kan gå direkte fra Sø- og Handelsretten til Højesteret, vil kunne opfattes således, at den ændrer ved balancen i forslaget, bl.a. fordi landsretten ikke vil have samme forudsætning som Højesteret for at afgøre, om den lidt bredere adgang til anke fra Sø- og Handelsretten til Højesteret bør finde anvendelse i den enkelte sag.

Udvalget finder, at der med disse bemærkninger er skabt fornøden opmærksomhed om denne problemstilling, og udvalget anbefaler herefter, at det videre arbejde sker med udgangspunkt i underudvalgets forslag, som udvalget på den baggrund kan tiltræde. Det er i øvrigt udvalgets anbefaling, at forslagene fra underudvalget om ændrede regler for sagstilgangen til Højesteret som 2. instans søges gennemført hurtigst muligt.

Kapitel 14

Øvrige overvejelser

Dette kapitel indeholder udvalgets overvejelser om forskellige emner, som ikke naturligt hører hjemme i de øvrige kapitler, som tager udgangspunkt i de forskellige stadier i en civil sag.

1. Øget digitalisering i forbindelse med forkyndelse

Udvalget bemærker indledningsvis, at der med lov nr. 1242 af 18. december 2012 er sket en revision af retsplejelovens regler om forkyndelse.

Loven medfører bl.a., at der indføres mulighed for telefonforkyndelse, og at der indføres mulighed for en mere enkel form for digital forkyndelse, hvor der ikke stilles krav om aktiv medvirken fra modtagerens side ("forenklet digital forkyndelse"), og at retsplejelovens regler om digital forkyndelse (der endnu ikke er sat i kraft) ændres, så også andre myndigheder end domstolene får mulighed for at foretage digital forkyndelse uden samtykke. Der skabes også adgang til, at retterne og politiet kan sende sms-påmindelser og påmindelser pr. e-mail til personer, der skal møde i retten.

Loven trådte i kraft den 1. juli 2013. Det gælder dog ikke reglerne om digital forkyndelse og forenklet digital forkyndelse, hvor justitsministeren fastsætter tidspunktet for ikrafttræden.

Deloitte har på baggrund af kortlægningsbesøg identificeret forkyndelse som et område, hvor kontomedarbejdernes arbejde kan lettes gennem centralisering og digitalisering af kommunikationen. På den baggrund har Deloitte foreslået fire initiativer omkring forkyndelse. To initiativer vedrører digital fremsendelse af dokumenterne til henholdsvis stævningsmanden og politiet, et initiativ vedrører øget forkyndelse via politi frem for stævningsmænd, og et initiativ vedrører centralisering af udlandsforkyndelser.

I forhold til Deloitte's forslag om digital fremsendelse af dokumenter til henholdsvis stævningsmanden og politiet bemærker udvalget, at der ses at være tale om, at opgaven med at printe dokumenterne flyttes fra retten til stævningsmanden eller politiet, hvilket således vil betyde, at udgifter hertil alene flyttes til en anden. Det bemærkes desuden, at retten ikke i alle tilfælde er i besiddelse af dokumenterne digitalt. Udvalget kan derfor ikke anbefale, at disse forslag gennemføres.

Særligt for så vidt angår Deloitte's forslag om i højere grad at anvende politiet til at forkynde frem for stævningsmænd bemærker udvalget, at forkyndelse ikke er en kerneopgave for politiet, og at forslaget derfor ikke harmonerer med den forudsætning, der ligger bag politireformen, om at politiet i højere grad skal koncentrere sine ressourcer om at løse kerneopgaver. Udvalget kan derfor ikke anbefale, at dette forslag gennemføres.

Udvalget skal tilføje, at den kommende ordning med pligt for virksomheder og borgere til at have en sikret email-konto til modtagelse af meddelelser fra forvaltningsmyndigheder bør give anledning til, at man, når der foreligger erfaringer fra ordningen, nærmere overvejer, om der er anledning til at tilnærme reglerne for forkyndelse (og andre meddelelser fra retterne) til denne ordning.

Deloitte foreslår en central varetagelse af udenlandske forkyndelser. Det fremgår, at dette initiativ navnlig er begrundet i en forventet kortere sagsbehandlingstid, da nettopotentialet er meget begrænset.

Flere retter har over for Domstolsstyrelsen givet udtryk for, at den praktiske og juridiske sagsbehandling af udenlandske forkyndelser generelt ikke giver anledning til problemer eller unødige forsinkelser i sagsbehandlingen. Da nogle retter imidlertid modtager ganske få sager, hvor der bliver spørgsmål om forkyndelse i udlandet, kan det meget vel forholde sig sådan, at nogle retter oplever sagerne som ressourcekrævende, således som Deloitte har beskrevet.

Udvalget anbefaler på den baggrund, at behovet for en centralisering undersøges nærmere, og at man herefter på baggrund af disse undersøgelser overvejer om der bør ske en centralisering, eller om opgaven fortsat bør ligge decentralt.

2. Ændrede krav til inddragelse af boligdommere

Deloitte peger på baggrund af kortlægningsbesøg, hvor retterne særligt har fremhævet to mulige initiativer vedrørende en mere effektiv anvendelse af boligdommere, på følgende: 1) retten bestemmer, hvem der er boligdommere, og 2) kravet om at inddrage boligretsdommere i forberedelsen fjernes.

Udvalget har drøftet Deloittes forslag og peger overordnet på, at reglerne om boligdommere hører under Ministeriet for By-, Bolig og Landdistrikter, som ikke er repræsenteret i udvalget. Udvalget finder imidlertid, at begge Deloittes forslag bør overvejes nærmere, og anbefaler i den forbindelse på, at der arbejdes videre med en mere smidig udpegning af boligdommere.

Med hensyn til Deloittes forslag om ikke at inddrage boligdommerne i forberedelse, finder udvalget, at det vil være naturligt, at boligdommere alene inddrages i forberedelsen i samme omfang som andre sagkyndige dommere. Det kan således overvejes at indføre en bestemmelse svarende til retsplejelovens § 20, stk. 4, hvorefter retten kan tilkalde de sagkyndige til retsmøder uden for hovedforhandlingen, når den finder særlig anledning hertil, men hvor de sagkyndige dommere således ikke som udgangspunkt medvirker uden for hovedforhandlingen.

3. Central udvikling af hjælpetekster og administrative vejledninger

Deloittes kortlægning har vist, at retterne i forbindelse med den administrative del af sagsbehandlingen og udsendelse af breve til parterne anvender en lang række lokalt udviklede hjælpetekster til sagsbehandlingen som supplement eller erstatning for de centralt udviklede tekster. Det samme gør sig gældende for lokale administrative vejledninger til sagsbehandlingsprocessen.

Retterne har over for Deloitte peget på, at udviklingen ligeså godt kunne foregå centralt, og Deloitte foreslår på den baggrund, at alt arbejde med udvikling af vejledninger og hjælpetekster samles et sted i en mere formaliseret organisering. Deloitte peger i den forbindelse på, at alle behov for opdateringer i forbindelse med ændret lovgivning mv. skal koordineres og gennemføres i takt med lovgivning, så det derved sikres, at tekster er opdaterede og retvisende. Initiativet bør understøttes af en automatisk opdatering af hjælpetekster i forbindelse med nyt sagsbehandlingssystem.

Domstolsstyrelsen varetager opgaven med udformning og løbende opdatering af alle standardtekster i byretternes sagsbehandlingssystemer. Disse tekster omfatter breve, rets- og dombøger, vejledninger, blanketter mv. Retterne er inddraget i dette arbejde i kraft af de forskellige medarbejdergrupperes repræsentation i to tekstudvalg, der har ansvaret for formulering og kvalitetssikring af teksterne. Tekstudvalgene sekretariatsbetjenes af Domstolsstyrelsen. Der udfoldes betydelige bestræbelser på løbende at

forbedre standardteksterne og at ajourføre dem i forbindelse med lovændringer. Domstolsstyrelsen er bekendt med, at byretterne imidlertid i større eller mindre omfang vælger at benytte sig af egne standardtekster.

Udvalget foreslår på baggrund af Deloittes observationer og anbefalinger, at retterne i højere grad prioriterer anvendelse af centralt udviklede standardtekster frem for at udarbejde egne hjælpetekster. Udvalget foreslår samtidig, at Domstolsstyrelsen undersøger årsagen til, at retterne udarbejder egne standardtekster og på den baggrund overvejer, om organiseringen af opgaven med udarbejdelse og vedligeholdelse af standardtekster, herunder omfanget af retternes inddragelse, er hensigtsmæssig. Udvalget foreslår endelig, at det undersøges, om udarbejdelsen af administrative vejledninger i højere grad kan ske ved Domstolsstyrelsen.

4. Regulering af beløbsgrænser med pris- og lønudviklingen

Udvalget er i forbindelse med sit arbejde i forskellige sammenhænge blevet opmærksom på, at flere forskellige typer af beløb, som f.eks. appelgrænsen, småsagsgrænsen og retsafgifterne, ikke reguleres med pris- og lønudviklingen.

Udvalget er bekendt med, at en sådan regulering sker på mange andre områder, og anbefaler derfor, at der sker en regulering med udgangspunkt i pris- og lønudviklingen af de forskellige beløbsgrænser i det omfang, det er relevant, når der i øvrigt sker ændringer af retsplejeloven mv. Udvalget finder dog, at der kan være anledning til en regulering til mere "runde" beløb for de beløbsgrænser, hvor der er et særligt praktisk behov for, at brugere og retterne kan handle ud fra et kendskab til beløbsgrænsen som et mere afrundet beløb.

5. Brugen af 3-dommersager og sager med sagkyndige dommere

Nedenstående tabeller viser antallet af sager ved byretterne i 2011 og 2012, hvor der har medvirket sagkyndige dommere, og antallet af kollegialt behandlede sager ved byretterne i 2011 og 2012.

Tabel 26. Sager ved byretterne, hvor der har medvirket sagkyndige medlemmer

Almindelige sager med forhandlingsmaksime	2011	2012
I alt	893	1.086
- Heraf almindelige sager	43	53
- Heraf boligsager	683	816
- Heraf småsager	167	217

Kilde: Domstolsstyrelsen

Tabel 27. Kollegialt behandlede sager ved byretterne

	2011	2012
I alt	124	153
Heraf sager, hvor hovedforhandlingen varede mere end 1 dag	80	102

Kilde: Domstolsstyrelsen

Det fremgår af udvalgets kommissorium, at udvalget bør være opmærksom på, om der er elementer i domstolsreformen, som ikke fuldt ud har haft den ønskede virkning på bl.a. kvalitet.

Udvalget finder i den forbindelse alene anledning til at pege på, at byretternes brug af 3-dommerbehandling og sagkyndige dommere ikke har fået et omfang, som man forventede. Det er dog indtrykket, at ordningerne bruges i stigende omfang.

Udvalget finder ikke anledning til at foreslå lovgivningsmæssige initiativer herom, men skal dog pege på, at såvel advokater som retter i højere grad bør være opmærksomme på muligheden for en sådan flerdommerbehandling med de fordele, som en kollegial behandling vil kunne have for kvaliteten af den enkelte afgørelse.

Kapitel 15

Økonomiske og administrative konsekvenser af udvalgets forslag

Udvalget stiller en lang række forslag vedrørende behandlingen af civile sager ved domstolene. Forslagene kan være med til at optimere og effektivisere processen og føre til en samlet set bedre og mere effektiv behandling af de civile sager i alle instanser.

Udvalgets forslag vedrører alle faser i en civil sag, dvs. forløbet frem til sagens anlæg, sagens forberedelse, sagens beviser, hovedforhandlingen og appel, men også mere overordnede emner som f.eks. digitalisering, produktivitet og sagsbehandlingstider er blevet behandlet af udvalget.

Med udgangspunkt i tilrettelæggelsen af udvalgets arbejde er vurderingen af de økonomiske konsekvenser af udvalgets forslag sket i tre spor.

Udvalget afgav i juli 2013 to delnotater om henholdsvis adgangen til appel i civile sager og sagstilgangen til Højesteret. Overvejelserne om de økonomiske konsekvenser af disse forslag var ikke afsluttet ved afgivelsen af delnotaterne. I forbindelse med Justitsministeriets overvejelser på baggrund af delnotaterne er der imidlertid sket en nærmere vurdering af de økonomiske konsekvenser af forslagene. De endelige økonomiske konsekvenser er fortsat under afklaring.

Konsulentfirmaet Deloitte Consulting har desuden for udvalget gennemført en analyse af domstolenes processer, ressourceforbrug og sagsbehandlingstider i forbindelse med behandling af civile sager. Analysen indeholder en række forslag til effektiviseringer i forbindelse med domstolenes behandling af civile sager. Udvalget har drøftet forslagene og er – som det fremgår af de tidligere kapitler – fremkommet med bemærkninger hertil, herunder om – og i bekræftende fald i hvilket omfang – udvalget kan anbefale, at forslagene gennemføres.

Deloitte har desuden foretaget en vurdering af de økonomiske konsekvenser af at gennemføre alle deres forslag. Deloitte's vurdering er opdelt i to, da der er forskel på, hvordan potentialerne er identificeret.

For så vidt angår forslagene vedrørende øget anvendelse af retsmægling, mere effektiv berammelse og øget anvendelse af tilkendegivelser har Deloitte således identificeret potentialerne på baggrund af benchmarkanaly-

ser. Deloitte har på den baggrund opgjort det årlige nettopotentiale til 8,8-12,6 mio. kr.

For de øvrige initiativer har Deloitte opgjort et maksimalt muligt potentiale på ca. 17 mio. kr. årligt. For en række af initiativerne gælder imidlertid, at det fulde potentiale først kan realiseres ved implementeringen af JFS fase II, hvorfor potentialet indtil da knytter sig til mindre omfattende digitale løsninger. Deloitte har derfor også særskilt opgjort dette potentiale. Det udgør ifølge Deloitte i alt ca. 13 mio. kr. årligt.

Udvalget bemærker, at der er behov for en nærmere kvalificering af de økonomiske potentialer forbundet med Deloitte's forslag og metoden til opgørelse heraf, herunder i forhold til i hvilket omfang forslagene gennemføres. Særligt i forhold til de potentialer, som Deloitte har opgjort på baggrund af benchmarkanalyser, gælder endvidere, at Deloitte ved beregningen af potentialer har anvendt en metode, der bygger på, at alle embeder opnår samme effekt, som gælder for det embede, der har den højeste effekt på det enkelte område. De ovenfor angivne potentialeopgørelser fra Deloitte bygger desuden på, at alle forslag gennemføres i fuldt omfang, hvilket ikke er udvalgets anbefaling. I forhold til, i hvilket omfang udvalget anbefaler, at forslagene gennemføres, henvises til omtalen af forslagene i de forskellige kapitler.

Udvalget finder i forlængelse heraf ikke, at den nærmere vurdering og kvalificering af de økonomiske konsekvenser af Deloitte's forslag bør ske i udvalget.

For den resterende del af udvalgets forslag vurderer Domstolsstyrelsen umiddelbart, at disse forslag navnlig vil have betydning for den gennemsnitlige sagsbehandlingstid i civile sager. Udvalget bemærker, at der vil skulle foretages en nærmere vurdering og kvalificering af de økonomiske konsekvenser af disse forslag.

De samlede økonomiske konsekvenser af udvalgets forslag vil således skulle kvalificeres nærmere, men det er udvalgets vurdering, at forslagene isoleret set vil medføre mindreudgifter for det offentlige og dermed kunne give mulighed for, at der kan realiseres et økonomisk potentiale.

Udvalgets repræsentanter fra Dommerforeningen, Danske Advokater, Advokatrådet, Domstolsstyrelsen og formanden finder anledning til at knytte følgende bemærkninger hertil:

Udvalgets opgave er at pege på tiltag, som kan gøre behandlingen af civile sager både bedre og mere effektiv, og udvalgets forslag har da også i alt væsentligt til formål at gøre sagsbehandlingen mere effektiv og hurtigere samtidig med, at sagsbehandlingen (fortsat) vil kunne ske på en måde, der er retssikkerhedsmæssigt forsvarlig. Udvalgets forslag og sigtet hermed er på den måde i overensstemmelse med de initiativer, der i forvejen er gennemført på domstolsområdet bl.a. i forbindelse med det arbejde, som Dommerforeningen har udført sammen med advokaterne med at udarbejde en fælles vejledning for byretterne i behandlingen af civile sager på det nuværende lovgrundlag.

Disse medlemmer skal videre bemærke, at det bl.a. fremgår af udvalgets kommissorium, at udvalget forudsættes at belyse aktivitet og produktivitet i domstolene samt at vurdere effektiviseringspotentialer med det sigte, at sagsbehandlingstiderne i de civile sager nedbringes.

Det er disse medlemmers opfattelse, at behovet for at nedbringe sagsbehandlingstiderne og dermed sikre en hurtig behandling af sager ved domstolene er meget udtalt, og at der er et godt stykke igen, før situationen kan betegnes som tilfredsstillende for domstolenes brugere.

Det er efter udvalgets kommissorium ikke en mulighed for udvalget at sikre en hurtigere sagsbehandling ved forslag, der vil medføre merudgifter. Det er disse medlemmers vurdering, at de foreslåede ændringer ikke vil føre til, at der hermed vil kunne opnås en tilstrækkelig hurtig sagsbehandling, medmindre de ressourcer, som potentielt kan frigøres ved at gennemføre forslagene, forbliver ved domstolene netop med det sigte at skabe en hurtigere og mere kvalificeret sagsbehandling. Denne sammenhæng mellem opgaver og ressourcer er da også baggrunden for, at disse medlemmer har anbefalet visse regelændringer om bl.a. appelbegrænsning for dermed at skabe et grundlag for, at landsretterne kan opnå sagsbehandlingstider, der er tilfredsstillende for retternes brugere. Ikke mindst hensynet til en påkrævet hurtigere og bedre afvikling af de mange sager begrundes, at der i andre sager sker en begrænsning af muligheden for uden tilladelse at få en sag prøvet i flere instanser.

Det er således disse medlemmers opfattelse, at arbejdet med at gennemgå domstolenes sagsbehandling for at finde frem til områder, hvor der er mulighed for at foreslå en mere effektiv sagsbehandling med den følge, at sagsbehandlingstiderne bliver kortere, mest hensigtsmæssigt håndteres ved, at de ressourcer, som herved kunne frigives, bliver ved domstolene. Sker det ikke, vil man efter disse medlemmers opfattelse reelt fastfryse forholdet mellem opgaver og ressourcer, hvilket ikke vil give mulighed for den ønskede hurtigere behandling af sagerne. Forbliver ressourcerne derimod ved domstolene, vil domstolene alt andet lige få mulighed for over en periode at nedbringe sagsbeholdningen så meget, at man kan opnå de ønskede korte sagsbehandlingstider. De mange forslag, som udvalget har stillet, vil i den forbindelse være et godt bidrag til en sådan udvikling.

Justitsministeriet og Finansministeriet finder ikke, at det er udvalgets opgave at forholde sig til, hvordan det økonomiske potentiale forbundet med udvalgets forslag nærmere skal anvendes, og finder derfor ikke anledning til at udtale sig herom.

Kapitel 16

Lovudkast med bemærkninger

Lovudkastet indeholder ikke udvalgets forslag vedrørende syn og skøn samt adgangen til appel i civile sager og sagstilgangen til Højesteret. Der henvises her til lovudkastene i bilag 1, 2 og 3.

1. Lovudkast

Forslag til Lov om ændring af retsplejeloven og lov om retsafgifter (Bedre og mere effektiv behandling af civile sager ved domstolene)

§ 1

I lov om rettens pleje, jf. lovbekendtgørelse nr..., foretages følgende ændringer:

1. Efter § 148 a indsættes:

”§ 148 b. Retten kan bestemme, at processkrifter skal forsynes med original underskrift, når den finder anledning hertil.”

2. I § 175, stk. 1, indsættes som 2. pkt.:

”Rettens indkaldelse af vidner i civile sager skal ske hurtigst muligt efter berammelsen af hovedforhandlingen, og parterne skal underrette deres egne vidner om tidspunktet for hovedforhandlingen, så snart den er berammet.”

3. I § 175, stk. 2, indsættes efter nr. 5 som nyt nummer:

”6) kravene til vidnets forberedelse, jf. § 180, og”.

Nr. 6 bliver herefter nr. 7.

4. I § 218 a indsættes efter stk. 2 som nyt stykke:

”Stk. 3. I byretsdomme i borgerlige sager, der har været undergivet kollegial behandling, kan sagsfremstillingen forkortes, hvis retten finder det forsvarligt. Det skal i givet fald fremgå af dommen, at dommen ikke indeholder en fuldstændig sagsfremstilling.”

Stk. 3 og 4 bliver herefter stk. 4 og 5.

5. I § 219, stk. 6, indsættes efter 1. pkt.:

”Udskriften kan sendes digitalt til parterne.”

6. I § 245 indsættes som *stk. 3*:

”*Stk. 3.* Hvis det samlede antal sager, der er til behandling ved retten, og sagsbehandlingstiderne ved retten, taler for det, kan den ret, der efter reglerne i dette kapitel er rette værneting, henvise sagen til behandling ved en tilstødende ret efter aftale med vedkommende retspræsident, hvis en afgørelse ved denne ret kan forventes væsentligt hurtigere. Før retten træffer afgørelse om henvisning, skal parterne have adgang til at udtale sig om spørgsmålet.”

7. I § 259, *stk. 2*, ændres ”på forsvarlig måde” til: ”på hensigtsmæssig måde”.

8. I § 261, *stk. 2*, ændres ”, der er underskrevne af” til: ”fra”.

9. I § 273 indsættes efter *stk. 1* som nyt stykke:

”*Stk. 2.* Dommere eller fuldmægtige, som er udpeget til at fungere som retsmægler, jf. *stk. 1, nr. 1*, kan efter aftale mellem retspræsidenterne fungere som retsmæglere ved andre embeder end deres eget.”

Stk. 2 bliver herefter *stk. 3*.

10. I § 297 indsættes som *stk. 2*:

”*Stk. 2.* Retten kan henstille til parterne, at der indhentes en skriftlig erklæring fra et vidne, hvis forklaringen uden betænkeligheder vil kunne afgives skriftligt.”

11. I § 318 indsættes som *stk. 2*:

”*Stk. 2.* Parter kan pålægges at bære de omkostninger, som de har forårsaget ved opførsel, der er i strid med § 336 a.

12. Efter § 336 indsættes i *kapitel 32*:

”§ 336 a. Parterne har pligt til at fremme sagen med fornøden hurtighed, til at undgå unødige sagsskridt og til at undersøge muligheden for en forligsmæssig løsning også forud for sagens anlæg.”

13. I § 343, *stk. 2, 1. pkt.*, indsættes efter ”afholdes”: ”foreløbigt”.

14. § 343, *stk. 3*, affattes således:

”*Stk. 3.* Retten træffer bestemmelse om betaling af omkostningerne ved bevisoptagelsen, medmindre parterne har aftalt andet.”

15. I § 348, stk. 2, nr. 6, indsættes efter ”og 353”: ”, herunder forslag til temaer til drøftelse på det forberedende møde, jf. § 353.”

16. § 348, stk. 5, 1. pkt., ophæves og i stedet indsættes:

”Domstolsstyrelsen fastsætter regler om, at der skal anvendes særlige blanketter som forside på en stævning. Domstolsstyrelsen fastsætter desuden regler om, at stævninger i øvrigt kan udfærdiges på særlige blanketter.”

17. I § 351, stk. 2, nr. 6, indsættes efter ”og 353”: ”, herunder forslag til temaer til drøftelse på det forberedende møde, jf. § 353.”

18. § 351, stk. 6, 1. pkt., ophæves og i stedet indsættes:

”Domstolsstyrelsen fastsætter regler om, at der skal anvendes særlige blanketter som forside på et svarskrift. Domstolsstyrelsen fastsætter desuden regler om, at svarskifter i øvrigt kan udfærdiges på særlige blanketter.”

19. I § 353, stk. 2, indsættes som 2. pkt.:

”Hver af parterne skal dog give møde ved en person, der er bemyndiget til at træffe bestemmelse om spørgsmål af processuel karakter.”

20. I § 353, stk. 3, indsættes efter 1. pkt.:

”Retten kan, når der er nødvendigt af hensyn til drøftelserne på det forberedende møde, pålægge parterne at meddele deres foreløbige stillingtagen til bestemte problemstillinger.”

21. I § 353, stk. 3 indsættes som 4. pkt.:

”For vidner, som parterne ønsker ført, skal angives et tema for, hvad vidnet skal forklare om, og en begrundelse for, hvorfor vidnet ønskes ført.”

22. I § 353, stk. 5, indsættes efter 1. pkt.:

”Parterne redegør desuden for, hvilke drøftelser der forud for udtagelse af stævning har været mellem parterne, herunder om muligheden for forlig. Retten kan pålægge parterne at redegøre for, hvilke initiativer der har været i sagen forud for det forberedende møde.”

23. Efter § 353 indsættes:

”§ 353 a. Retten kan bestemme, at hovedforhandlingen skal foregå i tilslutning til et forberedende møde, hvis parterne samtykker heri, sagen findes tilstrækkeligt oplyst og også i øvrigt er egnet til straks at domsforhand-

les, herunder at begge parter af retten skønnes at have tilstrækkelig mulighed for at varetage deres interesser.”

24. § 357, stk. 4, 1. pkt., affattes således:

”Retten kan bestemme, at kopier af de udvekslede processkrifter og af de dokumenter eller dele af dokumenter, der agtes påberåbt under sagen, skal samles i en ekstrakt.”

25. I § 406, stk. 5, indsættes som 3. pkt.:

”Retten kan dog beslutte, at der ikke skal udarbejdes en fortegnelse, hvis det findes forsvarligt at afholde hovedforhandling på det foreliggende grundlag.”

26. I § 477 f indsættes efter 1. pkt.:

”I sager, hvor betalingspåkravet overstiger 50.000 kr., kan retten beslutte, at sagsøger inden 14 dage fra modtagelsen af underretning om indsigelsen skal indlevere et supplerende processkrift, der skal opfylde kravene i § 348, stk. 2, nr. 4-6.”

§ 2

I lov om retsafgifter, jf. lovbekendtgørelse nr. ...., foretages følgende ændring:

1. I § 14 indsættes som stk. 3:

”Stk. 3. Har der forud for sagens anlæg været afholdt syn og skøn uden anlæg af retssag, jf. retsplejelovens § 343, stk. 1, svares ny afgift, hvis parterne stiller supplerende spørgsmål til dette syn og skøn senere end tre måneder efter, at besvarelsen af de stillede spørgsmål forelå.”

§ 3

Loven træder i kraft den ...

§ 4

Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland.

2. Bemærkninger til lovudkastet

Bemærkninger til lovforslagets enkelte bestemmelser

Til § 1

Til nr. 1 (§ 148 b)

Det foreslås, at retten fremover i særlige tilfælde kan stille krav om, at processkrifter skal forsynes med original underskrift fra en part eller rettergangsfuldmægtig. Det vil f.eks. kunne være tilfælde, hvor der konkret opstår spørgsmål om, hvorvidt et processkrift hidrører fra den pågældende part eller rettergangsfuldmægtig.

Det forudsættes med den foreslåede bestemmelse, at der ikke længere skal gælde et generelt krav om original underskrift af processkrifter. Dette vil muliggøre fremsendelse af processkrifter digitalt.

Til nr. 2 (§ 175, stk. 1, 2. pkt.)

Det foreslås, at rettens indkaldelse af vidner i civile sager skal ske hurtigst muligt efter berømmelse af hovedforhandlingen.

Det foreslås desuden, at parterne eller advokaterne skal varsle deres respektive vidner om datoen for hovedforhandling, så snart denne er berammet.

Til nr. 3 (§ 175, stk. 2, nr. 6)

Retsplejelovens § 180 (der ikke foreslås ændret) stiller visse krav til vidnets egen forberedelse. Efter bestemmelsen skal vidnet således om fornødent opfriske sin viden om sagen, inden vidnet møder i retten, f.eks. ved at efterse dokumenter eller bese genstande, hvortil vidnet uden omkostning eller besvær har adgang.

Det foreslås, at kravene til vidnets egen forberedelse, jf. § 180, tilføjes opregningen i § 175, stk. 2, af, hvad vidneindkaldelsen skal indeholde, således at vidnet gøres udtrykkeligt opmærksom på forpligtelsen.

Til nr. 4 (§ 218 a, stk. 3)

Det foreslås, at muligheden for brug af domme uden fuldstændig sagsfremstilling udvides til også at omfatte sager, der undergives kollegial behandling i medfør af § 12, stk. 3 (som ikke foreslås ændret).

Henset til kriterierne for kollegial behandling i § 12, stk. 3 – hvorefter der er tale om sager, som er af principiel karakter, eller hvis udfald kan få væsentlig betydning for andre end parterne, eller som frembyder særlig omfattende eller vanskelige retlige eller bevismæssige spørgsmål, eller hvis karakter i øvrigt undtagelsesvis gør kollegial behandling påkrævet – foreslås dog ikke brug af domme helt uden sagsfremstilling i disse sager.

Den foreslåede ændring af § 218 a betyder imidlertid, at der kan anvendes domme med begrænset sagsfremstilling i kollegialt behandlede sager, hvis retten konkret finder det forsvarligt. Det forudsættes, at en begrænset sagsfremstilling er mere udførlig end blot en angivelse af parternes anbringender. På samme måde som med de korte domme skal det af dommen fremgå, at dommen ikke indeholder en fuldstændig sagsfremstilling, og i tilfælde af anke skal retten afgive en supplerende redegørelse.

Til nr. 5 (§ 219, stk. 6)

Det foreslås, at domsudskrifter som udgangspunkt sendes digitalt til parterne. Der kan dog være situationer, hvor det konkret ikke er muligt, f.eks. hvor parten ikke kan modtage dommen digitalt, eller hvor en digital fremsendelse konkret vil være i strid med persondatalovens regler.

Det forudsættes, at domsudskriften sendes til parterne umiddelbart efter afgivelsen af dommen.

Forslaget forudsættes at medføre, at parter, som kan modtage domsudskriften digitalt, ikke længere vil have behov for at få oplyst dommens resultat telefonisk af retten.

Til nr. 6 (§ 245, stk. 3)

Det foreslås, at en ret kan henvise en sag til behandling ved en tilstødende ret. Forslaget skal sikre større fleksibilitet i perioder med spidsbelastning og deraf følgende lange sagsbehandlingstider ved en bestemt ret.

Det forudsættes, at henvisning skal kunne anvendes, hvor en ret har meget lange sagsbehandlingstider, og hvor parterne derfor vil få deres sag behandlet markant hurtigere ved, at sagen flyttes til en anden ret med en kortere berammelsestid. Henvisning kan efter den foreslåede bestemmelse alene ske til en tilstødende ret.

Det er efter forslaget ikke en betingelse for henvisning, at parterne samtykker. Det kræver desuden ikke en begæring fra en part at henvise en sag. Hvis det samlede antal sager, der er til behandling ved retten, og sagsbehandlingstiderne ved retten, taler for det, kan retten således af egen drift, henvise sagen til en nærliggende ret.

Det foreslås, at parterne skal høres, inden retten træffes afgørelse om henvisning.

Af hensyn til sagstilrettelæggelsen ved den modtagende ret foreslås det, at der, forinden henvisning sker, træffes aftale med vedkommende retspræsident herom. En sådan aftale kan være en generel aftale om henvisning, eller en aftale om henvisning af en konkret sag.

Til nr. 7 (§ 259, stk. 2)

Det foreslås, at retsplejelovens § 259, stk. 2, ændres, således at betingelsen for at meddele advokatpålæg fremover er, at advokatbistand anses for nødvendig for, at retten kan behandle sagen på ”hensigtsmæssig” måde.

Der forudsættes med ændringen, at retterne oftere og i højere grad af egen drift overvejer at meddele advokatpålæg ud fra en samlet vurdering af sagens omstændigheder, herunder af hensyn til sagens fremme og muligheden for en hurtigere domstolsbehandling.

Til nr. 8 (§ 261, stk. 2)

Der er tale om en konsekvensændring som følge af forslaget til retsplejelovens § 148 b (jf. lovforslagets § 1, nr. 1), hvor det forudsættes, at der ikke længere skal gælde et generelt krav om original underskrift af proceskrifter.

Til nr. 9 (§ 273, stk. 2)

Det foreslås, at dommermæglere skal kunne fungere som retsmæglere ved andre retter end eget embede, herunder eventuelt på tværs af instanser, efter aftale mellem retspræsidenterne. Forslaget tager sigte på at opnå en større fleksibilitet i forbindelse med eventuelle ændringer i sagstilgangen ved de enkelte retter.

Til nr. 10 (§ 297, stk. 2)

Det foreslås, at retten får mulighed for at henstille til parterne, at der søges indhentet en skriftlig vidneerklæring. Forslaget tager sigte på at afkorte hovedforhandlingen. Anvendelse af skriftlige vidneerklæringer kan således spare tid under hovedforhandlingen. Herudover kan der være den fordel, at erklæringen, hvis den foreligger tidligt i forberedelsesfasen, vil kunne bidrage til sagens tilskæring og dermed lette den videre sagsforberedelse.

Forslaget skal ses i sammenhæng med forslaget til ændring af retsplejelovens § 353, stk. 3 (jf. lovforslaget § 1, nr. 19), hvor det foreslås, at der fremover skal angives et tema for, hvad vidner skal forklare om, samt en begrundelse for, hvorfor det er relevant at høre vidnet, idet dette vil kunne medvirke til, at retten i højere grad får mulighed for at drøfte med parterne, om det er relevant med skriftlige vidneerklæringer om et eller flere temaer.

Til nr. 11 (§ 318, stk. 2)

Det foreslås, at parterne i en civil sag skal have pligt til at fremme sagen med fornøden hurtighed, til at undgå unødige sagsskridt og til at undersøge muligheden for en løsning ved mediation eller anden forligsmæssig løsning også forud for sagens anlæg. Forslaget tager sigte på at sikre, at sagens parter medvirker til, at en civil sag fremmes hurtigt, og så tidligt som muligt indgår i drøftelser om sagen, herunder om muligheden for forlig, men også om andre forhold, der f.eks. kan føre til en tilskæring af sagen.

Forslaget har sammenhæng med forslaget til en ny § 336 a (jf. lovforslagets § 1, nr. 12), hvorefter det kan få omkostningsmæssige konsekvenser, hvis en part har opført sig i strid med forpligtelsen.

Til nr. 12 (§ 336 a)

Det foreslås, at retten får mulighed for at tillægge det konsekvenser i forbindelse med afgørelsen om sagsomkostningerne ved sagens afslutning, hvis en part har opført sig i strid med pligten til at fremme sagen med fornøden hurtighed, til at undgå unødige sagsskridt og til at undersøge muligheden for en løsning ved mediation eller anden forligsmæssig løsning også forud for sagens anlæg, jf. forslaget til ændring af retsplejelovens § 318, stk. 2 (jf. lovforslagets § 1, nr. 11). Det kunne eksempelvis være i den situation, hvor en af parterne har forhalet sagen og f.eks. nægtet at indgå i drøftelser med modparten om forlig. Det forudsættes i den forbindelse, at det fremgår af begrundelsen for rettens afgørelse om sagsomkostninger, hvis retten har tillagt sådanne omstændigheder vægt ved afgørelsen om sagsomkostningerne.

Til nr. 13 (§ 343, stk. 2)

Det foreslås, at den, der har fremsat en anmodning om isoleret bevisoptagelse, foreløbigt skal afholde omkostningerne forbundet hermed. Forslaget skal ses i sammenhæng med forslaget til et nyt stk. 3 i § 343 (jf. lovforslagets § 1, nr. 14), hvor det foreslås, at også den part, som ikke har fremsat anmodning om isoleret bevisoptagelse, kan pålægges omkostninger i anledning af denne.

Til nr. 14 (§ 343, stk. 3)

Det foreslås, at der med et nyt stk. 3 i § 343 indføres hjemmel til, at også den part, som ikke har fremsat anmodning om isoleret bevisoptagelse, kan pålægges omkostninger i anledning af denne. Det forudsættes, at retten i forbindelse med omkostningsfastsættelsen bl.a. inddrager, hvilken part der har fået medhold i forhold til resultatet af bevisførelsen.

Det forudsættes, at retten alene skal træffe afgørelse om omkostningerne ved den isolerede bevisoptagelse, hvis retten får en anmodning herom. Rettens afgørelse træffes ved kendelse.

Til nr. 15 og 17 (§ 348, stk. 2, nr. 6, og § 351, stk. 2, nr. 6)

Det foreslås, at parterne over for retten allerede i stævning (jf. retsplejelovens § 348) eller svarskrift (jf. retsplejelovens § 351) skal oplyse forslag til temaer til drøftelse på det forberedende møde. Ved at henlede rettens og

modpartens opmærksomhed på behovet for drøftelse af et givent tema sikres det, at begge parter og retten konkret er forberedt herpå til det forberedende møde, og at der er afsat tilstrækkelig tid hertil.

Til nr. 16 og 18 (§ 348, stk. 5, 1. pkt., og § 351, stk. 6, 1. pkt.)

Når der indgives stævning (jf. retsplejelovens § 348) og svarschrift (jf. retsplejelovens § 351), har retten behov for en række oplysninger, herunder navn, adresse, cpr.nr. eller cvr.nr. på sagsøger og sagsøgte og en eventuel advokat mv.

Med henblik på at sikre, at alle relevante oplysninger med det samme tilgår retten, og at retten hurtigt kan finde frem til oplysningerne, foreslås det, at Domstolsstyrelsen skal fastsætte regler om, at der skal anvendes en bestemt blanket som forside på stævning og svarschrift. Disse forsideblanketter forudsættes påført de oplysninger, som retten har brug for ved sagens registrering mv.

Det foreslås desuden, at Domstolsstyrelsen som i dag desuden fastsætter regler om, at stævninger og svarschriften i øvrigt kan udfærdiges på særlige blanketter.

Til nr. 19 (§ 353, stk. 2, 2. pkt.)

Det foreslås, at der stilles krav om, at hver af parterne til det forberedende møde skal give møde ved en person, der er bemyndiget til at træffe bestemmelse med hensyn til sagen for så vidt angår spørgsmål af processuel karakter.

Til nr. 20 (§ 353, stk. 3, 2. pkt.)

Efter retsplejelovens § 353, stk. 3, skal dokumenter, som agtes påberåbt, så vidt muligt sendes til retten og modparten en uge før det forberedende møde. Det foreslås i forlængelse heraf, at retten, når det findes påkrævet af hensyn til drøftelserne på det forberedende møde, får mulighed for at pålægge parterne at meddele deres foreløbige stillingtagen til nærmere angivne problemstillinger.

Til nr. 21 (§ 353, stk. 3, 4. pkt.)

Det foreslås, at parterne, for vidner de ønsker ført, skal angive et tema for, hvad det pågældende vidne skal forklare om, samt en begrundelse for, hvorfor det er relevant at høre vidnet.

En sådan fremgangsmåde vil give parter og advokater anledning til en nøjere overvejelse af formålet med og relevansen af enhver vidneførelse forholdsvis tidligt i processen. På samme måde bibringes retten informationer, som sætter retten bedre i stand til at forholde sig til relevansen af en vidneførelse.

Til nr. 22 (§ 353, stk. 5)

Det foreslås, at parterne på det forberedende møde skal redegøre for, hvilke drøftelser der forud for udtagelse af stævning har været mellem parterne. Der skal i den forbindelse redegøres for, hvilke drøftelser der har været om mulighederne for at forlige sagen. Forslaget tager sigte på at sikre, at en civil sag fremmes hurtigst og bedst muligt og medvirke til en tilskæring af sagen.

Det foreslås endvidere at pålægge parterne på det forberedende møde at redegøre for, hvilke initiativer der har været forud for dette møde. Formålet er at sikre, at parterne tager ansvar for sagen og arbejder videre med den, sådan at den ikke ligger stille og venter på initiativer iværksat af retten.

Til nr. 23 (§ 353 a)

Det foreslås, at retten kan bestemme, at hovedforhandlingen skal foregå i tilslutning til det forberedende møde. Kriterierne foreslås at være, at sagens parter er indforstået hermed, at sagen findes at være tilstrækkeligt oplyst, og også i øvrigt er egnet til at domsforhandles, herunder at begge parter skønnes at have mulighed for at varetage deres interesser.

Til nr. 24 (§ 357, stk. 4, 1. pkt.)

Det foreslås, at retten konkret kan pålægge parterne at indlevere ekstrakt til retten inden en fastsat frist før hovedforhandlingen også i sager, der behandles af én dommer. Det forudsættes, at et sådant pålæg kun gives i sa-

ger, hvor parterne er repræsenteret ved advokat, og kun hvor sagens karakter gør det relevant, f.eks. i sager med mange dokumenter.

Til nr. 25 (§ 406, stk. 5, 3. pkt.)

Det foreslås, at retten skal kunne beslutte, at der ikke skal udarbejdes en fortegnelse, hvis det konkret findes forsvarligt at afholde hovedforhandling på det foreliggende grundlag. Det kan f.eks. være i de sager, hvor parterne har valgt selv at udarbejde processkrifter, og disse må anses for at være fyldestgørende, således at det konkret findes forsvarligt at afholde hovedforhandling på det foreliggende grundlag.

Til nr. 26 (§ 477 f)

Det foreslås, at retten i sager, hvor betalingspåkravet overstiger 50.001 kr. kan beslutte, at sagsøger – hvis der kommer indsigelser fra skyldneren mod betalingspåkravet – skal indlevere et supplerende processkrift – et såkaldt stævningstillæg. Dette stævningstillæg skal opfylde kravene til stævning i retsplejelovens § 348, stk. 2, nr. 4-6, om bl.a. sagsfremstilling og bilag.

Til § 2

Til nr. 1 (§ 14, stk. 3)

Det foreslås, at der som noget nyt skal betales en ny afgift, hvis parterne stiller supplerende spørgsmål senere end tre måneder efter, at der foreligger en besvarelse af de stillede spørgsmål. Forslaget tager sigte på at sikre at eventuelle supplerende spørgsmål stilles hurtigst muligt i forbindelse med syn og skøn som led i isoleret bevisoptagelse, således at processen i forbindelse med isoleret bevisoptagelse ikke forlænges unødvendigt.

Til § 3

(Ikrafttræden)

Det foreslås, at loven træder i kraft den ....

Til § 4
(Territorial gyldighed)

Bestemmelsen angår lovens territoriale gyldighed og indebærer, at loven ikke gælder for Færøerne og Grønland.